

Selvitys yleisen edunvalvonnan palveluista

Taru Aihinen, Nella Koivula, Noora Koski, Henna Nikumaa, Minna Mayer,
Mikko Wennberg, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Kaijus Ervasti

VALTIONEUVOSTON SELVITYS- JA
TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2024:41

tietokayttoon.fi

Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2024:41

Selvitys yleisen edunvalvonnan palveluista

Taru Aihinen, Nella Koivula, Noora Koski, Henna Nikumaa, Minna Mayer,
Mikko Wennberg, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Kaijus Ervasti

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvoston kanslia
CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-176-6
ISSN pdf: 2342-6799

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Selvitys yleisen edunvalvonnan palveluista

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:41

Julkaisija Valtioneuvoston kanslia

Tekijä/t Taru Aihinen, Nella Koivula, Noora Koski, Henna Nikumaa, Minna Mayer, Mikko Wennberg, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Kaijus Ervasti

Yhteisötekijä Owal Group Oy, Itä-Suomen yliopisto

Kieli suomi

Sivumäärä 131

Tiivistelmä

Selvityksessä tarkasteltiin yleisen edunvalvonnan palvelurakennetta, päämiesten oikeuksien toteutumista ja alueellisia eroja palveluiden saatavuudessa. Edunvalvonnalla tarkoitetaan taloutta tai henkilöä koskevien asioiden hoitamista henkilölle, joka ei kykene huolehtimaan niistä esimerkiksi sairauden tai heikentyneen toimintakyvyn vuoksi. Tutkimuksessa hyödynnettiin monimenetelmällistä lähestymistapaa. Aineisto koostui asiantuntijahaastatteluista, kyselyistä sekä dokumentti- ja tilastoanalyseista.

Selvityksen mukaan edunvalvonnan palvelutarve on kasvanut erityisesti alaikäisten määrän lisääntymisen myötä. Palveluiden järjestämistä haastaa asiakasmäärien kasvun lisäksi määrittämisen prosessin pitkä kesto ja toimivien yhteistyökäytäntöjen puute. Merkittäviä alueellisia eroja ei tunnistettu. Päämiesten ja läheisten kokemukset palveluista vaihtelivat. Kokemuksiin palveluista vaikuttivat yleiset asiakaspalvelutaidot ja edunvalvojan kyky kohdata asiakas yksilöllisesti.

Tutkimuksen tulosten perusteella yleisen edunvalvonnan palveluita tulisi kehittää asiakaslähtöisemmiksi ja lisätä päämiesten vaikutusmahdollisuuksia. Toimenpiteinä suositellaan henkilöstön koulutusta, asiakasryhmien keskittämistä ja rekrytointikriteerien tarkastelua. Yhteistyötä sidosryhmien ja viranomaisten kanssa on tarpeen vahvistaa. Tiedottamista tulisi lisätä prosessien avoimuuden ja yhtenäisyyden parantamiseksi.

Klausuuli Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Asiasanat tutkimus, tutkimustoiminta, edunvalvonta, edunvalvojat, itsemääräämisoikeus, vajaavaltaiset

ISBN PDF 978-952-383-176-6

ISSN PDF 2342-6799

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-176-6>

Utredning om allmänna intressebevakningstjänster

Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2024:41

Utgivare Statsrådets kansli

Författare Taru Aihinen, Nella Koivula, Noora Koski, Henna Nikumaa, Minna Mayer, Mikko Wennberg, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Kaijus Ervasti

Utarbetad av Owal Group Ab, Östra Finlands universitet

Språk finska

Sidantal

131

Referat

I utredningen granskades servicestrukturen inom den allmänna intressebevakningen, hur huvudmännens rättigheter tillgodoses och hur tillgången till tjänster skiljer sig mellan olika regioner. Intressebevakning innebär att man sköter ekonomiska och personliga ärenden för en person som inte kan ta hand om dem till exempel på grund av sjukdom eller nedsatt funktionsförmåga. I studien tillämpades en multimetodisk forskningsansats. Materialet bestod av expertintervjuer, enkäter samt dokumentanalyser och statistiska analyser.

Enligt utredningen har behovet av intressebevakningstjänster ökat i synnerhet i och med att antalet minderåriga ökat. Anordnandet av dessa tjänster utmanas förutom av att antalet kunder ökat också av den långa förordnandeprocessen och bristen på fungerande samarbetspraxis. Några betydande regionala skillnader kunde inte identifieras. Huvudmännens och deras anhörigas upplevelser av tjänsterna varierade. Upplevelsen av tjänsterna påverkades av generella kundservicefärdigheter samt intressebevakarens förmåga att bemöta kunden individuellt.

Utgående från studieresultaten bör man utveckla allmänna intressebevakningstjänster i en mer kundorienterad riktning och öka huvudmännens möjligheter att påverka. Som åtgärder rekommenderas att personalen utbildas, kundgrupperna koncentreras och rekryteringskriterierna ses över. Samarbetet med intressentgrupper och myndigheter behöver stärkas. Informationsutbytet bör ökas för att göra processerna öppnare och mer enhetliga.

Klausul

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokaytoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

Nyckelord

forskning, forskningsverksamhet, intressebevakning, intressebevakare, självbestämmanderätt, omyndiga

ISBN PDF 978-952-383-176-6

ISSN PDF

2342-6799

URN-adress

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-176-6>

Report on the Public Guardianship Services

Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2024:41

Publisher Prime Minister's Office

Author(s) Taru Aihinen, Nella Koivula, Noora Koski, Henna Nikumaa, Minna Mayer, Mikko Wennberg, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Kaijus Ervasti

Group author Owal Group Ltd., University of Eastern Finland

Language Finnish

Pages

131

Abstract

The study examined the service structure of public guardianship, the fulfillment of the client's rights, and regional disparities in access to public guardianship services. Public guardianship refers to a process in which financial or other personal decisions are made on behalf of a person who is incapable of making them due to an illness or diminished capacity. The research adopted a multi-method approach, with expert interviews, surveys, and both textual and statistical analyses.

The need for public guardianship services has significantly increased, particularly due to the rising numbers of under-aged clients. The growing number of clients, lengthy appointment process and the lack of functional cooperation practices pose challenges to the organisation of public guardianship services. However, significant regional differences were not identified. The experiences of clients and their close relatives varied; services-related experiences were influenced by general customer service skills and the public guardian's ability to engage with the client as an individual.

Based on the research results, public guardianship services should be developed into a more customer-oriented model, and the clients' influence opportunities should be increased. Recommended procedures include the education and training of personnel, the centralisation of client groups, and the investigation of recruitment criteria. Cooperation between the interest groups and authorities should be improved and strengthened, and communication should be increased to enhance transparency and consistency.

Provision This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Keywords research, research activities, supervision of the interests of another party, trustees (supervisors of interests), autonomy (societal properties), legally incompetent

---

ISBN PDF 978-952-383-176-6

ISSN PDF

2342-6799

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-176-6>

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	Tausta	8
1.2	Yleisen edunvalvonnan kehitys ja sääntely	10
1.3	Tavoitteet	12
1.4	Aineistot ja menetelmät	14
1.5	Keskeiset käsitteet.....	22
2	Yleisten edunvalvontapalveluiden toteutuminen	25
2.1	Yleisen edunvalvonnan palveluiden organisointi ja toteutus.....	25
2.1.1	Yleisen edunvalvonnan tehtävät.....	26
2.1.2	Työnjako.....	28
2.1.3	Määräämisprosessi.....	32
2.1.4	Yhteistyö eri toimijoiden kesken.....	37
2.1.5	Oman toiminnan ja ostopalvelun erot.....	41
2.2	Yleisen edunvalvonnan palveluiden alueelliset erot.....	43
2.2.1	Palvelutarpeen kehitys.....	43
2.2.2	Alueelliset erot	47
2.3	Erityistehtävien ja alaikäisten määrän kehitys.....	54
2.3.1	Alaikäisten ja erityistehtävien määrän kehitys	55
2.3.2	Syyt alaikäisten määrän kehityksen taustalla.....	59
2.4	Muiden keinojen vaikutus yleisen edunvalvonnan tarpeeseen	62
2.4.1	Välitystili	63
2.4.2	Edunvalvontavaltuus.....	67
2.4.3	Muut keinot.....	70
2.5	Yhteenvedo yleisen edunvalvonnan toteutumisesta.....	71
3	Kokemukset yleisestä edunvalvonnasta	76
3.1	Päämiehet ja läheiset	76
3.1.1	Palvelulupauksen toteutuminen päämiesten ja läheisten kokemana.....	76
3.1.2	Kokemus yleisen edunvalvonnan palvelun laadusta	84
3.1.3	Päämiesten ja läheisten kehittämistoiveet yleiselle edunvalvonnalle.....	85
3.2	Sidosryhmät	86
3.2.1	Yleisen edunvalvonnan yhteistyötahot	86
3.2.2	Palvelulupauksen toteutuminen.....	90
3.3	Yleiset edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit.....	96
3.4	Yhteenvedo kokemuksista.....	103

4 Johtopäätökset ja suositukset	107
4.1 Yhteenvedo.....	107
4.2 Johtopäätökset.....	109
4.3 Suositukset.....	112
4.4 Jatkotutkimusaiheet.....	115
Liitteet	116
Liite 1 Kyselyvastaajat.....	116
Liite 2 Palvelulupaus.....	124
Liite 3 Käytetyt tilasto- ja rekisteriaineistot.....	126
Lähteet	128
Lait ja asetukset.....	128
Muut lähteet.....	128

1 Johdanto

1.1 Tausta

Laissa holhoustoimesta (442/1999, jäljempänä holhoustoimilaki, HoITL) säädetään muun muassa edunvalvojan määräämisestä ja tehtävistä ja edunvalvojan toiminnan valvonnasta. Holhoustoimilain tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät voi itse pitää huolta asioistaan vajaavaltaisuuden, sairauden tai muun syyn vuoksi. Yleisistä edunvalvontapalveluista puolestaan säädetään laissa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (477/2016). Lain mukaan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirit järjestävät edunvalvontapalveluja, joita tuottavat piirien edunvalvontatoimistot. Edunvalvontapalveluiden järjestäminen on huolehtimista siitä, että holhoustoimesta annetussa laissa tarkoitettuja edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa alueellisesti riittävä määrä edunvalvontapalveluita (1.2 §). Oikeusministeriön tehtävänä on ohjata ja valvoa julkisia oikeusapupalveluita ja yleisten edunvalvontapalveluiden järjestämistä. (Oikeusministeriö, 2020.)

Useimmiten edunvalvoja määrätään päämiehensä taloudellisten asioiden hoitoa varten. Edunvalvojan tehtävä voidaan myös määrittää koskemaan vain määrättyä oikeustoimea, omaisuutta tai jotain tiettyä asiaa, kuten esimerkiksi perinnönjakoa. Taloudellisten asioiden lisäksi edunvalvojan tulee huolehtia myös siitä, että päämiehelle järjestetään asianmukainen hoito, huolenpito ja kuntoutus (HoITL 42 §). On myös mahdollista, että edunvalvoja määrätään hoitamaan päämiehen henkilöä koskevia asioita, kuten sairaan- tai terveydenhoitoon liittyviä asioita, mutta tämä on harvinaista. Näissä asioissa edunvalvojan edustus-oikeus on aina toissijainen: edunvalvoja saa päättää kyseessä olevasta asiasta vain, jos päämies ei itse ymmärrä asian merkitystä.

Edunvalvojan määrää Digi- ja väestötietovirasto (DVV), Ahvenanmaan valtionvirasto tai tuomioistuimien. Edunvalvojana voi toimia päämiehen läheinen, sukulainen tai muu luotettu henkilö tai yleinen edunvalvoja, joka hoitaa edunvalvojan tehtävää virkansa puolesta. Useimmiten yleiset edunvalvojat työskentelevät edunvalvontatoimistoissa, mutta oikeusapu- ja edunvalvontapiiri voi myös hankkia yleisen edunvalvojan ostopalveluna. Yleiset edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit hoitavat edunvalvontatoimistoissa asiakkaiden asioita Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen antaman päätöksen mukaisesti.

Nyt käsillä oleva selvitys on rajattu tarkastelemaan vain yleistä edunvalvontaa. Omaisedunvalvonta on rajattu selvityksen ulkopuolelle.

Holhoustoimilain mukaisessa edunvalvonnassa olevien ihmisten lukumäärä on kasvanut viime vuosina. Väestön ikääntymisen ja toimintaympäristön muutosten takia edunvalvonnassa olevien kasvun oletetaan jatkuvan edelleen. Vuonna 2023 yleisen edunvalvonnan päämiesmäärä oli yhteensä noin 43 700. Edunvalvontatoimistojen yleisen edunvalvonnan päämiesten määrä oli noin 40 000, joista täysi-ikäisiä oli 87 prosenttia ja yli 65-vuotiaita 47 prosenttia. Ostopalveluna tuotettavan yleisen edunvalvonnan päämiesten lukumäärä oli noin 3 700. (OM, 2024.)

Tällä hetkellä yleisten edunvalvojien osuus kaikista edunvalvonnoista on yli puolet, ja osuus kasvaa vuosi vuodelta. Lisääntynyt palvelun tarve edellyttää edunvalvonnan laadun ja edunvalvontaan käytettävien resurssien arviointia. Edunvalvonnan palvelulupauksen mukaisesti edunvalvontatoimistot lupaavat tarjota asiakkailleen ammattimaista, yksilöllistä ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa edunvalvontaa ilman tarpeettomia rajoituksia. (OM, 2020.) Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän laatimassa palvelulupausmallissa (OM, 2017) korostuvat päämiehen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukemisen periaatteet. Sen mukaisesti päämiehen kanssa suunnitellaan ja sovitaan yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan ja miten päämiehen itsemääräämisoikeutta tuetaan.

Holhoustoimilain mukaista edunvalvontaa koskevaa tutkimusta on tehty melko vähän. Holhoustoimilakia koskevia yleisesityksiä on julkaistu aikaisemmin (esim. Välimäki, P., 2013; Tornberg, J., Kuuliala, M., 2015). Näiden lisäksi on tehty muutamia väitöskirjoja (Tornberg, J., 2021, Mikkilä, T., 2023) ja julkaistu artikkeleita (ks. esim. Kolehmainen, A., 2019 ja Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2018) mutta empiirinen tutkimus yleisestä edunvalvonnasta on puutteellista. Yleisten edunvalvojien ja edunvalvontasihteereiden näkemyksiä on kartoitettu tutkimuksessa, jonka tarkoituksena oli selvittää päämiehen itsemääräämisoikeuden toteutumista käytännössä. (Aalto-Heinilä, M., Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2021; Mäki-Petäjä-Leinonen, A., 2022.) Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten edunvalvojat tulkitsevat holhoustoimilakia itsemääräämisoikeuden osalta ja soveltavat sitä työssään. Kyse oli kuitenkin hyvin rajatusta tutkimuskysymyksestä ja tutkimus perustui vähäiseen aineistoon. Lisäksi tuoreessa tutkimuksissa on selvitetty, miten lääkärit ja oikeudelliset asiantuntijat arvioivat edunvalvonnan tarpeen yhteyttä muistisairauksien neuropsykiatriisiin ja tiedonkäsittelyn oireisiin. Tutkimus osoitti, että eri oireille annettava merkitys vaihtelee merkittävästi edunvalvonnan tarvetta arvioitaessa (Näkki ym. 2024 a ja Näkki ym. 2024 b).

Isommassa hankkeessa Suomen muistiasiantuntijat ry toteutti vuosina 2013–2016 valtakunnallisen oikeudellisen ennakkoinnin ja yleisen edunvalvonnan tutkimus- ja kehittämishankkeen. Hankkeessa oli laajasti mukana muiden ohella sosiaali- ja terveydenhuollon ja holhoustoimen toimijoita ja valtakunnallisesti silloinen maistraatien ohjaus- ja kehittämiskeskus. Hankkeessa luotiin keskeisten alan toimijoiden väliset ylisektoriset yhteistyöverkostot viiteen eri hankkeessa mukana olleeseen kaupunkiin sekä Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli, kehitettiin holhoustoimen lääkärinlausuntopohjat ja julkaistiin oikeudellisen ennakkoinnin opas. (Nikumaa, H., Koponen, E. (toim.), 2016.)

1.2 Yleisen edunvalvonnan kehitys ja sääntely

Yleisen edunvalvonnan kehitys Suomessa

Suomessa edunvalvonnan historia ulottuu pitkälle. Aluksi holhous kuului perheelle ja suvulle, ja sen tavoitteena olivat lähinnä perheen ja suvun intressit. Vuoden 1734 perintökaaressa oli holhouksesta säännöksiä, jotka korostivat perheen ja suvun etuja. Yksilöiden etujen näkökulma vahvistui vähitellen. Vuonna 1898 säädettiin holhouslaki, jossa ei kuitenkaan vielä käytetty termiä *edunvalvonta*. Vasta noin sata vuotta myöhemmin toteutettiin holhoustoimen kokonaisuudistus. Vuonna 1999 tuli voimaan laki holhoustoimesta (442/1999, HoTL), joka on voimassa edelleen. Kyseisessä laissa käytetään termejä *edunvalvoja* (aiemmin *uskottu mies* ja *holhooja*) ja *päämies*.

Vuoden 1999 kokonaisuudistuksessa edunvalvontapalveluiden järjestäminen siirtyi valtion vastuulle. Tässä mallissa holhousviranomaisena toimivat maistraatit (rekisteritoimistojen nimellä vuoteen 1996 asti). Maistraatin tehtäväksi säädettiin huolehtia edunvalvontapalvelujen saatavuudesta toimialueellaan. Pääasiallinen vastuu edunvalvontapalvelujen tuottamisesta oli kuitenkin kunnilla. Holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain (575/2008) myötä yleinen edunvalvonta siirtyi 1.1.2009 kunnilta oikeusaputoimistojen yhteyteen oikeusministeriön hallinnonalaan. Tämän kumosi laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (477/2016), joka on edelleen voimassa. Samassa yhteydessä perustettiin edunvalvontatoimistot tuottamaan edunvalvontapalvelut. Vuoden 2025 alussa edunvalvonnan palveluiden järjestäminen siirtyy oikeuspalveluvirastolle (Laki Oikeuspalveluvirastosta 1133/2023).

Vuonna 2020 Digi- ja väestötietovirastoon (DVV) yhdistettiin väestörekisterikeskuksen, maistraattien ja Itä-Suomen aluehallintovirastossa toimineen maistraattien ohjaus- ja kehittämiskeskuksen tehtävät. DVV toimii tällä hetkellä holhousviranomaisena.

Yleistä edunvalvontaa koskeva sääntely

Holhustoimilain mukaan edunvalvoja voidaan määrätä sellaiselle täysi-ikäiselle henkilölle, joka esimerkiksi sairauden tai henkisen toiminnan häiriintymisen vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan tai huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuksi muulla tavoin (HolTL 8.1 §). Tämän lisäksi edellytetään, että päämies ei vastusta edunvalvojan määräämistä. Edunvalvoja voidaan kuitenkin tästä huolimatta määrätä, jos henkilö vastustaa edunvalvojan määräämistä mutta vastustamiselle ei hänen tilansa ja edunvalvonnan tarpeen huomioon ottaen ole riittävää aihetta (HolTL 8.2 §). Edunvalvojan kelpoisuus voi puolestaan olla joko yleinen tai rajoitettu. Yleinen edunvalvojan kelpoisuus koskee kaikkia päämiehen asioihin liittyviä toimia. Yleiset tehtävät jaetaan taloudellisiin ja henkilöä koskeviin asioihin. Rajoitettu kelpoisuus koskee määrättyä oikeustoimea, asiaa tai omaisuutta (HolTL 8.3). Edunvalvojan kelpoisuuden laajuus ratkaistaan päämiehen tilan ja suojaamisen tarpeen perusteella.

Edunvalvojan määrääminen ei välittömästi vaikuta henkilön kelpoisuuteen päättää omista asioistaan lukuun ottamatta oikeutta määrätä pankkitilillään olevista varoista tietyissä tapauksissa. Tätä rajoitusta lukuun ottamatta edunvalvoja toimii ainoastaan päämiehen tukena ja apuna, tämän rinnalla. Edunvalvojan tehtävä voidaan myös määrittää koskemaan vain määrättyä oikeustoimea, omaisuutta tai jotain tiettyä asiaa, kuten esimerkiksi perinnönjakoa. On myös mahdollista, että edunvalvoja määrätään hoitamaan päämiehen henkilöä koskevia asioita, jotka voivat liittyä esimerkiksi sairaan- tai terveydenhoitoon.

Jos pelkän edunvalvojamääräyksen ei kuitenkaan katsota olevan riittävä turvaamaan päämiehen etuja, hänen toimintakelpoisuuttaan tulee rajoittaa lain 18 §:n nojalla. Ensisijaisena vaihtoehtona tulee tällöin kysymykseen päämiehen osittainen toimintakelpoisuuden rajoitus, jolloin puututaan henkilön oikeuteen tehdä tiettyjä oikeustoimia tai määrätä tietystä omaisuudestaan, esimerkiksi asunto-osakkeista. Äärimmäinen, ja käytännössä harvinainen, keino on puuttua toimintakelpoisuuteen kokonaisuudessaan julistamalla päämies vajaavaltaiseksi. Vajaavaltaiseksi julistamalla päämiehellä on oikeus tehdä vain merkitykseltään vähäisiä, jokapäiväiseen elämään liittyviä taloudellisia päätöksiä, esimerkiksi käydä ruokaostoksilla.

Lain mukaan edunvalvojaksi määrätään tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa (HolTL 5 §). Edunvalvojana voi toimia tukea tarvitsevan aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Edunvalvojaksi voidaan määrätä myös yleinen edunvalvoja, joka hoitaa edunvalvontatehtäviä työnsä puolesta. Edunvalvojan kelpoisuusehdot voidaan jakaa yleisiin ja erityisiin. Yleiset, kaikkia edunvalvoja koskevat edellytykset ovat täysivaltaisuus ja tehtävään annettu suostumus. Erityisenä,

kunkin tehtävän mukaan määräytyvän edellytyksenä on edunvalvojan sopivuus kysymyksessä olevaan tehtävään. Sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus ja tehtävän laatu ja laajuus. (Välimäki, 2008.) Yleisen edunvalvojan ja johtavan yleisen edunvalvojan kelpoisuudesta säädetään laissa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (447/2016). Vuoden 2025 alusta lukien kelpoisuusvaatimuksista säädetään oikeuspalveluvirastosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (155/2024). Kelpoisuusvaatimukset säilyvät entisellään.

1.3 Tavoitteet

Selvityksen tavoitteena oli selvittää, kuinka hyvin edunvalvonnan päämiesten oikeudet toteutuvat nykyisessä palvelujärjestelmässä, millaisia muutoksia palvelurakenteessa on tapahtunut viime vuosina ja millaisia alueellisia eroja edunvalvonnan palveluissa on havaittavissa.

Suurin osa edunvalvonnan asiakkaista eli päämiehistä on aikuisia. Vuonna 2023 noin 13 prosenttia päämiehistä oli alaikäisiä. Yleisen edunvalvonnan tehtävissä on viime vuosina ollut nähtävissä sekä erityistehtävien että alaikäisten suhteellisen osuuden kasvua. Palvelutarpeen kasvu ja asiakarakenteen muutos edellyttää edunvalvonnan palvelurakenteen kokonaistarkastelua kuten myös resurssien oikean kohdentumisen ja laadun arviointia. Edunvalvonnassa on kyse sellaisten ihmisten perusoikeuksista, jotka eivät itse kykene huolehtimaan omista eduistaan. Edunvalvonnan asiakassuhde kestää usein jopa vuosikymmeniä, mistä syystä edunvalvonnan laadulla ja siihen käytettävillä resursseilla on erittäin merkittävä vaikutus päämiesten elämään.

Palvelulupaus ja sen toteutuminen ovat hyvä lähtökohta arvioida yleisen edunvalvonnan laatua ja toimivuutta. Edunvalvonnan toimivuuden ja sen käynnistymisen kriteerien näkökulmista selvityksessä tarkasteltaviksi tulevat lisäksi vaihtelevat sosiaalityön välitystilikäytännöt ja uudistetussa vammaispalvelulaissa¹ nyt Suomessa ensimmäistä kertaa säännellyn tuetun päätöksenteon mahdollinen vaikutus edunvalvonnan kokonaisuuteen.

Taulukkoon 1 on tiivistetty selvityksen kysymykset teemoittain.

---

1 Uuden vammaispalvelulain on suunniteltu tulevan voimaan 1.1.2025.

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset

Teema	Tutkimuskysymys
Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien yleisten edunvalvonnan palvelulupauksien toteutuminen	1.1. Miten palvelulupauksessa luvattu palvelu on käytännössä toteutunut? 1.2. Miten asiakkaat kokevat saamansa palvelun? 1.3. Vastaako saatu palvelu sitä, mitä asiakkaat kokevat tarvitsevansa?
Edunvalvontapalveluiden järjestäminen valtion toimintana ja ostopalveluna	2.1. Millaisia eroja eri tavoin järjestetyillä palveluilla on asiakkaan näkökulmasta?
Sidosryhmien odotukset	3.1. Millaisia odotuksia sidosryhmillä on yleisen edunvalvonnan toiminnalle ja yhteistyölle? 3.2. Miten nämä odotukset toteutuvat?
Erityistehtävien ja alaikäisten osuuden kasvu ja alueelliset erot	4.1. Mistä erityistehtävien ja alaikäisten suhteellisen osuuden kasvu johtuu? 4.2. Mistä alueelliset ja määrälliset erot johtuvat (esim. muiden viranomaisten erilaiset toimintatavat)?
Syyt erityistehtävien ja alaikäisten osuuden alueellisten erojen taustalla	5.1. Onko joillakin alueilla annettu tehtävämääryksiä enemmän muille kuin yleisille edunvalvojille? 5.2. Onko alueilla käytössä joitain muita, edunvalvontaa kevyempiä ratkaisuja? 5.3. Mikä olisi tarkoituksenmukaisin tapa sekä asiakkaan kannalta että taloudellisesta näkökulmasta hoitaa vastaavat tehtävät?
Yleisen edunvalvonnan alueelliset erot	6.1. Onko yleisen edunvalvonnan määrissä yleensä havaittavissa alueellisia eroja? 6.2. Mistä mahdolliset erot johtuvat? 6.3. Käytetäänkö joillakin alueilla edunvalvontaa kevyempiä keinoja, kuten välitystiliä?
Edunvalvontavaltuutuksen vaikutus	7.1. Miten edunvalvontavaltuutuksen käyttö vaikuttaa yleiseen edunvalvontaan? 7.2. Vähentääkö edunvalvontavaltuutuksen käyttö yleisen edunvalvonnan tarvetta?

Selvitystyön toteutti Owl Group Oy yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston Hyvinvointioikeuden keskuksen kanssa. Selvitys toteutettiin kesäkuun 2023 ja marraskuun 2024 välisenä aikana.

1.4 Aineistot ja menetelmät

Tutkimuskysymysten selvittäminen perustuu monimenetelmälliseen tiedonkeruuseen ja useiden eri analyysimenetelmien käyttöön. Osa tutkimuskysymyksistä on aikaisemman kokemuksen perusteella vaikeasti selvitettävissä, ja aineiston saamiseen liittyy huomattavia riskejä. Erityisesti kysymyksiin *”Miten asiakkaat kokevat saamansa palvelun?”* ja *”Vastaako saatu palvelu sitä, mitä asiakkaat kokevat tarvitsevansa?”* selvittämiseen liittyy haasteita. Asiakkaat eli edunvalvonnan päämiehet ovat tyypillisesti muistisairaita, mielenterveys- ja päihdeongelmaisia tai alaikäisiä lapsia, joiden vanhemmat eivät kykene huolehtimaan heidän asioistaan. Kyse on erityisen haavoittuvista ryhmistä, joiden osalta tutkimuseettiset kysymykset korostuvat ja vaatisivat poikkeuksellisen laajamittaista arviointia.

Monilta edunvalvontaan määrätyiltä ei ole mahdollista kerätä suoraan informaatiota toivotussa mittakaavassa selvitystä varten, mikä johtuu heidän heikentyneestä kyvystään antaa tietoon perustuvaa suostumusta selvitykseen osallistumisesta. Tietojen kerääminen tällaisilta haavoittuvilta ryhmiltä vaatisi joka tapauksessa luvan ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta, mikä työvaiheena hakemusten laatimiseen ja hyväksymiseen vie tyypillisesti kuukausia. Tästä huolimatta kysymykset edunvalvonnasta voisivat aiheuttaa myös ristiriitaa edunvalvojan ja päämiehen välille. Monissa tapauksissa esimerkiksi suostumuksen selvitykseen osallistumisesta joutuisi antamaan edunvalvoja päämiehen puolesta. Edunvalvontaan määrätyiltä kerättävään tietoon liittyy siis riskejä ja haasteita niin selvityksen tavoitteita vastaavan tiedonkeruun toteutuksen kuin sen luotettavuudenkin osalta.

Päämiesten kokemusten kartoittaminen oli kuitenkin selvityksessä keskeistä. Vaikka päämiesten haastatteluita ei tutkimuseettisistä syistä ollut mahdollista toteuttaa selvityksen aikataulussa, kartoitettiin päämiesten kokemuksia muilla tiedonkeruumenetelmillä. Selvityshankkeessa pyrittiin edellä kuvattuja haasteita ratkaisemaan keräämällä edunvalvontaan määrätyiltä tietoa anonymisoidulla kyselyllä. Ratkaisu rajasi kertyvää aineistoa mutta mahdollisti kuitenkin päämiesten suoran kuulemisen. Edellä mainittujen syiden vuoksi kokemuksia edunvalvonnasta kerättiin ensisijaisesti edunvalvontaan määrättyjen läheisiltä. Selvityksessä päämiesten läheisille suunnattiin kyselytutkimus, jossa edunvalvontaan liittyviä ulottuvuuksia selvitettiin sekä määrämuotoisilla kysymyksillä että avokysymyksillä, joihin vastaajat pystyivät

kertomaan omasanaisesti sekä omista että läheistensä kokemuksista. Päämiesten läheisiä myös haastateltiin. Määrällinen aineisto analysoitiin kvantitatiivisin menetelmin ja avovastaukset sisällönanalyysilla.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita eettisistä periaatteista noudatettiin koko selvitysprosessin ajan.

Hankkeen menetelmällisenä lähestymistapana oli monimenetelmällisyys (engl. mixed methods) sekä menetelmien, aineistojen että tutkijoiden suhteen. Monimenetelmällisyydellä viitataan siihen, että yhteen tutkimuskysymykseen kerättiin aineistoa usealla eri menetelmällä. Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi käytettiin useita aineistoja yhtä aikaa. Jokaiseen aineistonkeruun vaiheeseen ja analysointiin osallistui useampi selvitysryhmän jäsen. Selvityksen johtopäätökset ja suositukset on laadittu selvitysryhmän yhteistyönä. Monimenetelmällisyyden tarkoituksena on varmentaa selvityksen laatua sekä analyysin ja johtopäätösten oikeellisuutta ja osuvuutta. Tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmien käyttöä eri tutkimusteemoissa on kuvattu taulukossa 2. Selvityksessä hyödynnetyt keskeiset tiedonkeruu- ja tutkimusmenetelmät on kuvattu tarkemmin taulukon jälkeen.

Taulukko 2. Käytetyt tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmät tutkimusteemoittain

Tutkimusteema	Haastattelut	Kyselyt	Tapaus- tutkimus	Tilasto- ja rekisteri- analyysi	Dokumentti- analyysi
1. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien yleisten edunvalvonnan palvelulupauksien toteutuminen	x	x		x	x
2. Edunvalvontapalveluiden järjestäminen valtion toimintana ja ostopalveluna	x	x		x	x
3. Sidosryhmien odotukset	x	x			x
4. Erityistehtävien ja alaikäisten osuuden kasvu ja alueelliset erot	x	x	x	x	x
5. Syyt erityistehtävien ja alaikäisten osuuden alueellisten erojen taustalla	x	x	x		x
6. Yleisen edunvalvonnan alueelliset erot			x	x	x
7. Edunvalvontavaltuutuksen vaikutus	x		x	x	x

Dokumenttianalyysi

Selvityksen alussa toteutettiin kirjallisuuskatsaus, jossa hyödynnettiin tutkimuskysymyksiä käsittelevää aikaisempaa tutkimus-, selvitys- ja dokumenttiaineistoa. Kirjallisuuskatsaus kytki selvityksen aikaisempaan tutkimukseen ja tietopohjaan sekä tuki selvityksen muiden vaiheiden toteutusta ja kysymysten operationalisointia. Aineistojen tunnistamisessa hyödynnettiin alkuvaiheessa toteutettuja tausta-haastatteluja. Tuloksena muodostui systemaattinen katsaus yleisen edunvalvonnan toteutuksesta aikaisemman tutkimuksen pohjalta.

Tilasto- ja rekisterianalyysi

Edunvalvonnan toteutumista koskevia tilasto- ja rekisteriaineistoja hyödynnettiin laajemman kokonaiskuvan muodostamiseksi ja täydentämään muulla tiedonkeruulla kerättyä aineistoa. Aineistona hyödynnettiin valtion edunvalvontatoimistojen asianhallintajärjestelmä Edvardin rekisteriaineistoa oikeusapu-, edunvalvontapiiri- ja edunvalvontatoimistotasolla. Lisäksi hyödynnettiin Tilastokeskuksen ja THL:n julkisia tilastoaineistoja edunvalvonnan toimintaympäristön muutosten tarkastelussa. Tarkempi kuvaus käytetyn aineiston tietosisällöstä on liitteessä 3. Tilasto- ja rekisteriaineiston avulla laadittiin kuvailevia ja selittäviä analyysejä yleisen edunvalvonnan palvelutarpeen kysynnän muutoksesta.

Yleisen edunvalvonnan asiakasmääriä, asiakasmäärän muutoksia ja niitä mahdollisesti selittäviä tekijöitä alueiden välillä tarkasteltiin kiinteiden vaikutusten mallilla. Kiinteiden vaikutusten mallia on perusteltu käyttäen tilanteessa, jossa ollaan kiinnostuneita jonkin muuttujan muutoksista tietyllä aikavälillä. Kiinteiden vaikutusten malliin sisältyy oletus, että jokin tarkasteltavan yksikön tekijä saattaa vaikuttaa selittävään ja selitettävään muuttujaan, joten tätä vaikutusta tulee kontrolloida. (Torres-Reyna, 2007.) Kiinteiden vaikutusten malli mahdollistaa sellaisten muuttujien kontrolloinnin, joita ei ole mahdollista mitata. Mallissa jokainen yksikkö, tässä tapauksessa edunvalvontatoimisto, toimii itsensä kontrollina. Kiinteiden vaikutusten mallissa tarkastellaan taustatekijöiden aikaansaamaa muutosta asiakasmääriin, ja näiden muutosten perusteella saadaan arvio taustatekijöiden keskimääräisestä vaikutuksesta. (Allison, 2011.)

Haastattelut

Haastatteluiden avulla toteutettiin laajamittainen tiedonkeruu eri kohderyhmiltä. Haastattelut toteutettiin lähtökohtaisesti etäyhteyksin. Haastatteluaineiston käsittely vaihteli kohderyhmittäin. Lähtökohtaisesti viranhaltijat ja eri järjestöjen edustajat osallistuivat haastatteluihin organisaationsa edustajina. Vastauksista muodostui aineisto, joka sisälsi yksilöiviä tietoja haastateltavista, mutta haastatteluvastauksia hyödynnettiin tällöin vain selvitysryhmän sisäisessä käytössä. Aineiston luovuttaminen kolmansille osapuolille ilman tunnistamisen riskiä edes anonymisoituna ei ole mahdollista. Yhteensä haastatteluja toteutettiin koko selvityksen aikana 53, ja niissä kuultiin kaikkiaan sataa henkilöä. Haastattelujen toteutusta on kuvattu seuraavassa.

Selvityksessä haastateltiin 21:tä päämiesten läheistä. Suurin osa heistä oli päämiehen perheenjäseniä, mutta mukana oli myös muutama päämiehen kaukaisempi sukulainen ja ystävä (taulukko 2). Haastattelut toteutettiin syksyn 2023 aikana. Päämiesten syyt edunvalvontaan vaihtelivat. Suurin osa haastatelluista nimesi edunvalvonnan ensisijaiseksi syyksi päämiehen mielenterveyden tai päihteiden

käytön ongelmat, kehitysvamman tai edenneen muistisairauden. Päämiehet olivat täysi-ikäisiä. Neljännes läheisistä kertoi syyksi ”muun syyn” kuten päämiehen erakoitumisen, digivastaisuuden tai digiesteellisyyden, merkittävän trauman tai asunnottomuuden.

Taulukko 3. Haastatellut päämiesten läheiset ja heidän suhteensa päämieheen

Haastateltu läheinen	Lukumäärä
Sisar	5
Lapsi	5
Vanhempi	4
Puoliso	1
Muu sukulainen	4
Ystävä	2
Yhteensä	21

Haastateltuja oli lähes jokaiselta hyvinvointialueelta. Haastateltavat rekrytoitiin monikanavaisesti: potilas-, omais- ja kansalaisjärjestöjen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ja yleisten edunvalvojen kautta. Eniten haastateltavia tavoitettiin järjestöjen ja yleisen edunvalvonnan kautta.

Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina etäyhteydellä. Haastattelut kestivät 29 minuutista 2 tuntiin ja 16 minuuttiin. Suurin osa haastatteluista nauhoitettiin. Neljä haastateltua ei kuitenkaan antanut lupaa nauhoittaa haastattelua. Näistä haastatteluista tutkija teki käsinkirjoitettuja muistiinpanoja. Lisäksi tutkija kirjasi tutkimuspäiväkirjaan havaintojaan haastatteluista.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemat muodostuivat taustakysymyksistä, yleisen edunvalvonnan palvelulupauksen toteutumisesta ja haastateltavan toiveista yleisen edunvalvonnan kehittämisestä. Taustakysymykset kartoittivat haastateltavan kokemuksia ja tilannetta läheisensä päämiehen edunvalvonnan käynnistymisestä ja nykyisestä tilanteesta. Myös edunvalvontaa edeltävistä mahdollisista oikeudellisista keinoista keskusteltiin. Palvelulupauksen toteutumisen teemoissa keskityttiin erityisesti kokemuksiin yhteydenpidosta edunvalvojan kanssa, edunvalvontasuunnitelmasta ja havaintoihin päämiehen itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Edunvalvojan tehtävistä ja päämiehen käyttövaroihin liittyvistä monista

erilaisista käytännöistä keskusteltiin. Lopuksi haastatteluissa kartoitettiin haastattelun toiveita yleisen edunvalvonnan kehittämistä erityisesti läheisen roolin ja päämiehen tarpeiden näkökulmista.

Nauhoitettu aineisto litteroitiin puhekielen sanatarkkuudella ja anonymisoitiin. Litteraatti oli 313 sivua. Tutkijan muistiinpanot ja tutkimuspäiväkirja muodostivat 49 sivua. Yhteensä päämiesten läheisten haastatteluista muodostunutta laadullista aineistoa kertyi 362 sivua. Aineisto analysoitiin hyödyntämällä deduktiivista sisällönanalyysia.

Selvityksen alkuvaiheessa, lokakuussa 2023, toteutettiin selvityksen aihetta taustoittavia asiantuntijahaastatteluita keskeisille ministeriöiden ja virastojen edustajille. Taustoittavia asiantuntijahaastatteluita toteutettiin yhteensä kuusi, ja niissä kuultiin 11:tä henkilöä. Taustoittavien asiantuntijahaastatteluiden jälkeen kuultiin yleisen edunvalvonnan edustajia, kuten oikeusapupiirejä ja edunvalvontatoimistoja. Näitä haastatteluita toteutettiin 10, ja niissä kuultiin yhteensä 31:tä henkilöä. Yleisen edunvalvonnan edustajien haastattelut toteutettiin marraskuussa 2023.

Keväällä 2024 haastateltiin selvityksen kannalta keskeisiä sidosryhmiä, kuten järjestöjä, hyvinvointialueiden edustajia ja muita toimijoita (mm. pankin edustajia). Haastatteluita toteutettiin yhteensä 16, ja niissä kuultiin 37:ää henkilöä.

Kyselyt

Kyselyillä kerättiin tietoa eri kohderyhmiltä: yleisen edunvalvonnan päämiehiltä, päämiesten läheisiltä, sidosryhmiltä ja viranhaltijoilta ja yleisen edunvalvonnan edustajilta. Kyselyllä kerättiin yleisen edunvalvonnan päämiehistä primääritietoa. Sidosryhmien ja viranomaisten osalta aiempaa haastatteluaineistoa täydennettiin kyselyllä. Kyselyt toteutettiin vastaamaan eri kohderyhmiin kohdistuvia tietotarpeita. Kyselytulokset analysoitiin hyödyntämällä soveltuvia määrällisiä ja laadullisia menetelmiä. Kaikki toteutetut kyselyt ovat luonteeltaan näytteitä, eikä niihin sisälly edustavan otoksen tavoitetta. Analyysivaiheessa kiinnitettiin huomiota aineiston mahdollisiin vinoumiin. Kyselyihin saatiin yhteensä 929 vastausta. Liitteessä 1 on kuvattu tarkemmin kyselyvastaajien taustatietoja.

Päämiesten kyselyyn vastasi 88 yleisen edunvalvonnan asiakasta. Vastaajamäärä vastaa 0,2 prosenttia kaikista yleisen edunvalvonnan päämiehistä. Kyselyllä kerätty aineisto ei ole kattava otos kaikista yleisen edunvalvonnan päämiehistä. Kyseessä on näyte, joka täydentää muuta kerättyä aineistoa. Anonyymi päämiesten kysely toteutettiin pääosin sähköisesti. Järjestöt välittivät sähköistä kyselyä eteenpäin muun muassa uutiskirjeiden yhteydessä. Lisäksi tarjottiin mahdollisuus vastata

paperilomakkeella. Kyselyn paperilomakkeet ohjeineen ja vastauskuorineen toimitettiin postitse 25:een satunnaisesti valittuun edunvalvontatoimistoon, joista paperilomakkeita toimitettiin suoraan päämiehille ja heidän edunvalvojilleen. Kyselyyn oli mahdollista vastata itsenäisesti tai oman edunvalvojan tai muiden viranomaisten tapaamisen yhteydessä. Kysely toteutettiin ajalla 2.2–28.2.2024. Kyselyyn lähetettiin paperisesti vastauksia vielä muutama viikko tämän jälkeen.

Kyselyyn vastanneista päämiehistä (n=88) 72 prosenttia kertoi vastanneensa kyselyyn itsenäisesti. Vastaajista lähes puolet oli 40–64-vuotiaita. Vastaajien sukupuolijakauma oli tasainen. Vastaajista 51 prosenttia oli naisia ja 45 prosenttia miehiä. Vastaajista 51 prosenttia kertoi, että heillä on ollut yleinen edunvalvoja yli 5 vuotta. 28 prosentilla vastaajista edunvalvoja oli ollut 2–5 vuotta. Valtaosalle vastaajista (68 %) edunvalvoja oli määrätty taloudellisten asioiden hoitoon. Taloudellisten ja terveydellisten asioiden hoitoon edunvalvoja oli määrätty 21 prosentille ja vain terveydellisten asioiden hoitoon 6 prosentille vastaajista.

Päämiesten läheisten kyselyyn vastasi 119 henkilöä. Kyselyä välitettiin monikanavaisesti hyödyntämällä eri järjestöjen viestintäkanavia, kuten uutiskirjeitä, jäsenrekistereitä ja sosiaalista mediaa. Kyselyllä kerättiin tietoa päämiesten ja läheisten kokemuksista yleisestä edunvalvonnasta. Kysely toteutettiin aikavälillä 26.11.2023–28.2.2024. Läheisten kyselyyn vastanneista suurin osa (32 %) oli päämiehen lapsia. Seuraavaksi suurin vastaajaryhmä oli päämiehen sisarukset. Vastaajista vain 6 prosenttia asui yhdessä päämiehen kanssa. Kyselyyn vastanneiden edunvalvonnan asiakkuudet olivat kestäneet pitkään. Vastaajista 31 prosenttia kertoi, että läheisellä on ollut edunvalvoja yli 10 vuotta.

Enemmistö päämiesten nykyisistä edunvalvojista on edunvalvontatoimiston yleisiä edunvalvojia (85 %). Kyselyn mukaan vain yksi prosentti edunvalvojista oli ostopalveluna tuottavan kunnan, yrityksen tai asianajotoimiston yleisiä edunvalvojia. 14 prosenttia vastaajista ei tiennyt, kumpi vaihtoehdoista kuvaa päämiehen nykyistä edunvalvojaa. Valtaosa (71 %) kyselyyn vastanneista päämiesten läheisistä ilmoitti, että edunvalvoja on määrätty hoitamaan päämiehen taloudellisia ja varallisuutta koskevia asioita. Noin neljännes arvioi, että edunvalvoja on määrätty hoitamaan taloudellisten asioiden lisäksi myös terveydellisiä asioita. Keskeisimmät syyt päämiehen yleiselle edunvalvonnalle ovat heikentynyt toimintakyky kehitysvamman (37 %), etenevän muistisairauden (29 %) tai mielenterveydellisten syiden vuoksi (18 %). Muiden syiden (16 %) muassa oli heikentynyt toimintakyky pitkäaikaisten sairauksien, liikunnallisten vammojen (halvauksen) tai aistien heikentymisen vuoksi.

Edunvalvontatoimistoille suunnatun kyselyn pääasiallisena kohderyhmänä olivat edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit. Vastauksia saatiin yhteensä 183, ja niistä 102 oli edunvalvontasihteereiltä ja 71 yleisiltä edunvalvojilta. Vastauksia saatiin kaikilta oikeusapu- ja edunvalvontapiireiltä. Kysely levitettiin oikeusapu- ja edunvalvontapiirin kautta kaikkiin toimistoihin. Kysely oli avoinna 20.11.–5.12.2023. Päämiehen asioiden hoitamisessa edunvalvontasihteerit hoitavat pääsääntöisesti rutiiniluontoiset tehtävät ja yleiset edunvalvojat vastaavat asiantuntijuutta vaativista tehtävistä. Edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien työnjakoa on tarkasteltu luvussa 2.1.2.

Sidosryhmille ja viranhaltijoille suunnattuun kyselyyn vastasi 536 henkilöä. Kyselyn kohderyhmänä olivat yleisen edunvalvonnan yhteistyössä toimivat järjestöt ja muut toimijat, kuten hyvinvointialueet. Levitys toteutettiin tunnistettujen yhteystahojen kautta. Kysely oli avoinna 20.11.–5.12.2023. Vastaajista 62 prosenttia oli sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia ja 22 prosenttia muita kuntien tai hyvinvointialueiden viranomaisia. Järjestöjen edustajia kyselyyn vastasi ainoastaan 11. Vastaajien joukossa oli myös poliiseja, Kelan työntekijöitä, kunnan asunotoimen työntekijöitä, isännöitsijöitä ja vuokratotaloyhtiöiden edustajia. Vastaajia oli kaikista oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, eniten kuitenkin Länsi- ja Sisä-Suomen ja Etelä-Suomen piireistä.

Vastaajista enemmistö arvioi tuntevansa yleistä edunvalvontaa melko tai erittäin hyvin. Noin kymmenesosa vastasi tuntevansa edunvalvontaa huonosti. Kyselyyn vastanneista sidosryhmistä ja viranomaisista yli puolet kertoi tekevänsä yhteistyötä yleisen edunvalvonnan kanssa melko tai erittäin paljon. Yhteistyö liittyy useimmiten päämiehen varallisuutta koskevien asioiden hoitamiseen, mutta sitä tehdään Digi- ja väestötietoviraston kanssa myös edunvalvonnan määräämisprosessin aikana tai arvioitaessa edunvalvonnan tarvetta. Vastauksissa mainittiin myös asiakkaan terveydenhoitoon liittyvät tehtävät ja asiakkaan tilanteesta tiedottaminen läheisille tai muille sidosryhmille.

Aluetyöpajat

Systemaattisen tapaustutkimuksen menetelmillä tarkasteltiin tarkemmin viittä aluetta, jotka olivat Helsinki, Pohjanmaa, Lappi, Pirkanmaa ja Etelä-Karjala. Alueet valittiin niiden erityispiirteiden perusteella yhdessä hankkeen ohjausryhmän kanssa. Tapaustutkimuksen avulla tarkasteltiin tarkemmin, miten edunvalvonnan käytännöt ja palvelulupaus toteutuvat eri kohderyhmien osalta, ja pyrittiin tunnistamaan paikallisia hyviä käytäntöjä ja toimivia ratkaisuja. Valituilta alueilta toteutettiin viranomais- ja järjestöhaastatteluja, minkä lisäksi aluetta koskeva muu tiedonkeruu koottiin yhteen tausta-aineistoksi.

Validointityöpaja

Selvityksen tiedonkeruun päätyttyä syksyllä 2024 toteutettiin verkkotyöpaja tiedonkeruun aikana kuulluille toimijoille ja hankkeen ohjausryhmälle. Työpajassa esiteltiin selvityksen tuloksia ja testattiin alustavia johtopäätöksiä. Työpajaan osallistui yhteensä 21 henkilöä. Osallistujat edustivat muun muassa oikeusministeriötä, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriötä, oikeusasiamiehen kansliaa, Digi- ja väestötietovirastoa sekä oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä.

1.5 Keskeiset käsitteet

Yleisen edunvalvonnan tehtävät

Yleisellä edunvalvonnalla tarkoitetaan edunvalvontatoimistojen ja ostopalvelutoimistojen tuottamaa yleistä edunvalvontaa. Yleisen edunvalvojan lisäksi on olemassa läheis- tai yksityinen edunvalvoja ja edunvalvontavaltuutettu. Edunvalvonnan tehtävänä on valvoa sellaisten henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaanvaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan. Edunvalvonnan tehtävät jaetaan taloudellisiin asioihin ja henkilöä koskeviin tehtäviin. Edunvalvonnasta säädetään holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999).

Erityistehtävät

Määräys edunvalvonnasta voi koskea tiettyä määrättyä oikeustoimea, asiaa tai omaisuutta. Tällaisia erityistehtäviä voivat olla esimerkiksi päämiehen edustaminen oikeudellisissa asioissa tai perinnönjaossa, testamenttien hyväksyminen tai vahingonkorvaukseen liittyvät tehtävät. Yleisen edunvalvojan tehtävänä voi olla toimia myös omaisedunvalvojan sijaisena, mikäli tämä on tilapäisesti estynyt toimimaan edunvalvojana.

Päämies

Päämies on henkilö, jolle edunvalvoja on määrätty.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Suomi on jaettu kuuteen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin, joita ovat Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Kaakkois-Suomen, Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen ja Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirit. Piirit järjestävät edunvalvontapalveluja edunvalvontatoimistoissa kuten myös oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan

palveluja, joita tuottavat piirien oikeusaputoimistot. Lisäksi oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä hoidetaan kaikki ostopalvelujen hankkimiseen, sopimushallintaan ja maksuliikenteeseen liittyvät tehtävät. (OM, 2020.) Valtion ja edunvalvontapiirien toimintaa säätelee laki (477/2916) ja asetus (608/2016) valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä. Vuoden 2025 alusta lukien oikeusapu- ja edunvalvontapiirit korvaa Oikeuspalveluvirasto (1133/2023).

Edunvalvontatoimisto

Oikeusapu- ja edunvalvontapiireihin kuuluu edunvalvontatoimistoja, jotka tuottavat yleisiä edunvalvontapalveluja. Lisäksi oikeusapu- ja edunvalvontapiirit voivat hankkia edunvalvontapalveluita myös ostopalveluna. Ostopalvelutuottajista suurin osa on kuntia, mutta joukossa on myös asianajotoimistoja ja yhtiöitä. Edunvalvontatoimistossa työskentelee johtava yleinen edunvalvoja, yleisiä edunvalvoja ja edunvalvontasihteereitä. (OM, 2020.)

Holhousviranomaisen eli Digi- ja väestötietovirasto (DVV)

Holhousviranomaisina ovat toimineet vuoden 2020 alusta alkaen Digi- ja väestötietovirasto (DVV) ja Ahvenanmaalla valtionvirasto, joiden tehtävänä on arvioida edunvalvonnan tarve, hakea ja tietyissä tapauksissa määrätä edunvalvoja, valvoa edunvalvonnan lainmukaisuutta ja vastata edunvalvontaan liittyvistä kanteiluista. Ennen Digi- ja väestötietoviraston perustamista holhousviranomaisena toimi maistraatti.

Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä

Yleisen edunvalvonnan valtakunnallinen kehittämistyöryhmä on asiantuntijaryhmä, jonka tehtävänä on kehittää yleisen edunvalvonnan järjestelmän ja valvonnan laatua ja antaa tulkinta- ja menettelytapasuosituksia päämiesten asioiden hoitamisen kannalta tärkeitä periaatteista ja yhdenmukaisista toimintatavoista. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyötä on tehty oikeusministeriön asettamissa työryhmissä vuodesta 2009 alkaen. (OM, 2019.)

Edunvalvontavaltuutus

Edunvalvontavaltuutus on oikeudellinen asiakirja, jonka avulla henkilö voi määrätä, kuka hoitaa hänen taloudellisia ja henkilökohtaisia asioitaan, jos hän ei itse enää kykene siihen esimerkiksi sairauden tai vammautumisen vuoksi. Edunvalvontavaltuutus annetaan laatimalla edunvalvontavaltakirja. Valtuutus tulee voimaan vasta, kun valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan ja kun Digi- ja väestötietovirasto on vahvistanut sen.

Välitystili

Välitystilillä tarkoitetaan sosiaalitoimen asiakkaan raha-asioiden hoitoa siten, että asiakkaan varat siirretään hänen suostumuksellaan sosiaaliviranomaisen hallinnoimalle tilille, josta välitystilinhoitaja maksaa välttämättömät maksut ja ohjaa käytörahaa takaisin asiakkaan tilille. Välitystilin tarkoituksena on turvata asuminen ja toimeentulo ja ehkäistä velkaantumista. Välitystiliäsiakas ei voi olla samanaikaisesti yleisen edunvalvonnan piirissä. (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, 2023; Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, 2023) Välitystilejä koskevaa toimintaa ei ole säädelty tarkasti. Välitystilien katsotaan sisältyvän sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaiseen palveluun taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi. Etuuden maksamisesta hyvinvointialueelle on säädetty etuuslainsäädännössä, esimerkiksi Kansaneläkelaisissa 67 § (8.7.2022/577), työttömyysturvalaissa (1290/2002) ja laissa eläkkeensaajan asumistuesta (571/2007).

Palvelulupaus

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ovat sitoutuneet noudattamaan yleisen edunvalvonnan palvelulupaus, jonka perusteella edunvalvontatoimisto lupaa tarjota asiakkailleen ammattimaista, yksilöllistä ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa edunvalvontaa ilman tarpeettomia rajoituksia. (Oikeus.fi, 2021b.) Palvelulupauksen sisällöstä ja sen eri kohdista löytyy tarkemmin tietoa liitteestä 2.

Edunvalvontasuunnitelma

Edunvalvonnan alkaessa tehdään edunvalvontasuunnitelma, johon kirjataan, miten edunvalvontaa tullaan hoitamaan. Suunnitelmaan voidaan esimerkiksi määrittellä, mihin asioihin päämies tarvitsee tukea, mitä päämies voi hoitaa itse ja mitä edunvalvoja tulee hoitamaan. Edunvalvonnan suunnittelu ja sopiminen yhdessä päämiehen kanssa on kirjattu edunvalvonnan palvelulupaukseen. (OM, 2020.)

Oma-avontasuunnitelma

Edunvalvontatoimistoissa on otettu käyttöön oma-avontasuunnitelma, jossa kuvataan, millaisilla toimenpiteillä voidaan valvoa, seurata ja arvioida edunvalvonnan laatua. Lisäksi suunnitelmassa määritellään menettelytavat havaittujen riskien, vaaratilanteiden ja laadullisten puutteiden ennaltaehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä edunvalvonnan henkilöstön ammatillisen osaamisen varmistamiseksi. Oma-avontasuunnitelma on tarkoitettu työkaluksi edunvalvontatoimistojen johdolle ja edunvalvojille sekä tiedoksi päämiehille ja sidosryhmille. Edunvalvojen toimintaa on tarkoitus arvioida edunvalvontatoimistoissa suunnitelman mukaisesti vähintään vuosittain ja aina tarvittaessa. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä, 2021.)

2 Yleisten edunvalvontapalveluiden toteutuminen

Luvussa tarkastellaan yleisen edunvalvonnan palveluiden toteutusta sekä alueellisia eroja oikeusapu- ja edunvalvontapiirien välillä.

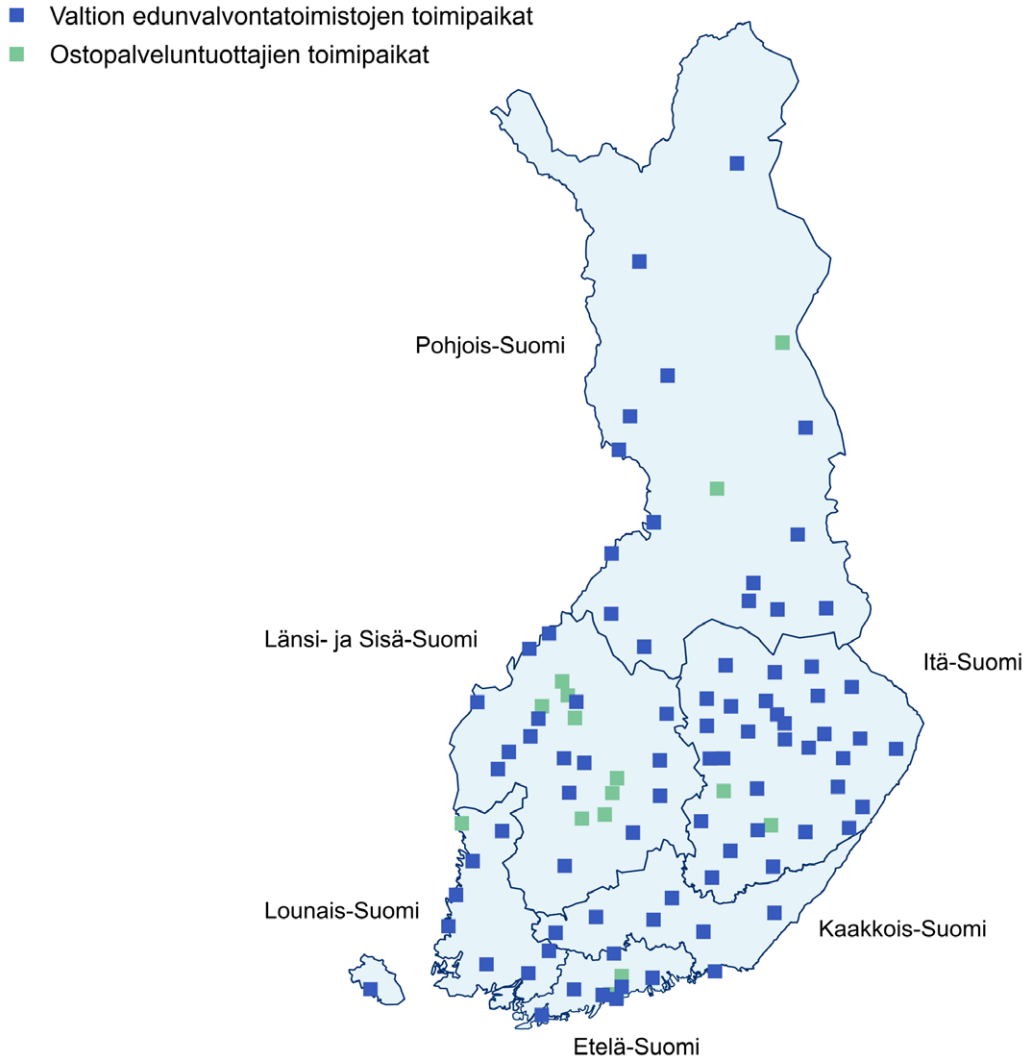
2.1 Yleisen edunvalvonnan palveluiden organisointi ja toteutus

Edunvalvontapalveluiden järjestämiseksi Suomi on jaettu kuuteen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin: Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Kaakkois-Suomen, Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen ja Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin (kuvio 1). Palveluja tuottavat 22 valtion edunvalvontatoimistoa ja Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto ja 16 ulkopuolista palveluntuottajaa (vuoden 2023 tieto). Jokaiseen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin kuuluu 3–4 edunvalvontatoimistoa.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit järjestävät oikeusapu-, talous- ja velkaneuvontapalveluja sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Piirien oikeusaputoimistot tuottavat oikeusapupalvelut ja talous- ja velkaneuvonnan palvelut, ja edunvalvontatoimistot tuottavat yleisen edunvalvonnan palvelut. Piirien tehtävänä on varmistaa, että palveluita on tasapuolisesti tarjolla piirien alueella. Edunvalvontapalveluja voidaan tuottaa myös ostopalveluna. Ostopalvelut hankkii oikeusapu- ja edunvalvontapiiri. Lisäksi oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä hoidetaan kaikki sopimushallintaan ja maksuliikenteeseen liittyvät asiat. Piiriä johtaa viraston päällikkönä oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtaja.

1.1.2025 lähtien edunvalvonnan palveluiden järjestäminen siirtyy oikeuspalveluvirastolle. (Laki Oikeuspalveluvirastosta 1133/2023). Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla toimialueenaan koko maa. Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja.

Kuvio 1. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ja edunvalvontatoimistojen toimipaikat kunnittain

2.1.1 Yleisen edunvalvonnan tehtävät

Holhustoimilain mukaan edunvalvojan tehtäviä ovat päämiehen edustaminen, päämiehen omaisuuden hoitaminen, huolenpito ja kuuleminen. Sekä yleisen edunvalvonnan edustajat että edunvalvonnan sidosryhmät nostivat kyselyvastauksissa edunvalvonnan keskeisimmiksi tavoitteiksi ja tehtäviksi asiakkaan taloudellisista asioista huolehtimisen päämiehen edun mukaisesti ja itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Lisäksi tavoitteiksi mainittiin riittävän toimeentulon, hoidon ja hyvinvoinnin turvaaminen, taloudellisen hyväksikäytön ehkäiseminen ja

yhteistyö sidosryhmien ja tukiverkostojen kanssa. Edunvalvonnan edustajien kyselyn mukaan yleisen edunvalvonnan tehtävissä korostuu taloudellisten asioiden hoitaminen, mikä kattaa esimerkiksi laskujen maksun, omaisuuden hallinnan ja etuuksien hakemisen päämiehen edun mukaisesti. Joissakin tapauksissa edunvalvojilla on laajennettuja vastuualueita, jotka koskevat esimerkiksi päätöksentekoa terveydenhuollosta ja asumisesta, mikäli asiakas ei itse kykene tekemään niihin liittyviä päätöksiä.

Yleisten edunvalvojen ja edunvalvontasihteerien toimintaa ohjataan ja säädetään holhoustoimilaissa, hallintolaissa ja virkamieslaissa. Holhoustoimilaki velvoittaa edunvalvojan kuulemaan päämiestänsä ja tämän mielipiteitä tehtävänsä kuuluvassa asiassa ja huomioimaan arvioissa, tapaamisissa ja kommunikoinnissa sairauksiin liittyvät erityispiirteet. Päämiehen mielipiteen kuuleminen on harkinnanvaraista ja perustuu esimerkiksi päämiehen sairauden laatuun, käsityskykyyn asiasta ja muihin olosuhteisiin. Edunvalvojan tulee dokumentoida päämiehen kuulemisen ja mielipiteiden selvittämiseen liittyviä toimia. Lisäksi edunvalvonnan virkamiesten toimintaa ohjaavat yleiseen hallintotapaan kuuluvat yleiset periaatteet. Myös palveluntuottajan palveluksessa olevaan edunvalvojaan sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. (OM, 2020.)

Edunvalvonnan palveluita voidaan järjestää sekä läsnä- että etäpalveluina. Edunvalvonnan käsikirjan mukaan edunvalvojan olisi hyvä tavata päämies paikan päällä esimerkiksi edunvalvojan toimipaikassa tai päämiehen kotona. Edunvalvonnan palvelulupauksen mukaan ensimmäinen tapaaminen tulisi järjestää kahden viikon kuluttua edunvalvonnan alkamisesta. Ensimmäisellä tapaamisella kartoitetaan päämiehen olosuhteet ja arvioidaan jatkossa etenemisen menettelyt. Tapaamisen perusteella tehdyt johtopäätökset dokumentoidaan jatkoa varten. Palvelun alkaessa tehdään edunvalvontasuunnitelma, johon määritellään päämies, edunvalvoja, edunvalvontapäätös ja tehtävän sisältö. Suunnitelmaan kirjataan myös, miten asioita tullaan hoitamaan ja mitä on yhdessä sovittu. (OM, 2020.)

Lisäksi edunvalvontasuunnitelmassa linjataan

1. yhteydenpidosta, kuulemisesta ja sopimisesta
2. jokapäiväisistä asioista
3. velkojen hoidosta
4. omaisuuden hoidosta
5. lähiomaisista, yhteyshenkilöistä ja tietojen antamisesta
6. päämiehen huolenpidosta ja
7. muista sovituista ja tiedotetuista asioista.

Edunvalvojan on pyynnöstä selvitettävä päämiehelle tämän taloudellista asemaa ja toimenpiteitä, joihin edunvalvoja on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan (HotL, 39§). Edunvalvojan on sovittava päämiehen kanssa käyttörahoista heti edunvalvonnan alkaessa. Päämiesten talouden hoidosta kertyy päivittäinen kirjanpitoaineisto, josta vuosittain muodostetaan holhoustoimilain vaatima vuositili, jonka Digi- ja väestötietovirasto (DVV) tarkastaa. Edunvalvonnan hoitamiseen liittyvistä kanteluista vastaa holhousviranomainen ja toimintatapoja koskevista kanteiluista johtava yleinen edunvalvoja. (OM, 2020.)

Päämiesten, päämiesten läheisten, yleisen edunvalvonnan sidosryhmien ja yleisen edunvalvonnan viranhaltijoiden näkemyksiä palvelulupauksen toteutumisesta tarkastellaan luvussa 3.

2.1.2 Työnjako

Edunvalvontatoimiston johtajana toimii johtava yleinen edunvalvoja (Oikeus.fi, 2021a). Edunvalvontapalveluja tuottavat edunvalvontatoimistoissa yleiset edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit. Työnjaossa edunvalvojien ja edunvalvontasihteereiden välillä voi olla toimistokohtaisia eroavaisuuksia. Joissakin toimistoissa edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien työnjaolle on valtakunnallisten tehtävänkuvausten tueksi omia toimistokohtaisia käytäntöjä, mikä on koettu hyväksi toimintatavaksi. Päämiehen asioiden hoitamisessa pääsääntöisesti rutiiniluontoiset tehtävät kuuluvat edunvalvontasihteereille ja asiantuntijuutta vaativat tehtävät yleisille edunvalvojille. Edunvalvonnan aloitusprosessin aikaisten toimenpiteiden tekijöinä ovat suurelta osin edunvalvontasihteerit kaikissa toimistoissa. (Matikainen, 2012.)

Valtaosa edunvalvonnan kyselyyn vastanneista (67 %) yleisistä edunvalvojista ja edunvalvonnan sihteereistä kertoi olevansa tyytyväisiä edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien väliseen työnjakoon. Tyytyväisyydessä ei ole merkittäviä eroja ammattiryhmien välillä. Pohjois- ja Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä yli 80 prosenttia vastaajista kertoi olevansa tyytyväisiä työnjakoon. Etelä- ja Kaakkois-Suomen piireissä tyytyväisyys oli heikointa (noin 57 % vastaajista). Osa kyselyyn vastaajista toivoi selkeämpää jakoa tehtävien ja vastuiden välille. Edunvalvonnan kyselyyn vastanneet kokivat, että johto on kaukana työn arjesta. Tämä tarkoittaa, että johto ei välttämättä ole riittävän tietoinen työarjesta tai mukana siinä, mikä voi aiheuttaa ongelmia päätöksenteossa ja johtamisessa. Myös organisaatiomalli saattaa aiheuttaa haasteita, kuten epätasapainoisesti jaettuina resursseja tai huonoa kommunikaatiota.

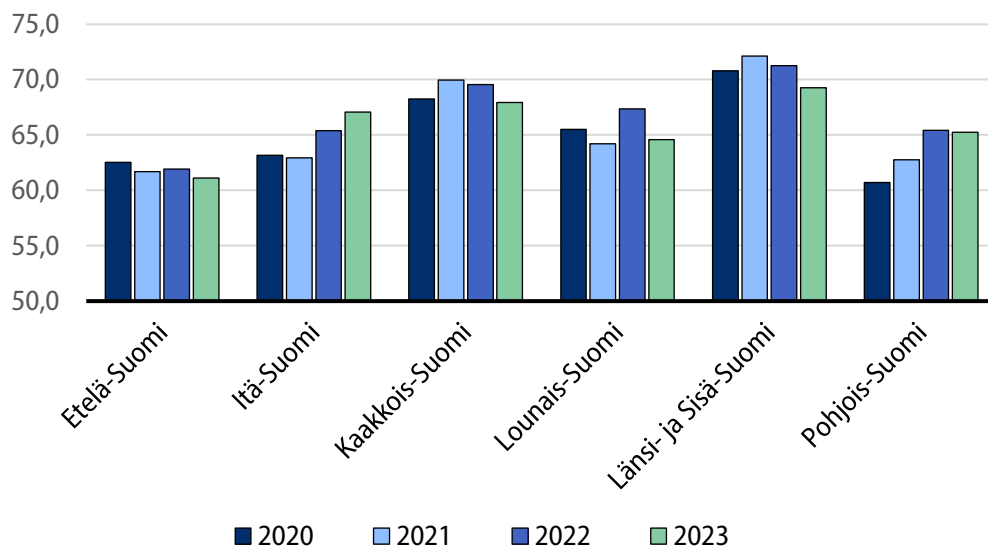
Kyselyyn vastanneiden yleisten edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien mukaan edunvalvojat vastaavat yleisesti ottaen isoimmista linjoista ja päätöksistä. Edunvalvontasihteerit keskittyvät enemmän päivittäisiin ja rutiinimaisiin tehtäviin. Kyselyn mukaan suurin osa yleisten edunvalvojien työajasta kuluu päämiehen edustamiseen ja puhevallan käyttöön sekä omaisuuden ja velkojen hoitamiseen (kuvio 2). Edunvalvontasihteerien työajasta suurin osa kuluu päämiehen laskujen maksamiseen sekä etuuksien hakemiseen ja sopimuksista huolehtimiseen. Näiden tehtävien kohdalla työnjako edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien välillä oli myös selkein. Muihin tehtäviin edunvalvontasihteerit arvioivat kuluvan keskimäärin 10 prosenttia työajasta. Näitä tehtäviä olivat esimerkiksi sisäiset kokoukset, koulutukset ja hallinnolliset työt, vuosi- ja päätöstililt ja erilaiset selvitystyöt. Yleisten edunvalvojien nimeämiä muita tehtäviä olivat muun muassa vuosi- ja päätöstililt ja edunvalvonnan päättymiseen liittyvät tehtävät.

Kuvio 2. Yleisen edunvalvonnan edustajien vastaukset kysymykseen: Miten työaikasi jakaantuu seuraavien edunvalvonnan tehtävien kesken? (n=107)

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien edunvalvonnan henkilöstöresursseissa on jonkin verran vaihtelua (kuvio 3). Vuonna 2023 yhden henkilötyövuosiresurssin hoidettavana oli 61–69 päämiestä. Pienimmät resurssit ovat Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirissä, korkeimmat Etelä-Suomen piirissä. Itä- ja Pohjois-Suomen piirien alueella päämiesten lukumäärä suhteessa edunvalvonnan henkilöstöresurssiin on kasvanut vuosina 2020–2023. Muilla alueilla vaihtelu on ollut tasaisempaa.

Kuvio 3. Yleisen edunvalvonnan päämiesten lukumäärä suhteessa henkilöstöresurssiin (päämiehiä/henkilötyövuosi)

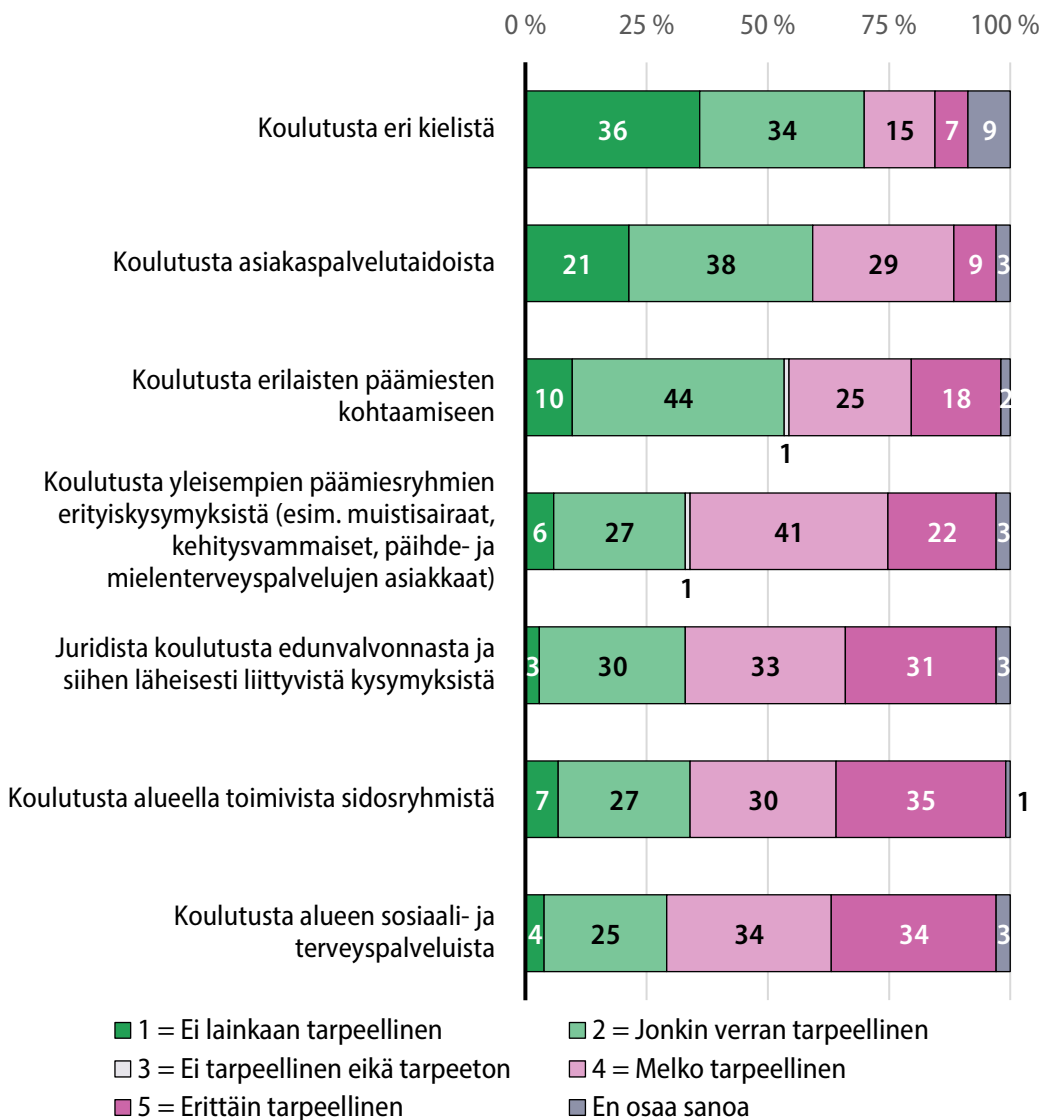

Sekä edunvalvojat että viranomaiset ja sidosryhmät toivat kyselyssä esille, että suurimmat yleisen edunvalvonnan haasteet liittyvät asiakasmäärien kasvuun ja resurssipulaan. Suuret asiakasmäärät lisäävät edunvalvojen työtaakkaa, mikä voi hidastaa palvelujen saantia ja myös heikentää palvelun laatua. Edunvalvojat kokevat työnsä kuormittavaksi ja vaativaksi. Edunvalvojan tehtävät voivat olla päämiehen tilanteesta riippuen monimutkaisia ja sisältää merkittäviä taloudellisia ja oikeudellisia vastuita. Tämä kuormitus voi vastaajien mukaan johtaa stressiin ja myös vaikuttaa työn tehokkuuteen ja tekijöiden hyvinvointiin.

Edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit kokivat tarvitsevansa lisäkoulutusta erityisesti alueensa sosiaali- ja terveyspalveluista sekä tietoa alueella toimivista sidosryhmistä (kuvio 4). Lisäksi vastaajat kokivat tarvitsevansa koulutusta siitä, kuinka kohdata erilaisia päämiehiä, jotta he voivat paremmin vastata erilaisten

asiakkaiden tarpeisiin. Myös juridinen koulutus edunvalvontaan liittyvissä kysymyksissä ja niihin läheisesti liittyvissä asioissa nähdään tärkeäksi. Vastauksissa todettiin vähiten tarvetta olevan eri kielten ja asiakaspalvelutaitojen koulutukselle.

Kuvio 4. Yleisen edunvalvonnan edustajien vastaukset kysymykseen: Tunnistatko oman työkuvasi näkökulmasta tarvetta lisäkoulutukselle seuraavilla osa-alueilla? (n=103)

2.1.3 Määräämisprosessi

Edunvalvojana voi toimia yksityishenkilö eli yksityinen edunvalvoja (esimerkiksi lähiomainen) tai viranomainen eli yleinen edunvalvoja. Yksityisenä edunvalvojana voi toimia henkilö, joka on itse suostunut toimimaan tehtävässä ja on lain mukaan tehtävään sopiva; edunvalvojaksi ei voida esimerkiksi määrätä sellaista henkilöä, joka ei suostu ottamaan tehtävää vastaan. Sopivuus arvioidaan tapauskohtaisesti, jolloin arvioinnissa huomioidaan esimerkiksi henkilön taito ja tehtävän laajuus. Oleellista on, että edunvalvoja tulee hyvin toimeen päämiehen kanssa ja pystyy valvomaan tämän etua puolueettomasti ja riippumattomasti. Edunvalvojan tulee pystyä toimimaan päämiehensä edun mukaisesti muiden läheisten intresseistä tai mahdollisesta painostuksesta huolimatta. (Suomi.fi, 2023.)

Edunvalvonnan määräämisprosessi käynnistyy yleisimmin ilmoituksella Digi- ja väestötietovirastolle (DVV) henkilöstä, jonka on huomattu olevan edunvalvonnan tarpeessa. Ilmoituksen edunvalvonnasta voi tehdä jokainen, myös esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstö mahdollisten salassapitovelvollisuuksien estämättä. Myös DVV voi tehdä aloitteen edunvalvonnasta. Edunvalvonnan hakemisesta puhutaan silloin, kun prosessi käynnistyy hakemuksella. Henkilö, joka katsoo itse tarvitsevansa edunvalvojaa ja ymmärtää asian merkityksen ja pyytää tietyn henkilön määräämistä edunvalvojakseen, voi tehdä hakemuksen DVV:oon tai suoraan kärjäoikeuteen. Hakemuksen voivat tehdä myös edunvalvonnan tarpeessa olevan läheiset, mutta silloin täytyy hakemus toimittaa suoraan kärjäoikeuteen.

Kun ilmoitus edunvalvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä on tehty, Digi- ja väestötietovirasto selvittää tarvitseeko ilmoituksen kohteena oleva henkilö edunvalvontaa. Virastosta otetaan yhteyttä henkilöön ja kysytään henkilön mielipidettä edunvalvonnan tarpeesta, jos se on mahdollista olosuhteet huomioiden. Virasto voi kysyä mielipidettä myös henkilön lähipiiriltä ja pyytää selvityksiä esimerkiksi ulosottoviranomaiselta, sosiaali- ja terveydenhuollolta, pankeilta tai Kelasta. Tyypillisesti DVV pyytää lääkärinlausuntoa päämiehehdokkaan terveydentilasta. Jos DVV toteaa, että ilmoituksen kohteena oleva henkilö tarvitsee edunvalvontaa, virasto hakee edunvalvojan määräämistä kärjäoikeudelta. Kärjäoikeus tekee päätöksen edunvalvonnan määräämisestä. Kärjäoikeus myös määrää edunvalvojan, ja päätöksessä määritellään edunvalvojan tehtävät ja edunvalvojan toiminnan laajuus. (Suomi.fi, 2023.)

Jos Digi- ja väestötietovirasto toteaa, että ilmoituksen kohteena oleva henkilö ei tarvitse edunvalvontaa, virasto ei hae edunvalvojan määräämistä kärjäoikeudelta. Tällaisissa tapauksissa edunvalvojan saaminen on kuitenkin vielä mahdollista. Tällöin ilmoituksen laatija voi tehdä vapaamuotoisen hakemuksen edunvalvonnan tarpeesta suoraan kärjäoikeudelle. (Suomi.fi, 2023.)

Mikäli prosessi on käynnistynyt päämiesehdokkaan omalla hakemuksella Digi- ja väestötietovirastoon, voi DVV tehdä asiassa päätöksen, eikä asia etene käräjäoikeuteen. Hakemukseen on suositeltavaa liittää lääkärinlausunto hakijan terveydentilasta.

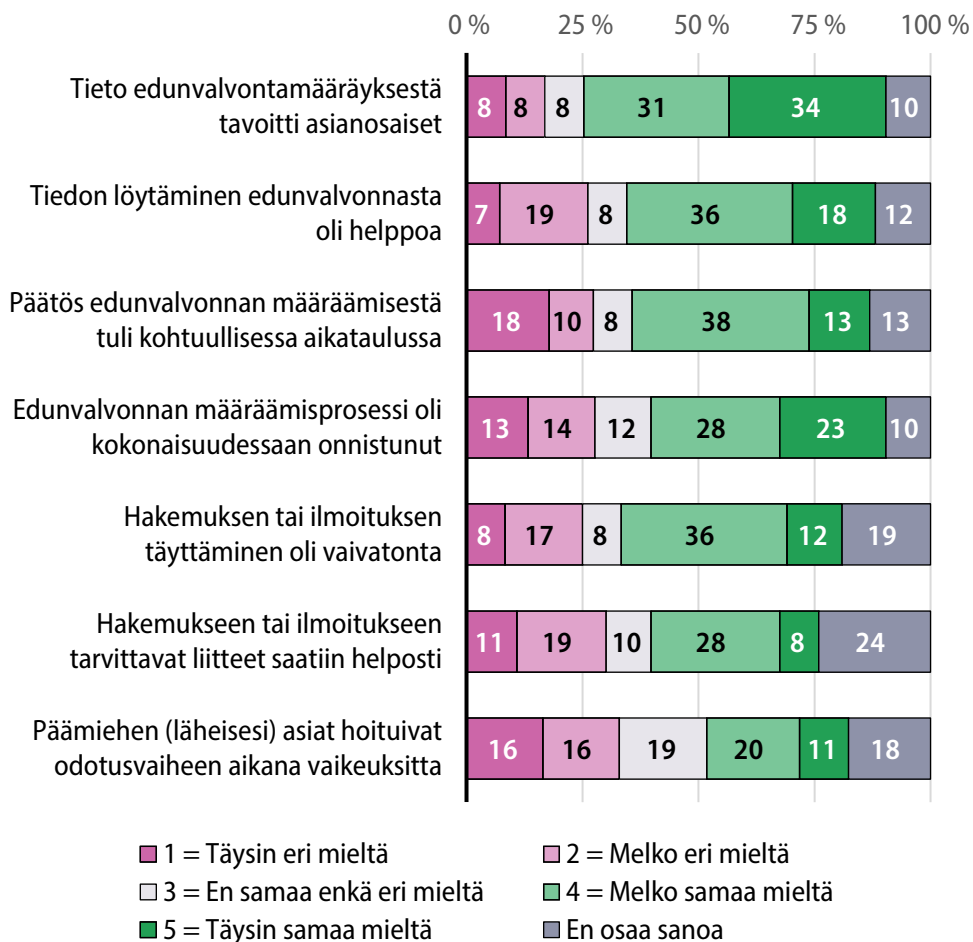
Yleisen edunvalvonnan päämiesten läheisille kohdennetun kyselyn mukaan läheiset ovat itse usein aktiivisia edunvalvonnan määräämisprosessin käynnistämässä. Toisaalta osa läheisistä kertoi, ettei ole lainkaan osallistunut edunvalvonnan määräämisprosessiin. Läheiset kokivat, että sosiaali- ja terveystieteiden tuki oli tärkeä prosessin aikana. Kyselyssä nousi kuitenkin esille myös tilanteita, joissa sosiaali- ja terveystoimen piittaamattomuus tai näkemyserot edunvalvonnan tarpeesta ovat johtaneet edunvalvonnan saamisen viivästymiseen. Samoja kokemuksia toivat esille haastatellut läheiset. Suurelle osalle ei ollut selvää, miten määräämisprosessi käynnistyy ja mitä se pitää sisällään. Moni kertoi kokemuksistaan, joissa olisi toivonut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten puuttuvan tilanteeseen aiemmin.

Aikaisemman tutkimuksen mukaan esimerkiksi muistikoordinaatiotyössä ja gerontologisessa sosiaalityössä avustetaan asiakasta edunvalvontaprosessissa. Ikääntyneen tai muistisairaana tapauksessa päädytään usein tekemään ilmoitus yleisen edunvalvonnan tarpeesta tai tukemaan asiakasta edunvalvonnan hakemisessa, mikäli asiakkaalla ei ole sosiaalista verkostoa, joka voisi tukea häntä taloudellisten asioiden hoitamisessa. Asiakkaan sosiaalisella verkostolla voi gerontologisten sosiaalityöntekijöiden vastausten mukaan olla myös haitallisia vaikutuksia, mikäli taloudellisten asioiden hoitamiseen liittyy hyväksikäyttöä. Sähköinen asiointi voi lisätä edunvalvonnan tarvetta tilanteissa, joissa asiakas on jäänyt verkkopalveluiden ulkopuolelle esimerkiksi muistisairaudesta vuoksi. (Virta, Rautio, Toljamo 2013; Hyrri, 2021.)

Edunvalvonnan kyselyyn vastanneet toivoivat edunvalvonnan määräämisprosessin nopeuttamista. Vastaajat korostivat, että on tärkeää huomioida päämiehen asioiden hoitaminen myös päätöstä odotettaessa, sillä päämiehen asioiden hoitamatta jääminen voi vaarantaa hänen etunsa ja oikeutensa. Vastaajien mukaan edunvalvonnan määräämisprosessia olisi mahdollista kehittää hyödyntämällä laajemmin eri toimijoita päätöksenteossa. Erityisesti sosiaalihuollon ja lääkärinlausuntoja tulisi käyttää monipuolisemmin, jotta päätökset olisivat perusteltuja ja kattavia. Lisäksi sähköisten järjestelmien käyttöönotto voisi nopeuttaa ja tehostaa prosessia vähentämällä paperityötä ja nopeuttamalla tiedonkulkua. Myös Digi- ja väestötietoviraston resurssien lisääminen koettiin tärkeäksi, jotta virastolla olisi riittävästi henkilökuntaa ja resursseja hoitaa edunvalvontatehtäviä tehokkaasti. Joustavammat ja tehokkaammat menettelytavat voisivat myös parantaa prosessien sujuvuutta ja vähentää tarpeettomia viiveitä.

Myös läheiset toivat esiin, että päämiehen asioiden hoitaminen on ollut haastavaa odotusvaiheen aikana. Erityisesti ne vastaajat, joiden läheisille (päämiehille) on myönnetty edunvalvoja alle vuosi sitten, kokevat odotusvaiheen ja määräämisprosessin keston ongelmaksi: heistä kolme neljäsosaa arvioi, ettei päämiehen asioiden hoitaminen ole sujunut vaikeuksitta odotusvaiheen aikana, ja 50 prosenttia heistä arvioi, ettei päätös edunvalvonnan määräämisestä ole tullut kohtuullisessa aikataulussa (kuvio 5). Alle vuosi sitten edunvalvontaan määrättyjen päämiesten läheiset arvioivat myös määräämisprosessin toimivuuteen liittyvät väittämät hie-man muita kriittisemmin.

Kuvio 5. Läheisten vastaukset kysymykseen: Arvioi seuraavia yleisen edunvalvonnan määräämisprosessia koskevia väittämiä: (n=83–85)

Edunvalvonnan määräytymisen pitkät käsittelyajat saivat paljon kritiikkiä myös viranomaisilta ja sidosryhmiltä. Sosiaalityöntekijät kokevat, että edunvalvonnan määräämisprosessi on tarpeettoman pitkä ja monimutkainen, mikä voi johtaa siihen, että asiakkaan tilanne ehtii kriisiytyä odotusaikana. Hidas prosessi hankaloittaa etenkin sellaisen päämiehen tilannetta, jolla ei ole omaisia, jotka voisivat huolehtia päämiehen asioista edunvalvonnan määräämisprosessin aikana. Tällöin sosiaalityön tulee usein huolehtia päämiehen asioista tarjoamalla ohjausta tai esimerkiksi hyödyntämällä välitystilä. Viranomaiset ja sidosryhmät toivovat, että edunvalvonnan määräämisprosessia kehitettäisiin nopeammaksi.

Sosiaalityöntekijät toivat myös esille, että edunvalvonnan määräämisprosessia voi hidastaa se, ettei tarvittavia lääkärinlausuntoja ole mahdollista saada riittävän nopeasti tai joskus lainkaan, mikäli päämies itse kieltäytyy tapaamasta lääkäriä. Monet sosiaalityöntekijöistä toivovatkin, että sosiaalityöntekijän näkemysten painoarvoa kasvatettaisiin edunvalvonnan määräämisprosessissa tai että sitä pidettäisiin samanarvoisena terveydenhuollon lausunnon kanssa, sillä he tuntevat päämiehen tilanteen usein kokonaisvaltaisemmin kuin lääkäri. Sosiaalityöntekijän lausunnon merkityksen lisäämisellä voitaisiin varmistaa, ettei prosessi pysähtyisi lääkärinlausunnon puuttumisen vuoksi. Esimerkiksi gerontologisen sosiaalityön rooli on edunvalvontaa tarvitsevan muistisairaana elämäntilanteessa tärkeä, sillä sosiaalityö tunnistaa usein tarpeen edunvalvonnalle ja avustaa muistisairasta päämiestä määräämisprosessin aikana. (Hyrrä, 2021.)

”Edunvalvojan hakemisprosessi päämiehelle on armottoman hidasta, hakemusten käsittely kestää puoli vuotta.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Edunvalvojan saaminen kestää kohtuuttoman pitkään. Edunvalvojan saaminen saattaa raueta, jos lääkärinlausuntoa ei saada, tällä hetkellä lääkäriajan saaminen hyvinvointialueella menee myös pitkälle.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Onko lääkärinlausunto aina välttämätön? Lääkärit ovat huonosti perillä edunvalvonnasta eivätkä ymmärrä talousasioiden merkitystä potilaiden elämässä. Sosiaalityöntekijä sen sijaan näkee kyllä sen asian usein pitkältä ja läheltä, miten asioiden hoitaminen sakkaa, ja välillä ei saada millään ihmistä pysymään esim. välitystilillä.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Toivoisin myös, että edunvalvontaan määrättäessä otettaisiin huomioon sosiaalihuollon lausunto samanarvoisena kuin terveydenhuollon lausunto.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Myös läheiset mainitsivat kyselyssä määräämisprosessin haasteina liian pitkät käsittelyajat ja saatavilla olevan, prosessin vaiheita tai aloitusta koskevan tiedon riittämättömyyden. Usea haastateltu läheinen kertoi myös edunvalvonnan määräämisprosessin kestävän kohtuuttoman kauan, mikä oli saattanut päämiehesehdokkaan asiat jopa aiempaa haastavampaan tilanteeseen. Haastatellut läheiset painottivat tiedon saamisen merkitystä. He eivät kuitenkaan tarvinneet yksityiskohtaista tietoa päämiehen taloustilanteesta tai muusta salassapidettävästä asiasta. Heille oli usein tärkeintä kuulla yleisellä tasolla, että heidän rakkaalla läheisellään olivat asiat hoidossa.

”Kotihoidon piittaamattomuus asiasta. Myöhästyi vuosia ja ajoi omaiset uuvuksiin. Selvä muistisairaus, johon hoitava taho ei puuttunut.” (Läheisten kysely)

”Siitä hetkestä, kun ihminen myönsi edunvalvonnan tarpeen, siihen hetkeen, kun se viimein määrättiin, kului 1,5 vuotta. Tuona aikana velkojen määrä moninkertaistui siitä, mikä se oli ollut prosessia aloitettaessa.” (Läheisten kysely)

”Keskustelu viranomaisessa hakemusvaiheessa oli ihailtavan ystävällinen ja asiallinen. Kaikesta välittyi asiakkaan kunnioittaminen.” (Läheisten kysely)

Enemmistö kyselyyn vastanneista läheisistä kertoi, että he itse tai muut päämiehen lähiomaiset vastasivat päämiehen taloudellisista tai muista asioista edunvalvontapäätöksen odotusaikana. Myös sosiaalitoimi on hoitanut päämiehen asioita odotusaikana. Joissain tapauksissa päämies itse vastasi taloudellisista asioistaan odotusvaiheen aikana, minkä kerrottiin esimerkiksi johtaneen siihen, ettei varoja jäänyt perustarpeisiin, sillä päämies käytti rahansa esimerkiksi päihteyksiin. Läheiset kokivat asioiden hoitamisen odotusvaiheen aikana työlääksi. Erityisen vaikeaa asioiden hoito oli, mikäli läheiset asuivat kaukana päämiehestä. Lisäksi asioiden hoitaminen määräämispäätöksen odotusaikana vaikutti joidenkuiden vastaajien mukaan negatiivisesti päämiesten ja lähiomaisten väleihin tai lähiomaisten keskinäisiin väleihin.

”Hän ei olisi pärjännyt ilman sukulaisten apua.” (Läheisten kysely)

”Omaiset auttoivat, kävivät kaukaa tarkistamassa, että laskut hoituivat.” (Läheisten kysely)

Läheisten kyselyyn vastanneiden mukaan tietoa edunvalvonnasta ja sen määräämisestä on vaikea löytää. Vain 30 prosenttia läheisten kyselyyn vastanneista kertoi löytäneensä erittäin tai melko paljon tietoa Digi- ja väestötietoviraston

internet-sivuilta tai Suomi.fi-sivustolta. Läheiset kertoivat tietoa olevan heikosti saatavissa myös sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tai järjestöjen ja yhdistysten kautta.

2.1.4 Yhteistyö eri toimijoiden kesken

Yhteistyö eri sidosryhmien ja edunvalvonnan kanssa on tärkeää erityisesti edunvalvonnan aloittamisen kannalta, sillä aloitteet edunvalvonnan tarpeesta tulevat usein sosiaalityöntekijöiltä tai muilta päämiehen kanssa asiakastyötä tekeviltä tahoilta. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu riittämättömän yhteistyön olevan riski edunvalvonta-asioiden käsittelylle, sillä sidosryhmät eivät välttämättä tiedä miten toimia, mikäli ne havaitsevat edunvalvonnan tarpeen tai eivät ole ajan tasalla edunvalvontaprosessin käsittelyn tilanteesta. Lisäksi sidosryhmätahojen, kuten sosiaalihuollon ja terveydenhuollon, puutteellinen keskinäinen yhteistyö voi ilmetä esimerkiksi sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ristiriitaisina lausuntoina. (Hyrrä, 2021.)

Sekä haastatteluiden että kyselyn perusteella yhteistyö sidosryhmien ja edunvalvojen välillä on ollut pääosin toimivaa. 69 prosenttia kyselyyn vastanneista (n=352) sidosryhmien edustajista koki yhteistyön yleisen edunvalvonnan edustajien kanssa sujuneen hyvin tai erittäin hyvin. Sidosryhmistä 11 prosenttia koki yhteistyössä olleen haasteita. Kyselyyn vastanneet toivat esille kokemuksia onnistuneista ja vakiintuneista yhteistyökäytännöistä. Yhteistyön mainittiin sujuvan hyvin esimerkiksi silloin, kun yhteydenpitoa tehdään sähköpostitse. Osa sidosryhmien edustajista myös mainitsi edunvalvojen olleen erittäin aktiivisia ja halukkaita kuulemaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ja tekemään yhteistyötä päämiehen taloudellisten tai muiden asioiden hoitamiseksi. Sosiaalityöntekijät esimerkiksi auttavat päämiehiä ymmärtämään edunvalvojan päätöksiä tai välittävät päämiehen toiveita edunvalvojalle.

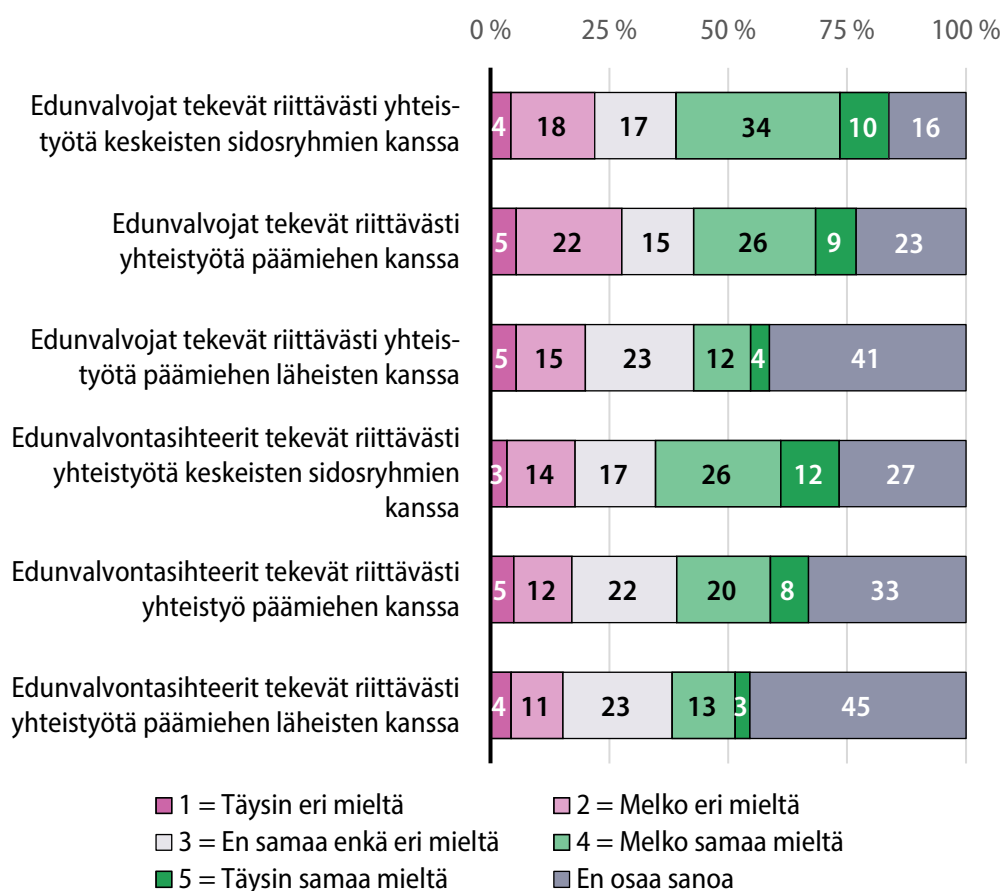
”Joukossa on huipputyyppejä, jotka tsemppaavat asiakasta ja tekevät hyvää yhteistyötä.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Edunvalvoja on osallistunut ihan verkostopalaverihin, mikä on todella hyvä kokemus.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Viranomaisten ja sidosryhmien mukaan yhteistyön haasteet puolestaan liittyvät hitaaseen tai vähäiseen yhteydenpitoon ja tiedonsaantiin. Kyselyyn vastanneista viranomaisista ja sidosryhmistä hieman alle puolet oli samaa mieltä ja hieman alle neljäsosa eri mieltä siitä, että edunvalvojat tekevät riittävästi yhteistyötä

keskeisten sidosryhmien kanssa (kuvio 6). Yli neljäsosan mielestä edunvalvojat eivät myöskään tee riittävästi yhteistyötä päämiehen kanssa. Sidosryhmien edustajista merkittävän osan oli kuitenkin vaikea arvioida päämiesten tai päämiesten läheisten kanssa tehtävän yhteistyön riittävyyttä.

Kuvio 6. Sidosryhmien edustajien arvio yhteistyötä koskevista väittämistä (n=347–351)

Monet sosiaalityöntekijöistä kertoivat kyselyssä ja haastatteluissa, että yleisiä edunvalvoja on monesti vaikeaa tai hidasta tavoittaa. Vaikka sähköinen viestintä toimii usein hyvin, puhelinyhteyden saaminen edunvalvojiin on monesti vaikeaa, mikä haastaa kiireellisten asioiden ratkaisemista. Sosiaalityöntekijät toivovat, että edunvalvojen tavoittaminen niin puhelimitse kuin sähköpostitse olisi helpompaa ja että edunvalvojat olisivat aktiivisemmin yhteydessä sosiaalityöntekijöihin päämiehen kokonaisvaltaisen tilanteen ymmärtämiseksi. Yhteistyötä voitaisiin

viranomaisten ja sidosryhmien mielestä parantaa ajantasaisilla ja helpommin löytyvillä edunvalvojien yhteystiedoilla sekä aktiivisemmalla vuorovaikutuksella sidosryhmien kanssa.

”Edunvalvojiin on erittäin vaikea saada yhteyttä, edunvalvontasihteereihin ajoittain myös. Asiakkaat soittavat sosiaalitoimeen jatkuvasti, etteivät he tavoita edunvalvojaa tai saa edistettyä omia asioitaan.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”En saa yhteyttä edunvalvojaan, heidän puhelinajat on liian lyhyet ja keskellä kiireisintä kotikäyntiaikaa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Edunvalvojilla liikaa asiakkaita, eivät ehdi perehtymään asiakkaiden kokonaistilanteisiin; eivät edes ole koskaan tavanneet kaikkia asiakkaita.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Viranomaisilla ja sidosryhmillä oli myös epäselvyyksiä vastuunjaosta heidän ja edunvalvojien välillä. Sosiaalityöntekijät ja muut hyvinvointialueiden asiantuntijat kertoivat, että toisinaan edunvalvojat odottavat sosiaalityöntekijöiden hoitavan tehtäviä, jotka eivät kuulu heidän toimenkuvaansa. Epäselvät roolit voivat pahimmassa tapauksessa johtaa tehtävien jäämiseen hoitamatta. Sosiaalityöntekijät toivovat parempaa tiedonvaihtoa edunvalvonnan ja hyvinvointialueiden välillä kuten myös molemminpuolisen ymmärryksen lisäämistä siitä, millaisissa tilanteissa olisi syytä olla yhteydessä. Myös järjestöjen ja muiden sidosryhmien edustajat kokevat, että yhteistyö yleisten edunvalvojien kanssa toimii pääosin hyvin, mutta kehittämistarpeiksi tunnistettiin yhtäältä tiedonkulun vähäisyys ja toisaalta yhteydenoton vaikeudet.

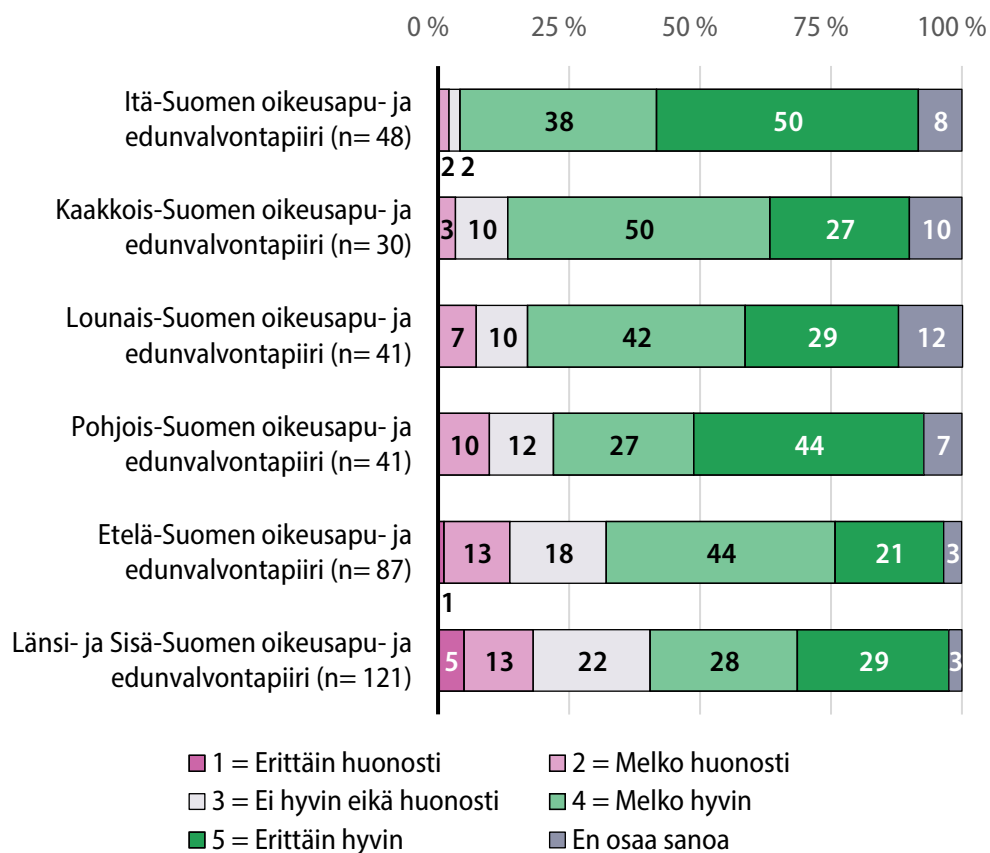
”Toivoisin esimerkiksi jotain yhteistä tilaisuutta, jossa edunvalvonnan näkökulmasta kerrotaisiin yleisimmät toimintatavat, joita heidän osaltaan liittyy yhteistyöhön oman organisaationi kanssa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Yhteisiä tapaamisia ajoittain, työn tunnetuksi tuomista toisille, esihenkilön tulisi olla matalalla kynnyksellä tavoitettavissa myös ongelmatilanteissa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Yhteistyön määrä vaihtelee alueittain, ja sidosryhmät ovat havainneet yhteistyön toimivuudessa eroja edunvalvojien välillä (kuvio 7). Joillakin alueilla yhteistyön kerrotaan olevan tiivistä ja säännöllistä, kun toisilla alueilla yhteistyö on vähäisempää tai tilannekohtaista. Yhteistyö sidosryhmien kanssa koettiin sujuvaksi

alueilla, joissa yhteistyö on jo pitkään ollut vakiintuneita käytäntöjä. Heikoimmaksi sidosryhmien edustajat kokivat yhteistyön Länsi- ja Sisä-Suomen ja Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien alueilla.

Kuvio 7. Sidosryhmien edustajien vastaukset kysymykseen: Miten yhteistyö yleisten edunvalvojen/edunvalvontasihteerien kanssa on sujunut? (n= 30–121)

”Pienemmissä edunvalvontayksiköissä asiakkaan asioiden hoitaminen ja selvittely on joustavampaa varsinkin viranomaisen näkökulmasta. Asiakkailla on huomattavia vaikeuksia edunvalvojan tavoittamisessa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Alueellisia ja yksikkökohtaisia eroja, toisinaan toimii hyvin, toisinaan todella heikosti.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

2.1.5 Oman toiminnan ja ostopalvelun erot

Yleisen edunvalvonnan palveluja on voitu ostaa ulkopuolisilta palveluntuottajilta vuodesta 2009 lähtien. Valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annettu laki (477/2016) astui voimaan 1.10.2016. Sen myötä ostopalvelujen hankkiminen ja yleisen edunvalvojan ostopalvelujen hankkiminen ja sopimushallinta siirtyivät oikeusaputoimistoilta oikeusapu ja edunvalvontapiireille. Palveluntuottajina voivat olla kunnat tai yksityiset yritykset, kuten asianajotoimistot. Päämiehen oikeudet ovat samat riippumatta siitä, onko hänen edunvalvojanaan edunvalvontatoimiston tai ostopalveluntuottajan yleinen edunvalvoja. Kaikkia yleisiä edunvalvoja koskee rikosoikeudellinen virkavastuu. Päämiehelle hyvitetään ostopalveluntuottajan mahdolliseen palkkioon sisältyvä arvonlisävero. (Oikeus.fi, 2022.) Lakimuutoksilla on pyritty poistamaan mahdollinen palveluntuottajasta riippuva epätasa-arvo päämiesten välillä (OM, 2016).

Edunvalvonnan ostopalvelujen valvonnan ja riskienhallinnan kehittämistyöryhmän (2016) mukaan palveluntuottajista suurin osa on kuntia, ja loput ovat osakeyhtiöitä ja asianajotoimistoja. Selvityksen mukaan vuorovaikutus ja yhteydenpito palveluntuottajan ja -ostajan välillä ovat vaihdelleet oikeusaputoimistokohteisesti. Tähän on vaikuttanut se, onko sopimukset tehty entisten palveluntuottajien eli kuntien kanssa vai onko palveluja hankittu kilpailutusmenettelyssä. Tapaamiset palveluntuottajien ja oikeusaputoimistojen kanssa ovat olleet satunnaisia ja vapaa-muotoisia, ja niissä on yleensä keskusteltu ajankohtaisista aiheista, ostopalvelun tuottamisesta ja menneestä vuodesta. Selvityksessä havaittiin puutteita erityisesti ostopalvelusopimusten noudattamisen valvonnassa ja laadunvalvonnassa. Puutteita havaittiin myös käytettävien järjestelmien tietoturvasa ja tietojen suojaamisessa ja varmistuksessa. Työryhmän suositusten mukaan seurantakokouksia tulisi järjestää vähintään kaksi kertaa vuodessa. Päämies- ja varallisuustiedot kirjataan edunvalvontatoimistoissa yhtenäiseen hallintajärjestelmään (Edvard), mutta palveluntuottajat eivät ole oikeutettuja käyttämään samaa järjestelmää toiminnassaan vaan käyttävät yleensä toiminnan tukena muita markkinoilta saatavia järjestelmiä. (OM, 2020; OM, 2016.)

Yleisen edunvalvonnan ostopalvelujen ja riskienhallinnan kehittämistyöryhmän arvion mukaan ostettu edunvalvontapalvelu on vastannut pääsääntöisesti sitä, mistä sopimuksissa on sovittu, eikä palvelu ostopalveluntuottajan toiminnassa ole juurikaan eronnut siitä, mitä se on edunvalvontatoimiston omassa toiminnassa. Jotkut ovat nähneet haasteena, että omaan toimintaan kohdistuva jatkuva kehittäminen ei välttämättä ulotu ostopalveluntuottajiin ja ettei pienillä tuottajilla ole aina omia resursseja toiminnan kehittämiseen. (OM, 2016.)

Aikaisempien selvitysten mukaan myös edunvalvonnan ja ulkoisten toimijoiden välisessä työnjaossa koettiin olevan jonkin verran kehitettävää. Erään opinnäytetyön mukaan yleisten edunvalvojen suhtautuminen ostopalveluna tuotettaviin edunvalvontapalveluihin vaihteli. Osa suhtautui ostopalveluiden käyttöön kielteisesti, sillä se vähentäisi edunvalvontatoimistojen yhtenäistä toimintatapaa ja mahdollisesti lisäisi eriarvoisuutta tai palvelujen laatua. Tärkeänä ostopalvelujen käytön edellytyksenä nähtiin motivoituneet ja osaavat palveluntuottajat. (Matikainen, 2012.)

Kyselyyn vastanneiden päämiesten vastausten perusteella ostopalveluiden ja oikeusapu- ja edunvalvontapiirin omana toimintana tuotettujen palvelujen välillä ei ole tunnistettavissa suuria eroja. Tiedonkeruun mukaan päämiehiltä tulee kuitenkin jonkin verran palautetta, jonka mukaan ostopalvelut koetaan vähemmän luottamuksellisiksi. Toisaalta yksityisten toimijoiden koetaan hoitavan asiakkaiden asioita kokonaisvaltaisemmin, koska resurssit eivät ole yhtä niukkoja.

Edunvalvojen ja sidosryhmien edustajien oli vaikea arvioida, millaisia eroja ostopalveluna tuotettujen edunvalvontapalveluiden ja valtion omana toimintana tuotettujen palveluiden välillä on asiakkaiden näkökulmasta. Sekä edunvalvojen että viranomaisten ja sidosryhmien kyselyissä vain pieni osuus vastasi kysymykseen. Mainitut erot liittyivät useimmiten siihen, että ostopalveluna tuotetuissa palveluissa on keskenään enemmän eroavaisuuksia, ja valtion ylläpitämä edunvalvonta nähtiin tasalaatuisempana ja luotettavampana, sillä toimintaa ohjaavat yhteneväiset periaatteet.

Vastaajat tunnistivat myös sellaisen eron, että ostopalveluna tuotettu palvelu on usein asiakaslähtöisempää ja ”lähempänä asiakasta”. Toisaalta jaettiin myös kokemuksia, joissa ostopalveluna on tarjottu päämiehelle huonoa palvelua. Lisäksi ostopalvelussa tuotetussa edunvalvonnassa esiintyy sidosryhmien mukaan useammin tiedonkulun puutteita sidosryhmien ja viranomaisten kanssa, kun taas valtion toiminnassa tiedonkulku on paremmin organisoitua. Asiantuntijahaastatteluista nousi esiin, ettei yksityisten toimijoiden valvonta ole riittävää.

”On tuottajia, joiden osalta toiminta menee todella hyvin, mutta myös niitä, joiden kanssa on ongelmia. Ongelmien ilmetessä on oltu yhteydessä piiriin ja OM:ään, mutta kukaan ei ota koppia. Meillä ei ole valtuuksia vaihtaa edunvalvojaa.”

”Tarkastus perustuu lähes 100-prosenttisesti siihen, mitä palveluntuottaja itse kertoo niistä asioista.”

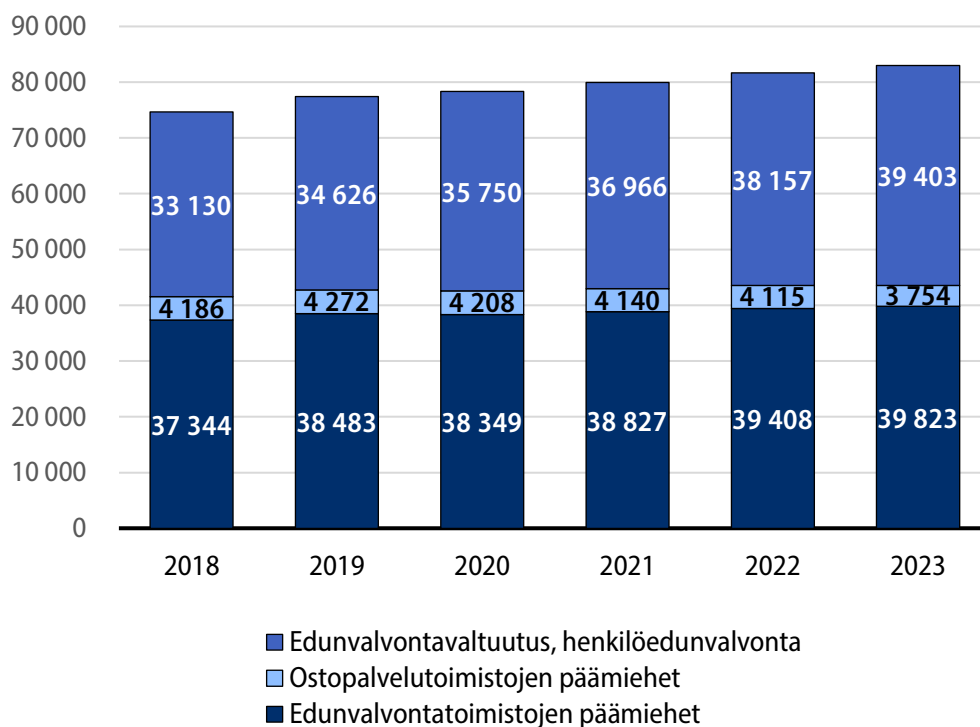
2.2 Yleisen edunvalvonnan palveluiden alueelliset erot

2.2.1 Palvelutarpeen kehitys

Vuoden lopussa voimassa olevien edunvalvontojen ja edunvalvontavaltuuksien lukumäärä on kasvanut vuosina 2018–2023 yhteensä 11 prosenttia.

Edunvalvontatoimistojen päämiesten lukumäärä on kasvanut 7 prosenttia, kun vastaavana aikana edunvalvontavaltuuksien ja henkilöedunvalvojien määrä on kasvanut 19 prosenttia. Vastaavasti yleisen edunvalvonnan päämiesten (mukaan lukien ostopalvelu) osuus kaikista voimassa olevista edunvalvonnoista ja edunvalvontavaltuuksista on laskenut 56 prosentista 53 prosenttiin. Vuoden lopussa voimassa olevia edunvalvontoja ja edunvalvontavaltuuksia on kuvattu kuviossa 8.

Kuvio 8. Vuoden lopussa voimassa olleet edunvalvonnat ja edunvalvontavaltuutukset vuosina 2018–2023

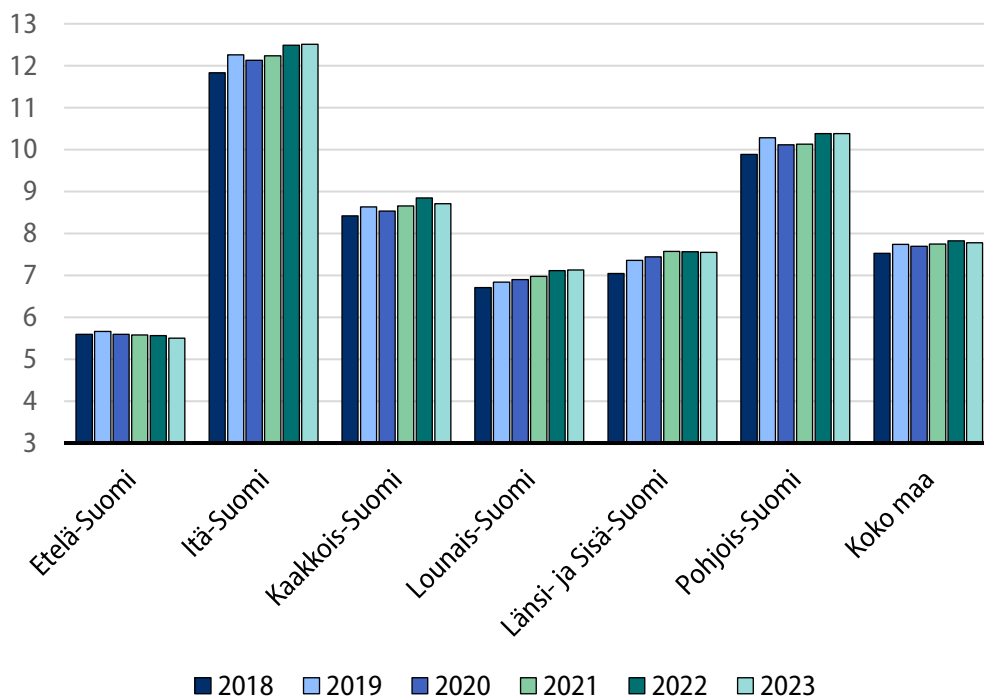

Yleisen edunvalvonnan asiakkuudet ovat lisääntyneet kaikilla oikeusapu- ja edunvalvontapiirien alueilla. Erityisen voimakasta kasvu on ollut Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien alueilla, joissa päämiesten kokonaismäärä (ml. ostopalvelu) on kasvanut 7–9 prosenttia

vuosina 2018–2023. Maltillisinta kasvu on ollut Kaakkois-Suomen (+1 %) ja Itä-Suomen alueilla (+3,4 %). Koko maan tasolla yleisen edunvalvonnan asiakasmäärät ovat kasvaneet viisi prosenttia viimeisen kuuden vuoden aikana.

Asukaslukuun suhteutettuna yleisen edunvalvonnan asiakkuuksia on keskimäärin 7,8 tuhatta asukasta kohden. Eniten asiakkuuksia on Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin alueella (kuvio 9), jossa asiakkuuksia on 12,5 tuhatta asukasta kohden. Väkilukuun suhteutettuna asiakasmäärän kasvu on ollut vuosina 2018–2023 suurinta Länsi- ja Sisä-Suomessa (+7,4 %) ja Lounais-Suomessa (+6,3 %). Etelä-Suomen alueella asukasmäärään suhteutettu päämiesten lukumäärä on laskenut 1,6 prosenttia. Luvuissa ovat mukana oikeusapu- ja edunvalvontapiirien omana toimintana tuottaman palvelun ja ostopalvelun päämiehet.

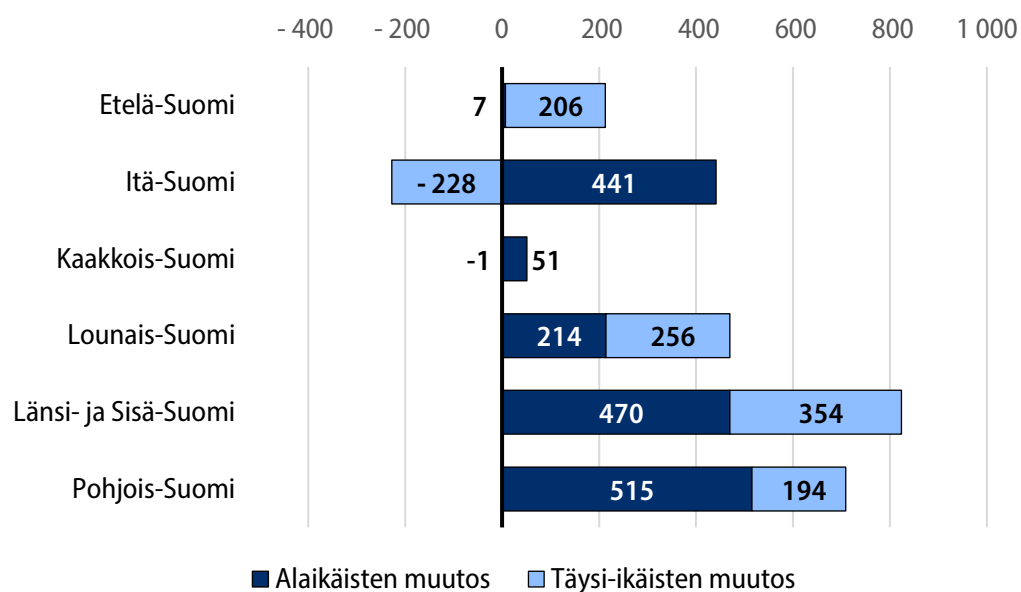
Kuvio 9. Voimassa olevat edunvalvonnat vuoden lopussa tuhatta asukasta kohden 2018–2023 (ml. ostopalvelut)

Päämiesten määrien muutosta tarkasteltaessa on havaittavissa, että kasvusta merkittävä osa on tullut alaikäisistä asiakkaista, vaikka alaikäisten päämiesten osuus on vain noin 13 prosenttia. Vuosina 2018–2023 ainoastaan Etelä-Suomen

oikeusapu- ja edunvalvontapiirissä alaikäisten päämiesten lukumäärä on laskenut (kuvio 10). Muissa piireissä suurin osa asiakasmäärän kasvusta on tullut alaikäisistä päämiehistä. Luvuissa ei ole mukana ostopalveluna tuotettua palvelua.²

Kuvio 10. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien päämiesten lukumäärän muutos vuosina 2018–2023 (vuoden lopussa voimassa olleet edunvalvonnat)

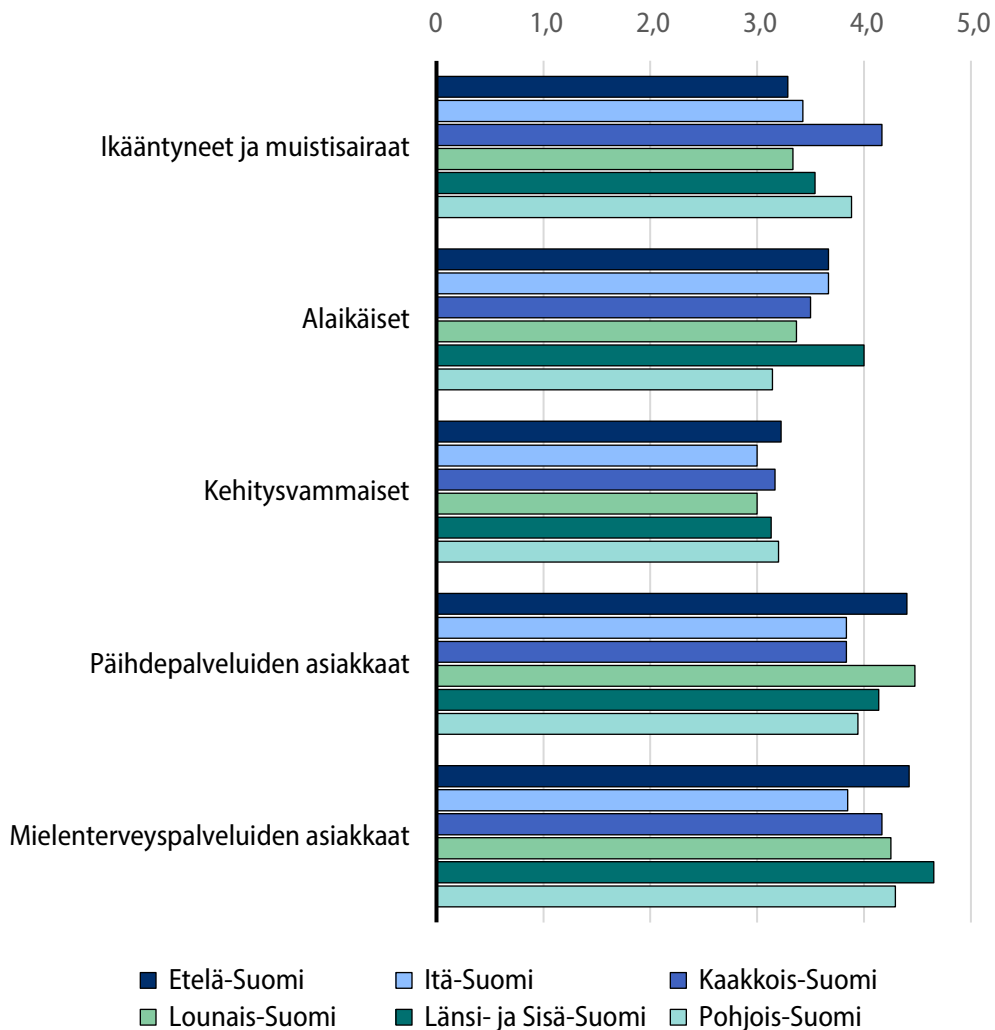
Ikäluokittain tarkasteltuna asiakkaiden jakautumisessa ei alueiden välillä ole merkittäviä eroja. Suurin ero syntyy alle 18-vuotiaiden osuudessa. Etelä-Suomen ja Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien alueilla omana toimintana tuotettujen palveluiden päämiehistä alaikäisten osuus oli vuonna 2023 noin 8–9 prosenttia, kun se muilla alueilla on keskimäärin 16 prosenttia. Alaikäisten päämiesten määrää ja kehitystä on tarkasteltu tarkemmin luvussa 2.2.

² Lapin edunvalvontatoimistoon siirtyi vuonna 2023 yli 300 päämiestä ostopalvelusopimuksen päätyttyä. Rekisteriaineiston perusteella ei ole mahdollista päätellä, mikä osuus alaikäisten kasvusta selittyy tällä muutoksella.

Kyselyyn vastanneet edunvalvonnan ja sidosryhmien edustajat sekä haastatellut asiantuntijat tunnistivat kaikille alueille yhteisiä muutoksia edunvalvonnan asiakasryhmissä. **Asiakkaissa koetaan olevan aikaisempaa enemmän moniongelmaisista. Velkaongelmat ja mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat vastaajien mukaan lisääntyneet, mikä haastaa edunvalvojien työtä aikaisempaa enemmän.** Asiakasmäärän kasvun taustalla arvioidaan vaikuttavan myös nuorten pahoinvoinnin lisääntyminen. Edunvalvonnan edustajat kertoivat myös, että sosiaalitoimi ohjaa maahanmuuttajataustaisia ja päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakkaita aikaisempaa herkemmin edunvalvonnan piiriin, mikä voi johtua siitä, että sosiaalitoimi tunnistaa entistä herkemmin edunvalvonnan tarpeessa olevia asiakkaita. Lisäksi välitystilien käytön vähentymisen kerrottiin näkyvän edunvalvonnan palvelutarpeen lisääntymisenä. Välitystilien käytössä on suuria alueellisia eroja. Välitystilien käyttöä on tarkasteltu tarkemmin luvussa 2.3.

Yleisen edunvalvonnan edustajille kohdennetun kyselyn mukaan edunvalvonnan tyypillisimmät asiakasryhmät ovat ikääntyneet ja muistisaira, mielenterveys- tai päihdepalveluiden asiakkaat ja kehitysvammaiset henkilöt. Lisäksi kyselyyn vastanneet nostivat tyypillisiksi asiakasryhmiksi velkaantuneet, maahanmuuttajat ja nuoret aikuiset. Päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiakkaiden määrän arvioitiin kasvaneen kaikkien piirien alueilla muita asiakasryhmiä enemmän (kuva 11). Lisäksi kyselyyn vastanneet edunvalvonnan edustajat kokivat ikääntyneiden ja muistisairaiden määrän kasvaneen erityisesti Kaakkois- ja Pohjois-Suomen alueilla. Kehitysvammaisten asiakkaiden osuudessa ei koettu tapahtuneen merkittävää muutosta viimeisen viiden vuoden aikana. Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin alueella erityisesti nuorten ja ulkomaalaistaustaisten asiakkaiden määrän koettiin kasvaneen.

Kuvio 11. Edunvalvonnan edustajien vastaus kysymykseen: Miten arvioit seuraavien yleisen edunvalvonnan asiakasryhmien määrien muuttuneen viimeisen viiden vuoden aikana? (asteikko 1 vähentynyt paljon – 5 kasvanut paljon) (n=103–107)

2.2.2 Alueelliset erot

Oikeus- ja edunvalvontapiirit eroavat toisistaan palvelu- ja asiakasrakenteen kannalta. Ostopalveluna tuotettavien yleisten edunvalvontapalveluiden osuus on suurin Etelä-Suomen alueella, jossa 18 prosenttia päämiehistä kuului ostopalveluiden piiriin. Kaakkois-Suomessa ostopalveluita ei käytetä lainkaan. Taulukkoon 4 on koottu yleisen edunvalvonnan tunnuslukuja vuodelta 2023.

Taulukko 4. Yleisen edunvalvonnan tunnuslukuja oikeusapu- ja edunvalvontapiireittäin 31.12.2023

Yleinen edunvalvonta vuonna 2023 (voimassa oleva edunvalvonta 31.12.2023)	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Kaakkois-Suomi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi
Päämiehet						
Päämiehet yhteensä	9 924	6 760	5 346	5 227	9 423	6 897
Muutos vuosina 2018–2023	3,5 %	3,4 %	0,9 %	7,2 %	8,7 %	5,1 %
Ostopalvelun päämiehet	1 623	482	-	489	715	877
Ostopalvelun osuus	17,6 %	7,2 %	0,0 %	7,1 %	6,9 %	7,3 %
Oma toiminta						
Päämiehet yhteensä	8 182	6 270	5 346	4 857	8 774	6 394
Alaikäiset päämiehet	620	1 027	472	723	1 373	1 084
Täysi-ikäiset päämiehet	7 562	5 243	4 874	4 134	7 401	5 310
Alaikäisten osuus	8 %	20 %	10 %	17 %	19 %	20 %
Täysi-ikäisten osuus	92 %	84 %	91 %	85 %	84 %	83 %
Tehtävät						
Tavanomainen tehtävä, taloudelliset	7 217	5 002	4 442	3 944	6 995	4 901
Tavanomainen tehtävä, laajennettu	178	133	343	98	146	121
Erityistehtävät	787	1 135	561	815	1 633	1 372
Tavanomainen tehtävä, taloudelliset, osuus kaikista	88 %	80 %	83 %	81 %	80 %	77 %
Tavanomainen tehtävä, laajennettu, osuus kaikista	2 %	2 %	6 %	2 %	2 %	2 %
Erityistehtävät, osuus kaikista	10 %	18 %	10 %	17 %	19 %	21 %
Edunvalvonnan peruste						
Heikentynyt terveydentila	7 337	5 010	4 741	4 034	7 282	5 137
Alaikäisyys	620	1 027	472	723	1 373	1 084
Muu syy	225	233	133	100	119	173
Heikentynyt terveydentila, osuus	90 %	80 %	89 %	83 %	83 %	80 %
Alaikäisyys, osuus	8 %	16 %	9 %	15 %	16 %	17 %
Muu syy, osuus	3 %	4 %	2 %	2 %	1 %	3 %
Henkilötyövuodet						
Toteutuneet henkilötyövuodet	133,9	93,5	78,7	75,2	126,7	98,0
Päämiehet / henkilötyövuosi	61,1	67,1	67,9	64,6	69,3	65,2

Kyselyyn vastanneista yleisen edunvalvonnan ja sidosryhmien edustajista vain noin neljäsosa tunnisti edunvalvontaan liittyviä alueellisia erityispiirteitä. Tunnistettuja erityispiirteitä olivat edunvalvontatoimiston puute paikkakunnalla, edunvalvonnan resurssipula erityisesti syrjäisemmillä alueilla, pitkät välimatkat ja erityistä tukea tarvitsevat asiakasryhmät, kuten muistisairaat ja maa-hanmuuttajat. Tiedonkeruun perusteella maantieteelliset erot aiheuttavat haasteita palveluiden tuottamisessa. Esimerkiksi Lapin kaltaisilla laajoilla alueilla palvelujen kattava tarjoaminen on haasteellista, sillä työntekijöitä on vain muutamassa toimipaikassa. Palvelujen saavutettavuushaasteiden koettiin voivan nostaa kynnystä palvelujen hakemiseen pitkillä etäisyyksillä. Vaikka palvelut ovat teknisesti kaikkien saatavilla, maantieteelliset etäisyydet ja matkustus voivat vaikeuttaa niiden saavutettavuutta. Tällaisilla alueilla koettiin olevan myös enemmän rekrytointivaikeuksia.

Kyselyyn vastanneet yleisen edunvalvonnan ja sidosryhmien edustajat sekä haastatellut eri ryhmien asiantuntijat tunnistivat kaikille alueille yhteisiä yleisen edunvalvonnan haasteita. Erityisesti sidosryhmien edustajat kokivat, että asiakkaita on paljon suhteessa edunvalvojiin, ja DVV:n edunvalvonnan määräämisprosessi on pitkä. Ongelmat korostuivat isommissa kaupungeissa ja runsasväestöisillä alueilla. Tiedonkeruun perusteella velkaantuminen ja moniongelmaisuus sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen heikentyminen lisäävät yleisen edunvalvonnan palveluiden kysyntää kaikilla alueilla. Taulukkoon 5 on koottu tiedonkeruussa tunnistettuja alueellisia edunvalvonnan erityispiirteitä.

Taulukko 5. Tiedonkeruussa tunnistettuja yleisen edunvalvonnan palvelutarpeeseen vaikuttavia alueellisia eroja

Oikeusapu- ja edunvalvontapiiri	Alueelliset erityispiirteet
Etelä-Suomi	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaissa paljon mielenterveys- ja päihdepalveluiden käyttäjiä. Asiakaskunnassa korostuvat asunnottomat tai asumisvaikeuksissa olevat ja asumisen ja elämisen kustannusten kasvun myötä velkaantuneet. Ulkomaalaistaustaisten asiakkaiden määrä on suuri. Pääkaupunkiseudulla omat toiminnot, jotka haastavat sidosryhmäyhteistyötä. Pitkittyneesti perusturvan varassa elävien ja ulosottovelallisten täysi-ikäisten määrä on korkea.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Alueelliset erityispiirteet

Itä-Suomi	<ul style="list-style-type: none"> • Välimatkat alueella pitkiä ja julkinen joukkoliikenne vähäistä. • Asiakkaissa paljon päihdeongelmaisia, yksinäisiä ja velkaantuneita. • Pitkittyneesti perusturvan varassa elävien ja ulosottovelallisten täysi-ikäisten määrä on korkea. • Rakennetyöttömyyttä on paljon verrattuna muihin piireihin. • Elatustukea saavien alaikäisten osuus on verrattain korkea. • Myös ikääntyneitä ja muistisairaita asiakkaita on suhteessa paljon. • Väestön kuolleisuus on melko korkea verrattuna muihin piireihin. • Alueella on paljon huonokuntoisia asuntoja.
Kaakkois-Suomi	<ul style="list-style-type: none"> • Haja-asutusalueella asuvat ovat heikommassa asemassa, sillä palvelut kauempana. Paljon pakolaistaustaisia ja päihdeongelmaisia. • Väestön kuolleisuus on melko korkea verrattuna muihin piireihin. • Elatustukea saavien alaikäisten osuus on korkea. • Alueella on paljon rakennetyöttömyyttä.
Lounais-Suomi	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaali- ja terveyspalveluiden taso heikentynyt esim. mielenterveyspalvelujen siirryttyä reuna-alueilta keskuksiin. • Ikääntyneen ja ulkomaalaistaustaisen väestön osuus korkea. • Pitkittyneesti perusturvan varassa elävien ja ulosottovelallisten täysi-ikäisten määrä on korkea. • Asunnottomia on alueella paljon.
Länsi- ja Sisä-Suomi	<ul style="list-style-type: none"> • Kaksikielinen alue. • Enenevissä määrin asiakkaita pienemmiltä paikkakunnilta. • Päihdeongelmaisia ja velkaantuneita päämiehiä enemmän isommissa kaupungeissa (Tampere vs. seutukunnat). • Yksinasuvien asunnottomuus on alueella yleistä. • Kaikilla paikkakunnilla ei ole omaa edunvalvonnan toimipistettä.
Pohjois-Suomi	<ul style="list-style-type: none"> • Suuri toiminta-alue, jossa sekä maaseudun että pienten paikkakuntien asiakkaita ja myös kaupunkiasukkaita. • Maaseudulla pitkät välimatkat vaikeuttavat kasvokkaisia tapaamisia. • Alueella esiintyy suhteellisen paljon ja pitkäaikaistyöttömyyttä

Syitä alueellisten erojen taustalla selvitettiin kiinteiden vaikutusten mallin avulla. Kiinteiden vaikutusten malli tarkastelee selittävän muuttujan yhteyttä päämiesten lukumäärään alueiden välillä. Tarkastelu tehtiin oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen tasolla. Mahdolliset selittävät tekijät valittiin haastattelu- ja kyselytulosten perusteella siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman laajasti yleisen edunvalvonnan päämiesten toimintaympäristöä. Yhteys selittävän muuttujan ja päämiesten määrän välillä voi olla positiivinen, jolloin selittävän muuttujan kasvulla on yhteys alueen suurempaan päämiesten lukumäärään. Negatiivinen yhteys tarkoittaa, että selittävän muuttujan kasvulla on yhteys alueen pienempään päämiesten määrään. Tarkastelu perustuu vain oikeusapu- ja edunvalvontapiirien päämiehiin, sillä ostopalveluna tuotetun edunvalvonnan päämiehistä ei ollut saatavilla riittävän tarkkaa aineistoa.

Yksittäin tarkasteltuna tilastollisesti erittäin merkitsevä vaikutus yleisen edunvalvonnan päämiesten määrään on yli 75-vuotiaan väestön osuudella, väestön kuolleisuudella, kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten osuudella, sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden suhteellisella määrällä sekä erityiskorvattaviin lääkkeisiin Alzheimerin taudin vuoksi oikeutettujen osuudella. Tilastollisesti melkein merkitsevä vaikutus oli pitkittyneesti perusturvan varassa olevien ja elatustukea saaneiden lasten osuudella. Näiden muuttujien yhteisvaikutusta on tarkasteltu taulukossa 6.

On kuitenkin huomioitava, että merkittävä osuus päämiesten määrän kasvusta on viime vuosina tullut alaikäisistä päämiehistä. Siksi on perusteltua tarkastella erikseen täysi-ikäisiä päämiehiä ja näiden määrään vaikuttaneita tekijöitä. Päämiesten kokonaismäärän kehityksestä poiketen 75-vuotiaiden osuudella, väestön kuolleisuudella tai pitkittyneesti perusturvan varassa olevien lasten osuudella ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä alueellisiin eroihin täysi-ikäisten päämiesten kohdalla. Pitkittyneesti perusturvan varassa olevan väestön ja erityiskorvattaviin lääkkeisiin psykoosin vuoksi oikeutettujen osuudella oli kuitenkin tilastollisesti merkitsevä yhteys täysi-ikäisten päämiesten määrään. Lisäksi ulosottovelallisten osuudella oli tilastollisesti melkein merkitsevä yhteys. Tarkastelluista selittävistä muuttujista ulkomaalaistaustaisen väestön osuudella, asunnottomuudella tai rakennetyöttömyydellä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä päämiesten määrän alueellisiin eroihin.

Edellä kuvattuja tilastollisesti merkitseviä selittäviä muuttujia tulee tarkastella yhdessä. Taulukossa 6 on kuvattu näiden muuttujien yhteisvaikutusta. Elatustukea saaneiden lasten osuuden ja muiden tilastollisesti merkitsevien selittävien muuttujien välinen korrelaatio on melko korkea, mistä syystä se jätettiin pois päämiesten väestöön suhteutettua osuutta tarkastelevasta mallista. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin psykoosin vuoksi oikeutettujen, elatustukea saaneiden lasten ja kodin

ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten osuuden ja muiden tilastollisesti merkitsevien selittävien muuttujien välinen korrelaatio oli korkea, mistä syystä ne jätettiin pois täysi-ikäisten päämiesten osuutta tarkastelevasta mallista.

Alueella työskentelevien sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden ja päämiesten koko väestöön suhteutetulla määrällä on tilastollisesti merkitsevä (***) yhteys. Yhteys on positiivinen (+), eli sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden määrän kasvu on yhteydessä yleisen edunvalvonnan päämiesten korkeampaan määrään alueella. Pitkittyneesti perusturvan varassa olevien osuudella on tilastollisesti melkein merkitsevä (*) vaikutus päämiesten suhteelliseen määrään. Yhteys on negatiivinen (-). Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuudella on tilastollisesti melkein merkitsevä (*) positiivinen (+) yhteys päämiesten suhteelliseen määrään.

Täysi-ikäisten päämiesten alueellisia eroja tarkastelevassa mallissa kaikilla selittäville muuttujilla oli tilastollisesti melkein merkitsevä (*) vaikutus täysi-ikäisten päämiesten määrään. Pitkittyneesti perusturvan varassa olevien osuudella, erityiskorvattaviin lääkkeisiin Alzheimerin taudin vuoksi oikeutettujen osuudella ja sote-alan työntekijöiden määrällä oli kaikilla positiivinen (+) yhteys täysi-ikäisten päämiesten suhteelliseen määrään. Toisin sanoen esimerkiksi pitkittyneesti perusturvan varassa olevan väestön määrän kasvu lisää täysi-ikäisten päämiesten määrää alueella. Ulosottovelallisen väestön osuudella oli puolestaan negatiivinen (-) yhteys. Alueilla, joilla velallisten osuus väestöstä oli pienempi, täysi-ikäisten yleisen edunvalvonnan päämiesten osuus oli suurempi.

Taulukko 6. Päämiesten määrän alueellisia eroja selittävät tekijät, muuttujien tarkastelu yhdessä

Selittävä tekijä	Vaikutuksen suunta	Merkitsevyys
Päämiesten osuus väestöstä		
Yli 75-vuotiaiden osuus väestöstä	+	
Kuolleet / 1 000 asukasta	-	
Pitkittyneesti perusturvan varassa, osuus ikäluokasta (1 000 asukasta)	-	*
Kodin ulkopuolelle sijoitetut / 1 000 alaikäinen väestö	+	*
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin Alzheimerin taudin vuoksi oikeutettuja / 1 000 65-vuotiasta	-	
Sote-alan työntekijöiden osuus asukasta kohden	+	**
Täysi-ikäisten päämiesten osuus ikäluokasta		
Pitkittyneesti perusturvan varassa / 1 000 asukasta	+	*
Ulosottovelalliset / 1 000 täysi-ikäinen väestö	-	*
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin Alzheimerin taudin vuoksi oikeutettuja / 1 000 65-vuotiasta	+	*
Sote-alan työntekijöiden osuus asukasta kohden	+	*

Yleisen edunvalvonnan päämiesten kokonaismäärän alueellisia eroja ei voida selittää sosioekonomisilla tekijöillä. Täysi-ikäisten päämiesten kohdalla alueellisia eroja selittävät myös sosioekonomiset tekijät (perusturvan varassa pitkittyneesti olleiden osuus, Alzheimerin vuoksi erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen yli 65-vuotiaiden osuus ja ulosottovelallisten osuus väestöstä). Ulosottovelallisten määrän kasvu alueella on yhteydessä pienempään täysi-ikäisten edunvalvonnan päämiesten osuuteen. Syy-yhteyden tunnistaminen vaatisi kuitenkin tarkempaa tutkimusta. Tilastollisesti merkitsevä yhteys selittävän muuttujan ja päämiesten määrän välillä kertoo vain näiden välisestä yhteydestä mutta ei sitä, mikä mekanismi vaikuttaa yhteyden taustalla.

Edunvalvontaa edeltävä palvelurakenne synnyttää todennäköisesti eroja alueiden välille. Tiedonkeruun perusteella voidaan todeta, että hyvinvointialueilla ja niitä edeltäneillä toimijoilla on eriäviä käytänteitä niin ohjaamisessa yleisen edunvalvonnan piiriin kuin yhteistyön tekemisessä edunvalvonnan kanssa. Aineisto ei anna

mahdollisuutta tarkastella syvällisemmin edunvalvontaa edeltävää palveluprosessia tai edunvalvonnan päämiesten saamia sosiaali- ja terveystoimen palveluita. On kuitenkin todennäköistä, että syyt, jotka lisäävät yleisen edunvalvonnan palveluiden käyttöä, näkyvät myös sosiaali- ja terveystoimen palvelutarpeena ja siten myös suurempana henkilöstömääränä. Hyvinvointialueiden toiminnan aloittamisen vaikutuksia yleisen edunvalvonnan palvelutarpeen kysyntään ei voida vielä arvioida.

Alaikäisten päämiesten määrän kehitystä ja alueellisia eroja on tarkasteltu luvussa 2.2.

2.3 Erityistehtävien ja alaikäisten määrän kehitys

Jollei toisin säädetä, alaikäisen huoltaja on lapsen edunvalvoja, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta, jolloin edunvalvonta automaattisesti loppuu. Huoltajan tehtävänä on hoitaa lapsen taloudellisia asioita ja valvoa tämän etua. Tuomioistuin voi tarvittaessa vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä ja määrätä alaikäiselle edunvalvojan (HoTL, 4 §). Jos lapsen edunvalvonta rekisteröidään, tulee huoltajan vuosittain raportoida, miten hän hoitaa lapsensa omaisuutta. Edunvalvonta rekisteröidään, mikäli lapsen omaisuuden arvo on yli 20 000 euroa, alaikäisen edunvalvojaksi määrätään muu henkilö kuin hänen vanhempansa, alaikäiselle määrätään edunvalvoja tai alaikäisen toimintakelpoisuutta rajoitetaan. Edunvalvonta rekisteröidään holhousasioiden rekisteriin. (HoTL, 64–66 §.)

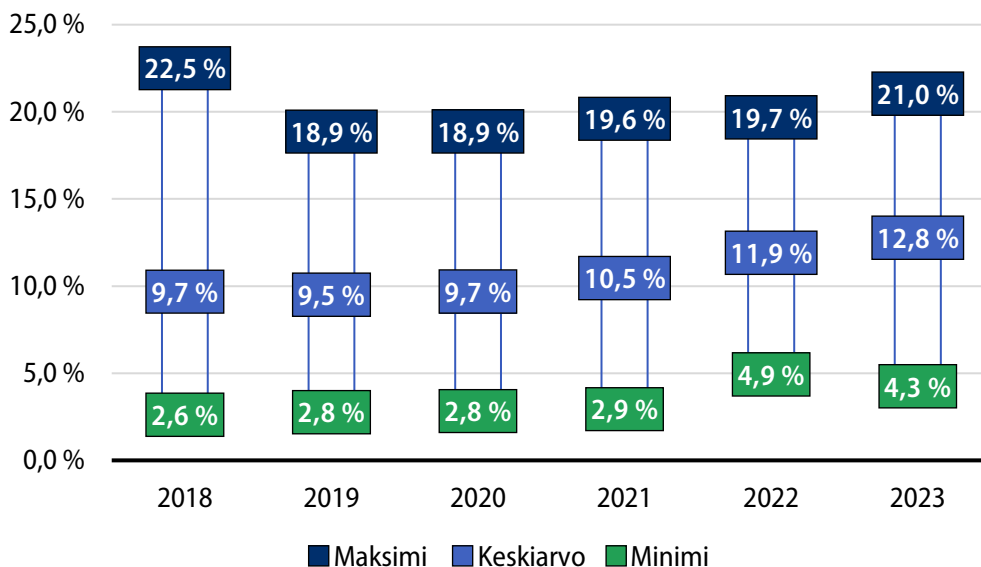
Holhustoimilain mukaisen edunvalvonnan lisäksi lapsille voidaan määrätä lastensuojelun edunvalvontaa tilanteissa, jossa huoltaja ei voi puolueettomasti toimia lapsen edunvalvojana lastensuojeluasiassa. Lastensuojelun edunvalvonta perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja kansalliseen lainsäädäntöön, kuten lastensuojelulakiin (Perustuslaki 6 §, Lastensuojelulaki 22–24 §, Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 10 §, Laki holhustoimesta 5 §, 11 §, 32 §, 72 § ja 91 §). YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa veloitetaan lapsen oikeudesta olla osallinen, tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä kaikissa lasta koskevissa viranomaistoimissa. Lastensuojelun edunvalvonnassa edunvalvojaa haetaan ensisijaisesti, mikäli on syytä olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa ja/tai edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi. Muilta osin hakemisessa sovelletaan yleisen edunvalvonnan tavoin holhustoimilain säännöksiä. Lastensuojelun edunvalvojan määrää tuomioistuin tai holhousviranomainen, jos huoltaja ja hyvinvointialue hakevat edunvalvojaa yhdessä. Lastensuojelun edunvalvojan pätevydestä ei ole olemassa erityissäännöksiä. Holhustoimilain 5 §:n mukaan edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään soveltuva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. Edunvalvojan tulee puolueettomasti arvioida asiassa lapsen etua. (THL, 2023.)

Alaikäiselle voidaan määrätä edunvalvoja myös esitutkintalain nojalla. Esitutkintalain (805/2011) nojalla määrätty edunvalvonta ei noussut tiedonkeruussa esille, joten tapausten voidaan olettaa olevan harvinaisia.

2.3.1 Alaikäisten ja erityistehtävien määrän kehitys

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien yleisen edunvalvonnan päämiehistä alaikäisten osuus on noin 13 prosenttia³. Osuus on kasvanut 2 prosenttiyksikköä vuodesta 2018. Alaikäisten päämiesten määrissä on edunvalvontatoimistojen välillä merkittäviä eroja. Vuonna 2023 alaikäisten päämiesten osuus vaihteli edunvalvontatoimistoittain 4,3:n ja 21,0 prosentin välillä toimistojen keskiarvon ollessa 12,8 prosenttia. Alaikäisten osuus on noussut kaikissa toimistoissa. Vuonna 2018 pienin alaikäisten päämiesten osuus oli 2,6 prosenttia. Kuviossa 12 on esitetty alaikäisten päämiesten osuuden kehitystä vuosina 2018–2023.

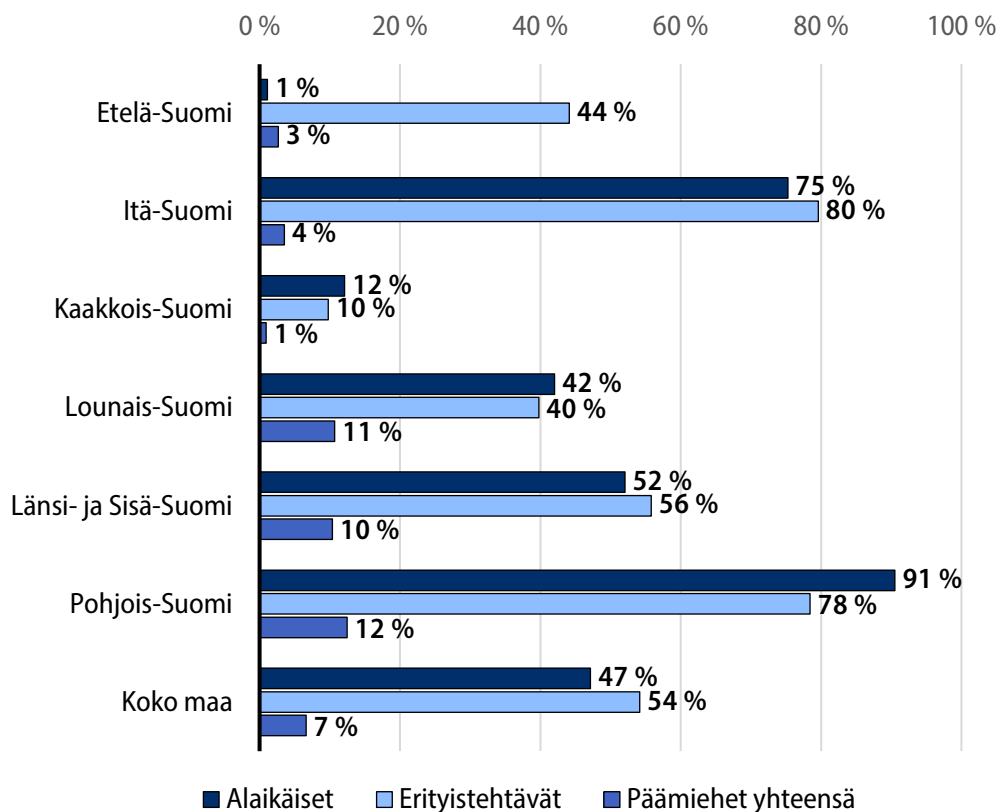
Kuvio 12. Alaikäisten päämiesten osuus vuosina 2018–2023 edunvalvontatoimistoittain (vuoden lopussa voimassa olleet edunvalvonnat)

3 Ostopalveluna tuotettavien edunvalvontapalveluiden osalta ei ole tietoa päämiesten ikäjakaumasta.

Koko maassa voimassa olevien yleisten edunvalvontojen määrä on kasvanut seitsemän prosenttia vuosina 2018–2023 (kuvio 13). Samaan aikaan alaikäisten asiakkaiden määrä on kasvanut 47 prosenttia ja erityistehtävien määrä 54 prosenttia. Vuonna 2023 alkaneista edunvalvonnoista 25 prosenttia koski alaikäisiä. Alueelliset erot ovat suuria. Esimerkiksi Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin alueella alaikäisten päämiesten määrän kasvua on ollut vain prosentin verran ja Kaakkois-Suomen alueella 12 prosenttia, kun taas Pohjois-Suomessa kasvua on ollut 91 prosenttia. Erityistehtävien määrän kasvu vastaa alaikäisten päämiesten määrän kasvua kaikkien muiden piirien alueilla paitsi Etelä-Suomessa, jossa erityistehtävien määrän kasvu on ollut selvästi alaikäisten päämiesten määrän kehitystä korkeampi.

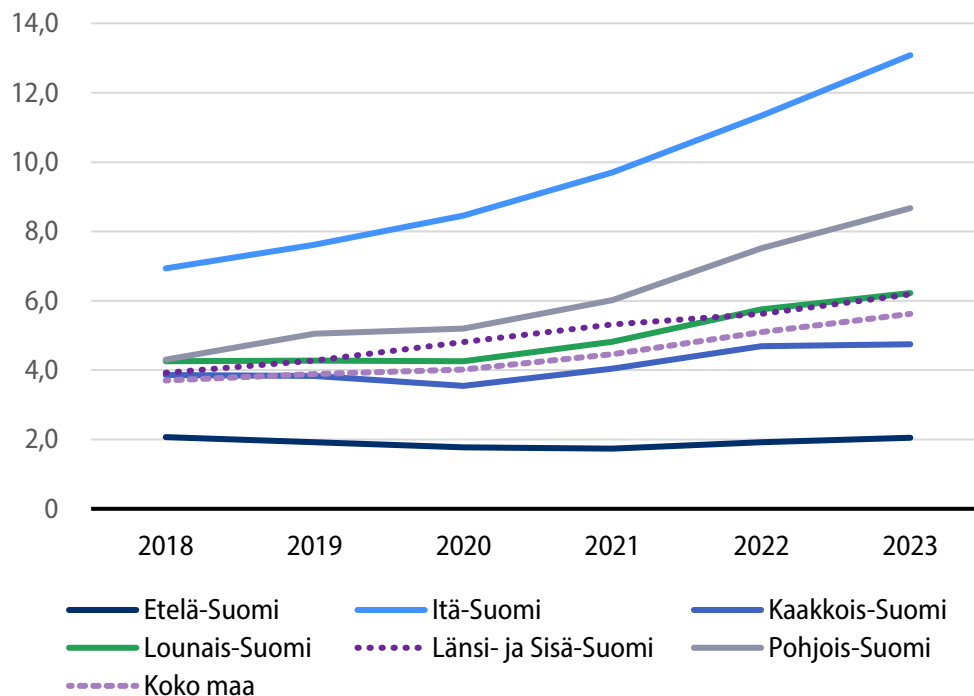
Kuvio 13. Yleisen edunvalvonnan asiakkuuksien määrän muutos vuosina 2018–2023 (vuoden lopussa voimassa olleet edunvalvonnat)

Ikäluokan kokoon nähden alaikäisten asiakkaiden lukumäärän kasvu on koko maassa vuosina 2018–2023 ollut 52 prosenttia. Voimakkainta kasvu on ollut Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin alueella, jossa ikäluokkaan

suhteutettuna alaikäisten asiakkaiden lukumäärä on kaksinkertaistunut (kuvio 14). Ikäluokan kokoon nähden selvästi eniten asiakkaita on Itä-Suomen alueella, jossa kasvu on ollut toiseksi suurinta (+89 %). Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin alueella alaikäisten päämiesten osuus ikäluokasta on piirien alhaisin. Osuus on pysynyt samalla tasolla vuosina 2018–2023.

Kuvio 14. Alaikäisten päämiesten lukumäärän kehitys ikäluokan kokoon nähden (vuoden lopussa voimassa olleet edunvalvonnat)

Erityistehtävistä valtaosa (yli 95 %) koskee taloudellisia tehtäviä. Taloutta ja henkilöä koskevia erityistehtäviä (laajennettuja erityistehtäviä) on pääasiassa yksittäisinä tapauksina eri oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä. Poikkeuksena tässä on Etelä-Suomen piiri, jossa laajennettujen erityistehtävien osuus on selvästi muita alueita suurempi. Myös henkilöä koskevien erityistehtävien määrä on piirissä verrattain korkea. Taulukkoon 8 on koottu vuoden 2023 tunnuslukuja erityistehtävistä ja alaikäisten edunvalvonnasta.

Taulukko 7. Tunnuslukuja erityistehtävistä ja alaikäisten edunvalvonnasta vuodelta 2023

Alaikäisten edunvalvonta ja erityistehtävät vuonna 2023	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Kaakkois-Suomi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi
Päämiehet yhteensä	8 182	6 270	5 346	4 857	8 774	6 394
Alaikäiset päämiehet	620	1 027	472	723	1 373	1 084
Erityistehtävät, yhteensä	787	1 135	561	815	1 633	1 372
Erityistehtävät, taloudelliset	679	1 100	527	798	1 564	1 340
Erityistehtävät, henkilö	68	19	33	16	62	24
Erityistehtävä, laajennettu	40	16	1	1	7	8
Alaikäiset, osuus päämiehistä	7,6 %	16,4 %	8,8 %	14,9 %	15,6 %	17,0 %
Erityistehtävät, osuus	9,6 %	18,1 %	10,5 %	16,8 %	18,6 %	21,5 %
Taloudelliset, osuus erityistehtävistä	86,3 %	96,9 %	93,9 %	97,9 %	95,8 %	97,7 %
Henkilö, osuus erityistehtävistä	8,6 %	1,7 %	5,9 %	2,0 %	3,8 %	1,7 %
Laajennettu, osuus erityistehtävistä	5,1 %	1,4 %	0,2 %	0,1 %	0,4 %	0,6 %

Alaikäisten päämiesten määrän kasvu on johtanut erityistehtävien määrän kasvuun. Samalla ovat lisääntyneet vaatimukset edunvalvojen erityisosaamiselle. Kyselyyn vastanneet edunvalvonnan edustajat ja haastatellut asiantuntijat eivät kokeneet alueiden välillä olevan eroja siinä, kuinka edunvalvontamääräykset jakautuvat yleisten edunvalvojen ja muiden edunvalvojen välille. Väestön ikääntyminen kuitenkin vähentää omaisten toimimista edunvalvojana. Samaten omaiset kokivat vaativien erityistehtävien hoitamisen haastavaksi.

Edunvalvonnan edustajien mukaan erityisosaamista vaativia tehtäviä olisi perusteltua keskittää tietyille edunvalvoille ja suurempiin yksiköihin. Tämä mahdollistaisi edunvalvojen erikoistumisen tiettyihin erityistehtävien osa-alueisiin tai asiakasryhmiin. Erikoistuminen todennäköisesti parantaisi myös palveluiden laatua ja tehokkuutta, kun eri yksiköt keskittyisivät tiettyihin erityistarpeisiin. Samalla päämiehet saisivat asiantuntevampaa palvelua. Prosessien tehokkuuden lisääminen on myös tärkeää, sillä se vapauttaa resursseja asiakastyöhön.

Edunvalvonnan edustajat toivat esille tarpeen edunvalvontapalveluiden toimintatapojen yhtenäistämiseksi valtakunnallisella tasolla. Henkilöstölle tulisi tarjota riittävästi koulutusta. Yhtenäisemmät toimintatavat lisäävät palveluiden yhdenmukaisuutta eri puolilla maata, ja koulutettu henkilöstö voisi tarjota parempaa ja asiantuntevampaa palvelua päämiehille.

2.3.2 Syyt alaikäisten määrän kehityksen taustalla

Tiedonkeruun aikana kuullut asiantuntijat eivät osanneet tunnistaa selkeää yksittäistä syytä alaikäisten päämiesten määrän kasvuksi. Kasvun syiksi arviointiin muun muassa tiukentunutta laintulkintaa lasten kohdalla ja elatussopimusasioiden lisääntymistä. Erityisesti esimerkiksi elatussopimusasioiden hoidon koettiin lisäävän alaikäisten päämiesten määrää, mutta työmäärältään tällaiset asiakkuudet ovat verrattain kevyitä. Kyselyiden ja haastatteluiden perusteella alaikäisten päämiesten määrää arvioidaan lisäävän jonkin verran myös ositusten hoitaminen lapsen tai nuoren toisen vanhemman menehdyttyä. Edunvalvonnan edustajat tunnistivat myös sosiaalitoimistoissa muuttuneiden käytäntöjen vaikutuksen yleisen edunvalvonnan palvelukysynnässä. Esimerkiksi välitystileihin liittyvät toimintatavat ovat muuttuneet, tai välitystilien käytöstä on luovuttu kokonaan. Välitystilejä tarkastellaan tarkemmin luvussa 2.3. Ilman huoltajaa maahan tulleiden alaikäisten määrän lisääntyminen näkyy vastaajien mukaan myös edunvalvonnassa. Lisäksi edunvalvonnassa näkyvät alaikäisten varallisuuden kasvu sekä edunvalvojan määrääminen huoltajan sijaiseksi aiempaa enemmän. Huomionarvoista on, että edunvalvonnan edustajien mukaan täysi-ikäisistä päämiehistä poiketen alaikäisten tehtävät ovat useammin hetkellisiä ja lyhytaikaisia ja niiden hoitoon liittyy paljon erityistehtäviä. Alaikäisten päämiesten työllistävä vaikutus ei siten ole kaikissa tapauksissa yhtä suuri kuin esimerkiksi muistisairaana tai vammaisen asiakkaan asiakkuus.

Syitä alaikäisten päämiesten määrän kasvun alueellisten erojen taustalla selvitettiin kiinteiden vaikutusten mallilla. Kiinteiden vaikutusten malli tarkastelee selittävän muuttujan yhteyttä alaikäisten päämiesten määrään alueiden välillä. Mahdolliset selittävät tekijät valittiin haastattelu- ja kyselytulosten perusteella siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman laajasti yleisen edunvalvonnan asiakkaiden toimintaympäristöä. Yhteys selittävän muuttujan ja alaikäisten päämiesten määrän välillä voi olla positiivinen, jolloin selittävän muuttujan kasvulla on yhteys alueen suurempaan päämiesten määrään. Negatiivinen yhteys tarkoittaa, että selittävän muuttujan kasvulla on yhteys alueen pienempään päämiesten määrään. Tarkastelu tehtiin oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen tasolla, ja se perustui vain oikeusapu- ja edunvalvontapiirien päämiehiin, sillä tietoa ostopalveluna tuotetun edunvalvonnan alaikäisistä päämiehistä ei ole saatavilla.

Yksittäin tarkasteltuna yli 75-vuotiaan väestön, elatustukea⁴ saaneiden lasten osuus sekä sosiaali- ja terveystalouden työntekijöiden suhteellinen määrä ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on tilastollisesti merkitsevä. Lisäksi kuolleiden osuus väestöstä, 20–64-vuotiaiden kuolleisuus ikäluokasta, pitkittyneesti perusturvan varassa olevien osuus ja erityiskorvattavia lääkkeitä Alzheimerin tai psykoosin vuoksi saavien osuus ovat tilastollisesti melkein merkitseviä.

Tilastollisesti merkitseviä selittäviä muuttujia tulee kuitenkin tarkastella yhdessä. Taulukossa 8 on kuvattu näiden muuttujien yhteisvaikutusta. Selvittävien muuttujien osalta tarkasteltiin vain niitä, joiden välillä ei ollut voimakasta korrelaatiota. Tästä syystä tarkasteltavasta mallista jätettiin pois väestön kuolleisuus, pitkittyneesti perusturvan varassa olevien osuus, ulosottovelallisten täysi-ikäisten osuus, elatusapuvelvollisten ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus sekä erityiskorvattavia lääkkeitä psykoosin tai Alzheimerin taudin vuoksi saavien osuus.

Kun muita yksittäin tilastollisesti merkitseviä muuttujia tarkasteltiin yhdessä, havaittiin, että elatustukea saaneiden lasten osuuden ja sosiaali- ja terveystalouden työntekijöiden suhteellisen määrän yhteys alaikäisten päämiesten määrään on tilastollisesti erittäin merkitsevä (***) . Elatustukea saaneiden osuuden yhteys alaikäisten päämiesten määrään on negatiivinen (-), eli elatustukea saaneiden lasten osuuden lasku selittää korkeampaa alaikäisten päämiesten määrää alueella. Sote-alan työntekijöiden vaikutus oli positiivinen (+), eli sote-alan työntekijöiden määrän kasvulla on yhteys suurempaan alaikäisten päämiesten määrään alueella. Ulkomaalaistaustaisen väestön osuudella ja avioerojen suhteellisella määrällä on tilastollisesti melkein merkitsevä (*) vaikutus alaikäisten päämiesten määrään. Vaikutus on positiivinen (+), eli korkeammalla ulkomaalaistaustaisen väestön osuudella ja avioerojen määrällä on yhteys alaikäisten päämiesten korkeampaan osuuteen. Tarkastelu kertoo vain selvittävän muuttujan ja alaikäisten päämiesten määrän välisestä yhteydestä.

---

4 Elatustuella tarkoitetaan valtion varoista lapsen elatukseen suoritettavaa avustusta.

Taulukko 8. Alaikäisten päämiesten määrän alueellisia eroja selittävät tekijät, muuttujien tarkastelu yhdessä

Selittävä tekijä	Vaikutuksen suunta	Merkitsevyys
Yli 75-vuotiaiden osuus väestöstä	+	
Ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä	+	*
Avioerot / 1 000 täysi-ikäinen väestö	+	*
Elatustukea saaneet lapset, osuus ikäluokasta	-	***
Sote-alan työntekijöiden osuus asukasta kohden	+	***

Yleisen edunvalvonnan alaikäisten päämiesten alueellisia eroja tarkasteltaessa ei ole havaittavissa selviä sosioekonomisia tekijöitä, jotka selittäisivät eroja alueiden välillä. Ulkomaalaistaustaisen väestön osuuden kasvulla näyttäisi olevan yhteys alaikäisten päämiesten määrän kehitykseen. Aineisto ei kuitenkaan mahdollistanut alaikäisen maahanmuuttajataustaisen väestön yhteyden tarkastelua edunvalvonnan palvelukysyntään. Selittävistä tekijöistä avioerot ja elatustukea saavien osuuden tilastollinen merkitys tukevat muussa tiedonkeruussa tehtyä havaintoa siitä, että alaikäisten määrän kehitykseen vaikuttavat perhesuhteet ja alaikäisten asioiden hoito muun muassa avioerotilanteissa. Mielenkiintoista on, että elatustukea saaneiden lasten osuuden lasku on yhteydessä suurempaan yleisen edunvalvonnan kysyntään. Aineisto ei anna vastausta yhteyden taustalla vaikuttavista syistä. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden osuuden vaikutus tukee tiedonkeruun havaintoa siitä, että eroja alueiden välillä syntyy myös edunvalvontaa edeltävän palvelurakenteen toiminnan johdosta. Hyvinvointialueiden toiminnan aloittamisen vaikutuksia yleisen edunvalvonnan palvelutarpeen kysyntään ei voida vielä arvioida.

Päämiesten kokonaismäärän kehitystä ja alueellisia eroja on tarkasteltu edellä luvussa 2.1.

2.4 Muiden keinojen vaikutus yleisen edunvalvonnan tarpeeseen

Erilaiset edunvalvontaa kevyemmät, taloudellisen edun turvaamiseen tähtäävät keinot voivat olla hyviä ratkaisuja henkilöille, jotka eivät pysty huolehtimaan taloudellisista asioistaan täysipainoisesti mutta eivät myöskään ole yleisen edunvalvonnan piirissä. Esimerkiksi edunvalvontavaltuuksien voi täysin korvata yleisen edunvalvonnan tarpeen, ja puolestaan välitystileillä, valtakirjoilla ja muilla vastaavilla keinoilla voidaan varmistaa henkilön taloudellisten asioiden hoitaminen yleisen edunvalvonnan määräämisprosessin aikana tai tilanteissa, joissa on tarvetta yleistä edunvalvontaa kevyemmälle tai tilapäiselle tuelle.

Päämiesten läheisten kyselyyn vastanneista kolmasosa kertoi, että läheisellä (yleisen edunvalvonnan päämiehellä) oli ollut käytössään edunvalvontaa kevyempiä ratkaisuja. Kevyemmistä ratkaisuista yleisimpiä olivat valtakirjat ja muut keinot, joilla läheiset huolehtivat päämiehen taloudellisista asioista, kuten tilinkäyttöoikeuksien antaminen. Joissakin tapauksissa myös edunvalvontavaltuutukset tai välitystileit olivat käytössä ennen yleistä edunvalvontaa. Kyselyaineistossa korostuvat kuitenkin tapaukset, joissa taloudellisista asioista huolehtiminen oli ennen edunvalvontaa omaisen vastuulla. Kyselyn kohderyhmän ollessa päämiesten läheiset aineisto ei välttämättä kuvaa yhtä hyvin sellaisten päämiesten tilannetta, joilla ei ole läheisiä, jotka voisivat huolehtia heidän asioistaan.

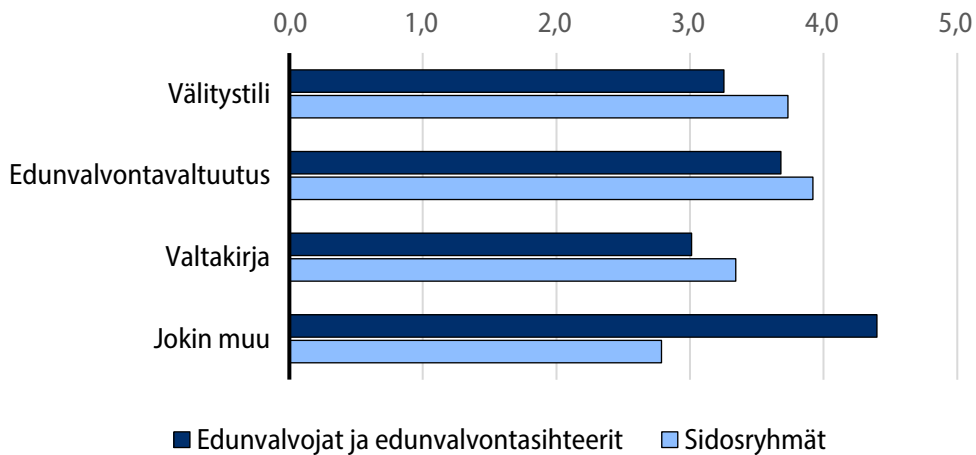
Edunvalvojille, edunvalvontasihteereille ja sidosryhmille kohdennettujen kyselyjen perusteella erityisesti edunvalvontavaltuutukset ja välitystileit voivat vähentää yleisen edunvalvonnan tarvetta (kuvio 15). Edunvalvontavaltuuksien nähtiin toimivana keinona ehkäistä tarve yleiselle edunvalvonnalle, sillä edunvalvontavaltuutuksen tapauksessa valtuutettu, eli päämiehen läheinen, huolehtii päämiehen taloudellisista asioista. Myös välitystili voi vähentää yleisen edunvalvonnan tarvetta, mikäli tarve taloudellisista asioista huolehtimiselle on tilapäistä ja henkilön toimintakyky on vain osittain alentunut. Myös muita yksittäisiä keinoja yleisen edunvalvonnan tarpeen vähentämiseen nostettiin esiin.

”Matalan kynnyksen palvelut taloudellisissa asioissa, Takuusäätiö, velkaneuvonta.” (Edunvalvojakysely)

”Suomi.fi-valtuutus.” (Edunvalvojakysely)

”Laskujen ja säännöllisten menojen, kuten vuokran, vastikkeiden hoito pankin suoramaksuna.” (Edunvalvojakysely)

Kuvio 15. Edunvalvonnan ja sidosryhmien edustajien vastaus kysymykseen: Kuinka paljon seuraavien edunvalvontaa kevyempien ratkaisujen käyttö mielestäsi vähentää yleisen edunvalvonnan tarvetta? (asteikko: 1 ei lainkaan – 5 erittäin paljon) (n=14–100)

Päämiesten läheiset suhtautuivat hieman kriittisemmin siihen, että päämiehellä käytössä olleet kevyemmät keinot onnistuivat vähentämään edunvalvonnan tarvetta, mutta toisaalta monet kokivat tämän vaikeaksi arvioida tai heidän läheisellään ei ollut ollut käytössä lievempiä keinoja. Lisäksi kyselyyn osallistui vain henkilöitä, joiden läheiselle päämiehelle oli määrätty yleinen edunvalvonta, joten vastaukset eivät koske lainkaan päämiehiä, joilla edunvalvonta on voitu täysin ehkäistä muulla keinolla.

2.4.1 Välitystili

Välitystilillä tarkoitetaan sitä, että sosiaalitoimen pitkäaikaisen asiakkaan varat siirretään hänen suostumuksellaan sosiaalitoimen hallinnoimalle tilille, jolta välitystilinhoitaja maksaa välttämättömät maksut ja ohjaa käyttörahaa takaisin asiakkaan tilille. Välitystiliasiakas ei voi olla samanaikaisesti yleisen edunvalvonnan piirissä. (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, 2023; Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, 2023.)

Välitystili on tarkoitettu vain väliaikaiseksi turvaamaan asuminen ja toimeentulo henkilöille, joilla on vaikeuksia rahankäytön hallinnassa (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, 2023). Keino soveltuu hyvin esimerkiksi tilanteisiin, joissa asiakkaalla on vaikeuksia hallita omia raha-asioitaan ja tarve lyhytaikaiselle tilapäiselle avulle esimerkiksi maksamatta jääneiden laskujen tai

vuokravelkatilanteiden takia. Välitystiliiä käytetään yleensä vain tilanteissa, joissa asiakkaalla on sosiaalitoimen pitkäaikainen asiakkuus ja taloudellisten asioiden hoitaminen on yksinkertaista, esimerkiksi laskujen tai vuokravelkojen maksamista. Välitystiliasiakkaiden taustalla on usein mielenterveys- ja päihdeongelmia, pitkäaikaistyöttömyyttä tai toistuvia haasteita toimeentulossa. Välitystilin käyttö on yleistä myös tilanteissa, joissa sosiaalitoimen asiakas odottaa edunvalvonnan määräytymistä.

”Sellaisten asiakkaiden kohdalla, joiden raha-asiat eivät tule hoidettua syystä tai toisesta, kun edunvalvonnan kriteerit eivät täyty. Palvelu ei ole useiden asiakkaiden kohdalla toimiva, sillä asiakas voi irtisanoa menettelyn milloin vain.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Asiakkaalla ei ole varallisuutta, jonka käyttöä hän ei kykenisi päättämään itsenäisesti.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Asiakkaalla pitkäaikainen sosiaalityön asiakkuus, ja taloudellisten asioiden hoitaminen on yksinkertaista (laskujen maksaminen ja käyttövarat).” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Tiedonkeruun perusteella välitystilien käyttöä on vähennetty ja välitystiliasiakkaita on siirretty yleisen edunvalvonnan piiriin. Syynä välitystilien käytön vähentämiselle on aikaisemmin kuntien ja nykyisin hyvinvointialueiden tekemät linjaukset välitystilien käytön vähentämisestä tai joillakin alueilla lakkauttamisesta, sillä välitystilit nähdään haasteellisina ja käytännön toteutukseltaan hankalina. Epäselvyydet johtuvat sekä niiden säätelyn että yhteneväisten käytäntöjen puutteesta. Yhdeksi käytännön haasteeksi mainittiin esimerkiksi sijaishuollossa olevien lasten itsenäistymisvarojen (lastensuojelulaki 417/2007) kerääntyminen välitystilille⁵. Sosiaalitoimen haastatteluiden perusteella välitystileistä luopumiseen ovat vaikuttaneet myös resurssipula hyvinvointialueilla ja välitystilejä hallinnoineiden virkahenkilöiden eläköityminen tai siirtyminen muihin tehtäviin.

5 Itsenäistymisvarat tulee olla eriteltävissä, sillä asiakkaalla on oikeus saada selvitys varojen käytöstä.

Välitystilien käytön määrässä on alueellisia eroja, sillä alueiden linjaukset välitystilien käytöstä vaihtelevat. Valtaosalla hyvinvointialueista välitystililit ovat yhä aktiivisesti käytössä, kun puolestaan joillakin ne on kokonaan lakkautettu. Koko maassa välitystilejä on käytössä arviolta noin 7 000, ja yksittäisellä hyvinvointialueilla niitä voi olla enimmillään noin tuhat. Alueiden välillä on myös eroavaisuuksia siinä, millaisia asioita välitystilien kautta hoidetaan. Joillakin alueilla välitystilien käyttö on rajattu vain asumiseen liittyviin asioihin, ja osassa välitystileillä hallitaan myös päivittäisiä raha-asioita (STM, 2023). Sosiaali- ja terveysministeriön hyvinvointialueilla toteuttaman selvityksen mukaan lähes kolmella neljästä hyvinvointialueesta ovat käytössä sosiaalihuollon yhteiset välitystileihin liittyvät ohjeet tai käytännöt.

”Välitystilien hoidolla on isoja kuntakohtaisia eroja, ja sen huomaa edunvalvonnassa, että joku olisi pärjännyt ilman edunvalvontaa, jos välitystili hoitaisi esimerkiksi muutkin laskut kuin vain asumisen.” (Edunvalvojakysely)

”Välitystileiltä kunnat/hyvinvointialueet haluavat asiakkaansa siirtyvän edunvalvonnan asiakkaiksi. Suuntaus on ollut jo jonkin vuoden, ja se myös jatkuu, kunnes välitystilin asiakkaat ovat siirtyneet heiltä pois.” (Edunvalvojakysely)

Asiakkaan suostumus välitystilipalvelun käyttöön pyydetään useimmiten valtakirjan avulla mutta joskus myös suostumuslomakkeella, molempien osapuolten allekirjoittamalla sopimuksella tai suullisella suostumuksella. Jotkut hyvinvointialueiden työntekijöistä kokevat, ettei asiakkaan suostumuksesta tai toiminnan rajoitteista säädetä riittävästi lainsäädännössä. (STM, 2023.) Välitystilien hoitamista koskevaa tarkempaa lainsäädäntöä ei tällä hetkellä ole olemassa. Viranhaltijoiden kykyyn arvioida asiakkaan ymmärryskykyä ja tilannetta tapauskohtaisesti kuitenkin pääsääntöisesti luotetaan.

Useimmat sosiaalitoimen edustajat pitivät välitystiliä ensisijaisesti väliaikaisena ratkaisuna. Hyvinvointialueilla tehdäänkin välitystilipäätöksiä usein vain määräaikaisiksi, ja määräaikojen jälkeen tarve arvioidaan uudelleen. Välitystilien käyttöä joudutaan kuitenkin usein pitkittämään edunvalvonnan määräämisprosessin pitkän keston vuoksi. Sosiaalityöntekijöiden mukaan onkin yleistä, että edunvalvonnan määräämisprosessin odotusaikana asiakkaan tilannetta pyritään helpottamaan välitystileillä.

Välitystilien käyttö on kuitenkin monesti pitkäkestoista myös siksi, ettei asiakkaalla ole diagnostisia perusteita saada edunvalvontaa tai että edunvalvonnan tarpeen arviointi keskeytyy esimerkiksi siksi, että asiakas on kieltäytynyt lääketieteellisestä arviosta (STM, 2023). Jos asiakkaalla on pitkäaikainen tarve tuelle mutta yleisen edunvalvonnan kriteerit eivät täyty tai hänellä ei ole läheisiä,

jotka voisivat huolehtia hänen asioistaan, pitkäaikainen välitystili voi olla ainut keino asiakkaan taloudellisen tilanteen ja asumisen turvaamiseen. Sosiaalityöntekijät esittivät kuitenkin haastatteluissa ja kyselyssä kritiikkiä sille, että asiakkaiden asioista tulee huolehtia sosiaalitoimea kuormittavasti välitystileillä, vaikka asiakkaiden tulisi olla yleisen edunvalvonnan piirissä.

”En tiedä, että miten asiakkaiden asumisen ja elämisen saisi turvattua, jos he eivät olisi jo valmiiksi välitystilillä. Jono ilmoituksella tai hakemuksella tehtävään edunvalvonnan tarpeen arviointiin on ihan liian pitkä, melkein vuosi jo.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Sosiaalityön välitystileillä on paljon pitkäkestoisia asiakkuuksia, joiden taloudellisten asioiden turvaamisen tarve on muuttunut pitkäkestoiseksi, ja heidän tulisi olla edunvalvonnessa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Yleisistä edunvalvojista moni puolestaan kokee välitystilien olevan paras vaihtoehto, mikäli edunvalvontaa tarvitsevan henkilön asioiden hoitaminen on yksinkertaista tai tilapäistä ja hän on kykenevä antamaan suostumuksen välitystilille. Edunvalvojat kritisoivat välitystilien käytön vähentämistä, sillä edunvalvontaprosessin raskauden ja sitovuuden vuoksi yleisen edunvalvonnan tulisi olla vasta viimesijaisin keino, ja päämiehen kannalta olisi parempi järjestää taloudellisten asioiden hoito mahdollisuuksien mukaan välitystilien tai muiden kevyempien ratkaisujen avulla. Välitystilien lakkauttamista vastustetaan myös siksi, että se lisää yleisen edunvalvonnan asiakasmääriä.

”Välitystili on ollut asiakaskunnalleni edunvalvontaa parempi vaihtoehto. Saavat välitystilinhoitajan aina kiinni ja pystyvät neuvottelemaan ja keskustelemaan asioista. Välitystili on saanut monen asiat jälleen raiteilleen.” (Edunvalvojakysely)

”Käytössä olleita välitystilejä on lopetettu, vaikka niiden avulla asiat hoituisivat, suotta edunvalvonta.” (Edunvalvojakysely)

”Päihdeongelmaisten tapauksessa välitystilin tulisi olla ensisijainen ratkaisu. Se, että sosiaalitoimi on kuormittunut, ei ole oikea peruste siirtää ihmisiä edunvalvontaan.” (Edunvalvojakysely)

Vaikka välitystilien käyttö on vähentynyt merkittävästi, sekä edunvalvojat että sosiaali- ja terveysalan asiantuntijat tunnistavat yhä tarpeen väliaikaiselle ja kevyemmälle keinolle, joka turvaa toimeentulon henkilöille, jotka eivät pysty huolehtimaan asioistaan toimivaltaisesti ja joilla ei ole läheistä, joka voisi huolehtia heidän asioistaan. Välitystilinit ovat selvityksen perusteella yhä

tarpeellinen mutta toisaalta sosiaalityötä kuormittava käytäntö. Jotta välitystilien käyttöä voitaisiin jatkossa hyödyntää, tulisi sosiaalitoimen ja muiden sidosryhmien mukaan turvata ja lisätä sosiaalihuollon ammattilaisten resursseja hyvinvointialueilla ja säädellä välitystilien käyttöä tarkemmin lainsäädännössä. Lisäksi välitystilien käytön periaatteita ja käytäntöjä tulisi yhdenmukaistaa kansallisesti ja selkeyttää välitystilien ja edunvalvonnan rooleja.

Sekä tämän selvityksen tiedonkeruussa että sosiaali- ja terveysministeriön hyvinvointialueille suunnatussa kyselyssä (2023) tuotiin esille muita välitystileille vaihtoehtoisia ja niitä täydentäviä ratkaisuja. Niitä ovat esimerkiksi sosiaalihuollon ohjauksellinen tuki oman talouden hoitamiseen, tukeminen laskujen maksamisessa tai järjestelyt, joissa etuudet ohjataan suoraan menojen kattamiseen, esimerkiksi toimeentulotuen ohjaaminen suoraan vuokranantajalle.

2.4.2 Edunvalvontavaltuus

Edunvalvontavaltuus on edunvalvontaa kevyempi oikeudellisen ennakkoinnin ja varautumisen keino. Tekemällä edunvalvontavaltuutuksen voi ennalta valita itselleen asioiden hoitajan vakavan sairastumisen, vammautumisen tai vastaavan syyn varalta. Tekemällä edunvalvontavaltuutuksen voi välttää edunvalvonnan. Edunvalvontavaltuus tulee tehdä riittävän terveenä ollessa. Edunvalvontavaltuutuksessa valtuutetaan luotettava henkilö hoitamaan niitä henkilön asioita, joita valtuuttaja haluaa. Edunvalvontavaltuutuksen käytöstä määrätään laissa edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007).

Edunvalvontavaltuutuksen suurin ero yleiseen edunvalvontaan on, että päämies voi itse päättää, miten hänen asiansa hoidetaan ja kuka niitä valtuutetaan hoitamaan. Edunvalvontavaltuutuksessa annetaan yleensä valtuudet hoitaa sekä omaisuutta ja taloudellisia että henkilöä koskevia asioita. Tyypillisiä henkilöä koskevia asioita ovat esimerkiksi terveyden- ja sairaanhoitoon liittyvät päätökset. Valtuudet voi kuitenkin halutessa antaa esimerkiksi vain taloudellisiin asioihin tai rajata koskemaan määrättyä omaisuutta, oikeustoimea tai muuta asiaa. Henkilöä koskevien asioiden osalta valtuutetulla on valtuudet hoitaa vain sellaisia asioita, joiden merkitystä valtuuttaja ei ymmärrä sillä hetkellä, kun valtuutusta olisi käytettävä – huolimatta siitä, että edunvalvontavaltuus olisi jo saatettu voimaan Digi- ja väestötietovirastossa.

”Asiakas tarvitsee tukea ja apua raha-asioidensa ja omaisuutensa hoitoon, ja hänellä on lähipiirissä henkilöitä, jotka sopivat tehtävään.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Valtakirja edunvalvontavaltuutusta varten on tehtävä kirjallisesti. Valtakirjasta tulee käydä ilmi valtuuttamistarkoitus, asiat, joissa valtuutettu oikeutetaan edustamaan valtuuttajaa, valtuuttaja ja valtuutettu sekä määräys, jonka mukaan valtuutus tulee voimaan siinä tapauksessa, että valtuuttaja tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan. (EvVL 1 ja 6 §.) Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaa aina Digi- ja väestötietovirasto.

Suurin osa edunvalvojista, edunvalvontasihteereistä ja edunvalvonnan sidosryhmätahoista pitää edunvalvontavaltuutusta toimivana ja tehokkaana vaihtoehtona järjestää valtuuttavan asioiden hoito. Valtuutus tarjoaa yksilölle mahdollisuuden turvata oma taloudenhallinta ja asioiden hoito hänen ollessaan vielä toimintakykyinen. Edunvalvontavaltuutus on myös yleistä edunvalvontaa kevyempi ja yksinkertaisempi prosessi eikä edellytä yleisen edunvalvonnan tavoin tilivelvollisuutta.

Vuonna 2022 vireille tulleiden edunvalvontavaltuutusten määrä kasvoi 20 prosenttia, ja vuonna 2023 kasvua oli hieman yli 28 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Alkaneista täysi-ikäisten asiakkuuksista lähes 59 prosenttia perustui edunvalvontavaltuutukseen. (DVV, 2024b; DVV, 2023b.) Kuitenkin myös sijaisvalvontoja eli tilanteita, joissa yleinen edunvalvoja määrätään edunvalvontavaltuutetun sijaiseksi arvioidaan olevan aikaisempaa enemmän. Valtuutettu tarvitsee sijaisen tilanteissa, joissa hän on esteellinen hoitamaan tehtäviään esimerkiksi sairauden tai pitkän poissaolon vuoksi tai muissa tilanteissa, joissa valtuutettu on estynyt toimimaan, esimerkiksi perinnönjaossa, jossa valtuutettu on edunsaajana (DVV, 2020; Suomi.fi). Mikäli valtuuttaja ei ole nimennyt edunvalvontavaltuutukseensa ensisijaiselle valtuutetulle tarvittavia varahenkilöitä, joudutaan näihin tehtäviin määräämään yleinen edunvalvoja. Edunvalvontavaltuutuksen käyttöä on tarkoitus kasvattaa, ja siitä pyritään tiedottamaan aktiivisesti, jotta sitä hyödynnettäisiin jatkossa enemmän.

”Edunvalvontavaltuutusta markkinoidaan jatkuvasti. Ollut aikoinaan tulostavoite. Tätä pitää saada kasvatettua. Tilastoista näkyy, että ei ole juurikaan vähentänyt edunvalvontoja.” (Edunvalvojakesely)

Vaikka edunvalvontavaltuutusten käyttö on lisääntynyt, monet selvityksessä kuulluista asiantuntijoista eivät ole varmoja, vähentääkö niiden käyttö merkittävästi yleisen edunvalvonnan määrää. Moni kuitenkin arvioi, että ne hidastavat jonkin verran asiakasmäärien kasvua ja vähentävät etenkin yksinkertaisia asiakkuuksia mutta soveltuvat huonommin monimutkaisiin tilanteisiin tai henkilöille, joilla ei ole sellaisia luotettuja henkilöitä, joita voisi nimetä valtuutukseen.

Edunvalvojat toivat esille myös tilanteita, joissa huonosti tehdyt edunvalvontavaltuutukset tai niiden väärinkäyttö kuormittavat edunvalvontaa. Huonosti tehdyissä edunvalvontavaltuutuksissa valtuuttaja ei ole esimerkiksi nimennyt valtuutetulle varahenkilöitä sekä tilapäisiä että pysyviä esteellisyytilanteita varten tai valtuutukseen ei ole kirjattu kiinteistöjä koskevien asioiden hoitoa. Vaikka edunvalvontavaltuutus perustuu valtuuttajan ja valtuutetun väliseen luottamukseen, valtuutusten yleistyessä myös niiden väärinkäyttö jonkin verran lisääntyy ja tätä kautta kuormittaa edunvalvontaa.

”Monesti edunvalvontavaltuutuksen lisäksi voidaan joutua hakemaan yleistä edunvalvontaa erilaisten oikeustoimien toteuttamiseksi tai edunvalvontavaltuutettu on esteellinen hoitamaan asiaa.” (Edunvalvojakysely)

”Edunvalvontavaltuutuksen on syytä olla hyvin tehty. Meillä näkyy ns. huonosti tehdyjen valtuutuksien osalta erityistehtävien määrässä.” (Edunvalvojakysely)

”Edunvalvontaa toisaalta rasittaa esim. valtakirjojen ja valtuutusten väärinkäyttöjen ja kavallusten selvitys eli tapaukset, jotka tulevat näistä huolimatta edunvalvontaan vievät enemmän resursseja kun ne olisivat alun perin vieneet.” (Edunvalvojakysely)

Edunvalvontavaltuutus soveltuu hyvin henkilöille, joilla on luotettavia lähiomaisia tai tuttuja, jotka ovat halukkaita hoitamaan läheisensä asioita. Edunvalvontavaltuutus soveltuu kuitenkin heikosti henkilöille, joilla ei ole läheisiä omaisia, mikä onkin syy sille, ettei sen nähdä vähentävän kaikenlaisten asiakasryhmien yleisen edunvalvonnan tarvetta. Lisäksi vaikka päämiehellä olisi luotettavia läheisiä tai ystäviä, päämies ei välttämättä itse halua valtuuttaa heitä hoitamaan asioitaan.

Osa päämiesten läheisistä toi kyselyvastauksissaan esille tilanteita, joissa edunvalvontavaltuutuksen käyttö on synnyttänyt ristiriitatilanteita. Läheiset nostivat vastauksissaan esille myös taloudellisen hyväksikäytön tilanteita, joissa joku päämiehen läheisistä on käyttänyt hyväkseen asemaansa edunvalvontavaltuutettuna. Kyselyvastaajat toivat myös esiin muita tilanteita, joissa läheinen oli aikaisemmin hoitanut päämiehen taloudellisia asioita, mutta tämä oli synnyttänyt epäluottamusta ja vaikuttanut kielteisesti päämiehen ja lähiomaisen väleihin tai perheenjäsenten keskinäisiin väleihin.

Edunvalvontavaltuutetun toimintaa ei viranomaisen valvo, ellei valtuutukseen ole muuta kirjattu. Valvonnan puute mahdollistaa väärinkäytöksen. Edunvalvontavaltuutus perustuu valtuuttajan ja valtuutetun keskinäiseen

luottamukseen ja on tämän vuoksi valvonnan osalta huomattavasti kevyempi kuin edunvalvonta. Edunvalvontavaltuutukseen voi toki kirjata esimerkiksi samantyyppisen vuositilivelvollisuuden kuin edunvalvojilla on. Kyselyvastausten perusteella viranomaiset kohtaavat jonkin verran kanteluita edunvalvontavaltuutuksen aikaisista väärinkäytöistä. Väärinkäyttöä esiintyy yleistä edunvalvontaa useammin, sillä edunvalvontavaltuutetun hallinnoimien tilien käyttöä ei valvota säännöllisesti. Väärinkäytökset ilmenevät usein siten, että pankit havaitsevat tilien toiminnassa jotain, joka saa epäilemään rahojen väärinkäyttöä. Väärinkäytön ilmeneminen on usein johtanut valtuutuksen purkamiseen ja päämiehen määräytymiseen yleiseen edunvalvontaan.

”Jonkin verran ollut näitä, että ollut edunvalvontavaltuutus, mutta valtuutettu toiminut sitten väärin, ja DVV on vapauttanut valtuutetun. Valtuutuksia jouduttu purkamaan ja määräämään yleinen edunvalvoja.” (Edunvalvojakesely)

2.4.3 Muut keinot

Edunvalvontaa kevyempiä ratkaisuja ovat välitystilien ja edunvalvontavaltuutusten lisäksi esimerkiksi muut valtakirjat, tilinkäyttöoikeuksien antaminen ja kestosopimusten siirtäminen luotettavalle henkilölle. Niin sanottu tavallinen valtakirja ei aina ole hyvä keino varautua mahdolliseen toimintakyvyttömyyteen. Tavallinen valtakirja astuu voimaan heti sen tekemisestä, ja sillä toimimista valvoo valtuuttaja itse. Tämän vuoksi se voi olla valtuuttajan oikeusturvan näkökulmasta riski. Mikäli henkilön toimintakyky heikkenee, heikkenee todennäköisesti myös hänen kykynsä valvoa valtakirjalla toimimista. Valtakirjaa käytetään useimmiten yksittäisten ja satunnaisten asioiden hoitamiseen, kuten pankkiasioden hoitamiseen, lyhytaikaisiin ja yksittäisiin toimiin, kuten lääkkeiden hankkimiseen tai asiointiin viranomaisten kanssa. Valtakirja koetaan tiedonkeruun perusteella toimivaksi vaihtoehdoksi, kun päämies on vielä hyvässä kunnossa ja ymmärryskykyinen tekemään valtakirjan.

Myös tuetulla päätöksenteolla voitaisiin joidenkuiden kyselyvastaajien mukaan jatkossa keventää muiden ratkaisujen tarvetta. Uuden vammaispalvelulain (675/2023) myötä vammaiselle henkilölle tulee oikeus erillisenä palveluna toteutettavaan tuettuun päätöksentekoon, jos hän tarvitsee tukea voidakseen tehdä omaa elämäänsä koskevia merkittäviä, muita kuin jokapäiväiseen elämään kuuluvia päätöksiä. Tuetussa päätöksenteossa tukihenkilö ei kuitenkaan koskaan päättää tuettavan puolesta, ainoastaan tukee päätöksenteossa. Jos henkilö ei ole

enää kykenevä itsenäiseen päätöksentekoon, ei edes tuettuna, tulee vaihtoehdoksi esimerkiksi mahdollisen edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen tai viime-sijaisena edunvalvonta.

Kyselyjen ja haastattelujen perusteella henkilön taloudellisia asioita hoide-taan myös suoraveloittamalla laskuja, sosiaaliohjaajan avustuksella, myön-tämällä läheisen edustusvalta eläke-, potilas- ja sosiaalihuollon asiakaslain perusteella ja luovuttamalla tilinkäyttöoikeudet tai suomi.fi-valtuudet lähei-sen käyttöön. Selvityksessä kuullut ajattelevat valtakirjojen ja muiden kevyempien ratkaisujen olevan edunvalvontaan nähden kevyempiä ja yksinkertaisiin tilan-teisiin hyvin soveltuvia ratkaisuja, mutta toisaalta niiden käyttöön liittyy paljon väärinkäyttöpotentiaalia.

”Sosiaalihuollon ohjauksessa joskus tilanteet saadaan vakautettua eikä tarvita välitystiliä eikä edunvalvontaa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Sosiaaliohjaaja/työntekijä auttaa joka kuukausi etuuksien hakemisessa ja asioi-den hoitamisessa, kun mitkään muut keinot eivät auta. Omaisten apu, jos asiakas ja omaiset suostuvaisia.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

2.5 Yhteenveto yleisen edunvalvonnan toteutumisesta

Edunvalvontapalveluiden järjestämiseksi Suomi on jaettu kuuteen oikeus-apu- ja edunvalvontapiiriin. Palveluja tuottavat 22 valtion edunvalvontatoimistoa, Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto ja 16 ulkopuolista palvelun-tuottajaa. Piirien tehtävänä on varmistaa, että palveluita on tasapuolisesti tarjolla piirien alueella. Vuoden 2025 alusta lähtien edunvalvonnan palveluiden järjestämi-nen siirtyy oikeuspalveluvirastolle. (Laki Oikeuspalveluvirastosta 1133/2023).

Holhoustoimilain mukaan edunvalvojan tehtäviä ovat päämiehen edustami-nen, päämiehen omaisuuden hoitaminen, huolenpito ja kuuleminen. Yleisen edunvalvonnan edustajien ja edunvalvonnan sidosryhmien näkemyksen mukaan yleisen edunvalvonnan keskeisimpiä tavoitteita ja tehtäviä ovat asiakkaan talou-dellisista asioista huolehtiminen päämiehen edun mukaisesti ja itsemääräämis-oikeutta kunnioittaen. Yleisen edunvalvonnan tehtävissä korostuu taloudellisten asioiden hoitaminen, mikä kattaa esimerkiksi laskujen maksun, omaisuuden hallin-nan ja etuuksien hakemisen. Holhoustoimilaki velvoittaa edunvalvojan kuulemaan päämiestänsä ja tämän mielipiteitä tehtävänsä kuuluvassa asiassa ja huomioimaan arvioissa, tapaamisissa ja kommunikoinnissa sairauksiin liittyvät erityispiirteet.

Päämiehen mielipiteen kuuleminen on harkinnanvaraista ja perustuu esimerkiksi päämiehen sairauden laatuun, käsityskykyyn asiasta ja muihin olosuhteisiin. (OM, 2020.)

Kyselyn mukaan yleiset edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit ovat pääosin tyytyväisiä työnjakoon ammattiryhmien välillä. Edunvalvojat vastaavat yleisesti ottaen isoimmista linjoista ja päätöksistä. Edunvalvontasihteerit keskittyvät enemmän päivittäisiin ja rutiininomaisiin tehtäviin. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien edunvalvonnan henkilöstöresursseissa on jonkin verran vaihtelua piirien välillä. Vuonna 2023 päämiehiä oli 61–69 yleisen edunvalvonnan henkilötyövuotta kohden. Edunvalvojat kokevat työnsä kuormittavaksi ja vaativaksi. Sekä edunvalvojat että viranomaiset ja sidosryhmät toivat kyselyssä esille, että suurimmat yleisen edunvalvonnan haasteet liittyvät asiakasmäärien kasvuun ja resurssipulaan. Edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit kokivat tarvitsevansa lisäkoulutusta erityisesti alueensa sosiaali- ja terveyspalveluista ja tietoa alueella toimivista sidosryhmistä.

Yleisen edunvalvonnan edustajat, sidosryhmät, viranomaiset ja päämiesten läheiset kokivat, että edunvalvonnan määräämisprosessi kestää liian pitkään. Päämiesten läheiset ovat itse usein aktiivisia edunvalvonnan määräämisprosessin käynnistämässä. Läheiset kokivat, että sosiaali- ja terveyspalveluiden tuki oli tärkeä prosessin aikana. Kyselyssä nousi kuitenkin esille myös tilanteita, joissa sosiaali- ja terveystoimen piittaamattomuus tai näkemuserot edunvalvonnan tarpeesta ovat johtaneet edunvalvonnan saamisen viivästymiseen. Edunvalvonnan edustajat toivoivat kyselyssä edunvalvonnan määräämisprosessin nopeuttamista. Vastajat korostivat, että on tärkeää huomioida päämiehen asioiden hoitaminen myös päätöstä odottaessa, sillä päämiehen asioiden hoitamatta jääminen voi vaarantaa hänen etunsa ja oikeutensa. Samaa mieltä olivat myös kyselyyn vastanneet edunvalvonnan sidosryhmien ja viranomaisten edustajat. Sosiaalityöntekijät toivat myös esille, että edunvalvonnan määräämisprosessia voi hidastaa se, ettei tarvittavia lääkärinlausuntoja ole mahdollista saada riittävän nopeasti. Määräämisprosessissa olisi mahdollista hyödyntää myös muiden ammattilaisten, kuten sosiaalityöntekijöiden, arviota päämiehen kyvystä hoitaa asioitaan, mutta tätä mahdollisuutta ei hyödynnetä.

Edunvalvonnan yhteistyö eri sidosryhmien kanssa on tärkeää erityisesti edunvalvonnan aloittamisen kannalta, sillä aloitteet edunvalvonnan tarpeesta tulevat usein sosiaalityöntekijöiltä tai muilta asiakastyötä päämiehen kanssa tekevilta tahoilta. Sekä haastatteluiden että kyselyn perusteella yhteistyö sidosryhmien ja edunvalvojien välillä on ollut pääosin toimivaa. Yhteistyön haasteet liittyvät yleensä hitaaseen tai vähäiseen yhteydenpitoon ja tiedonsaantiin. Monet

tiedonkeruuseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kokivat, että edunvalvojaa on usein vaikea tavoittaa. Yhteistyötä vaikeuttavat myös epäselvyydet sidosryhmien ja viranomaisten vastuunjaosta heidän ja edunvalvonnan välillä.

Yleisen edunvalvonnan palveluja on voitu ostaa ulkopuolisilta palveluntuottajilta vuodesta 2009 lähtien. Eroja julkisesti ja ostopalveluna tuotetun yleisen edunvalvonnan välillä oli vaikea tunnistaa. Saadun palautteen mukaan päämiehet kokevat ostopalvelut vähemmän luottamuksellisiksi. Toisaalta yksityisten toimijoiden koetaan hoitavan asiakkaiden asioita kokonaisvaltaisemmin, koska resurssit eivät ole yhtä niukkoja. Ostopalveluna tuotetussa edunvalvonnassa esiintyy sidosryhmien mukaan useammin tiedonkulun puutteita sidosryhmien ja viranomaisten kanssa.

Yleisen edunvalvonnan asiakkuudet ovat lisääntyneet kaikilla oikeusapu- ja edunvalvontapiirien alueilla. Kasvua on ollut koko maan tasolla 11 prosenttia vuosina 2018–2023. Erityisen voimakasta päämiesten määrän kasvu on ollut Länsi- ja Sisä-Suomen ja Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien alueilla, joissa päämiesten kokonaismäärä (ml. ostopalvelu) on kasvanut 7–9 prosenttia vuosina 2018–2023. Kasvu tulee pääasiassa alaikäisistä päämiehistä, joiden lukumäärä on vuosina 2018–2023 kasvanut 47 prosenttia. Ikäluokan kokoon nähden alaikäisten asiakkaiden määrän kasvu on koko maassa ollut 52 prosenttia. Alaikäisiä oli vuonna 2023 noin 13 prosenttia kaikista oikeusapu- ja edunvalvontapiirien päämiehistä.

Täysi-ikäisten asiakkaiden kohdalla moniongelmaisten päämiesten määrän koetaan kasvaneen. Asiakkaiden ongelmassa korostuvat velkaongelmat ja mielenterveys- ja päihdeongelmat. Päämiesten aikaisempaa vaikeammat tilanteet haastavat edunvalvonnan työntekijöitä ja asettavat uudenlaisia vaatimuksia näiden osaamiselle. Edunvalvonnan tyypillisimpiä asiakasryhmiä ovat ikääntyneet ja muistisairaat, mielenterveys- tai päihdepalveluiden asiakkaat ja kehitysvammaiset henkilöt. Lisäksi muita tunnistettuja asiakasryhmiä olivat velkaantuneet, maahanmuuttajat ja nuoret aikuiset.

Tiedonkeruun perusteella alueellisia eroja selittäviä tekijöitä tai tunnuspiirteitä oli vaikea tunnistaa. Tunnistettuja edunvalvonnan palvelutasoon liittyviä erityispiirteitä olivat edunvalvontatoimiston puute paikkakunnalla, edunvalvonnan resurssipula erityisesti syrjäisemmillä alueilla ja pitkät välimatkat. Asiakasrakenteeseen vaikuttavia tekijöitä olivat erityiset tuen tarpeessa olevat asiakasryhmät, kuten muistisairaat ja maahanmuuttajat. Tilastollisen analyysin perusteella yleisen edunvalvonnan päämiesten määrässä ei ole havaittavissa selviä sosioekonomisia tekijöitä, jotka selittäisivät eroja alueiden välillä. Selittäviä eroja löytyy, kun päämiehiä tarkastellaan ikäryhmittäin. Eroja täysi-ikäisten päämiesten

määrissä alueiden välillä selittävät perusturvan varassa pitkittyneesti olleiden osuus, Alzheimerin taudin vuoksi erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen yli 65-vuotiaiden osuus, sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden määrä ja ulosottovelallisten osuus täysi-ikäisestä väestöstä. Eroja siis selittävät sosioekonomiset tekijätkin, mutta eroja syntyy todennäköisesti myös edunvalvontaa edeltävän palvelurakenteen toiminnan johdosta.

Alaikäisten päämiesten määrän kasvun syiksi arvioitiin tiedonkeruussa muun muassa tiukentunutta laintulkintaa, vähentyneitä sopimuksia sosiaali- ja terveystalouden kanssa ja elatussopimusasioiden lisääntymistä. Kyselyiden ja haastatteluiden perusteella alaikäisten päämiesten määrää arvioidaan lisäävän jonkin verran myös ositusten hoitaminen lapsen tai nuoren toisen vanhemman menestyttävä. Tilastollisen analyysin perusteella alaikäisten päämiesten kohdalla ei ole havaittavissa selviä sosioekonomisia tekijöitä, jotka selittäisivät eroja alueiden välillä. Selittävistä tekijöistä avioerot ja elatustukea saavien osuuden tilastollinen merkitys tukevat muussa tiedonkeruussa tehtyä havaintoa siitä, että alaikäisten määrän kehitykseen vaikuttavat perhesuhteet ja alaikäisten asioiden hoito muun muassa avioerotilanteissa. Myös ulkomaalaistaustaisen väestön osuudella näyttäisi olevan vaikutusta alaikäisten päämiesten määrän kehitykseen. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden osuus tukee tiedonkeruun havaintoa siitä, että eroja alueiden välillä syntyy myös edunvalvontaa edeltävän palvelurakenteen toiminnan johdosta.

Yleistä edunvalvontaa kevyemmät keinot voivat olla hyviä ratkaisuja henkilöille, jotka eivät pysty huolehtimaan taloudellisista asioistaan täysipainoisesti mutta eivät myöskään ole yleisen edunvalvonnan piirissä. Kevyempien ratkaisujen käyttö edellyttää usein riittäviä sosiaalisia verkostoja. Näiden puuttuessa vastuu jää sosiaalitoimelle. Monimutkaisempien taloudellisten asioiden hoitaminen vaatii osaamista, jota läheisiltä ei välttämättä löydy.

Yleisistä edunvalvojista moni kokee välitystilien olevan paras vaihtoehto, mikäli edunvalvontaa tarvitsevan henkilön asioiden hoitaminen on yksinkertaista tai tilapäistä ja hän on kykenevä antamaan suostumuksen välitystilille. Välitystilien käyttöä on kuitenkin vähennetty, sillä niiden käytännön toteutus on koettu hankalana. Tämän seurauksena välitystiliasiakkaita on siirretty yleisen edunvalvonnan piiriin. Välitystilien käytön määrässä on alueellisia eroja. Valtaosalla hyvinvointialueista välitystilien käyttö on yhä aktiivisesti käytössä, kun puolestaan joillakin ne on kokonaan lakkautettu.

Suurin osa edunvalvojista, edunvalvontasihteereistä ja edunvalvonnan sidosryhmätahoista pitää edunvalvontavaltuutusta toimivana ja tehokkaana vaihtoehtona järjestää valtuuttajan asioiden hoito. Vuonna 2023 alkaneista

täysi-ikäisten asiakkuuksista lähes 59 prosenttia perustui edunvalvontavaltuutukseen. (DVV, 2024b) Vaikka edunvalvontavaltuutusten käyttö on lisääntynyt, monet selvityksessä kuulluista asiantuntijoista eivät ole varmoja, vähentääkö niiden käyttö merkittävästi yleisen edunvalvonnan määrää. Moni kuitenkin arvioi, että ne hidastavat jonkin verran asiakasmäärien kasvua ja vähentävät etenkin yksinkertaisia asiakkuuksia mutta soveltuvat huonommin monimutkaisiin tilanteisiin tai henkilöille, joilla ei ole läheisiä omaisia. Edunvalvontavaltuutusten keskeiseksi heikkoudeksi on tunnistettu valvonnan puute, mistä johtuen niihin liittyy paljon väärinkäytön riskejä.

3 Kokemukset yleisestä edunvalvonnasta

Luvussa kuvataan päämiesten ja heidän läheistensä, edunvalvonnan sidosryhmien ja yleisen edunvalvonnan edustajien kokemuksia edunvalvonnan toteutumisesta. Kokemuksia tarkastellaan peilaamalla niitä yleiseen palvelulupaukseen.

3.1 Päämiehet ja läheiset

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit antoivat vuonna 2018 valtion edunvalvontatoimistojen palvelulupauksen, jonka mukaan oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ovat sitoutuneet tarjoamaan asiakkailleen ammattimaista, yksilöllistä ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa edunvalvontaa ilman tarpeettomia rajoituksia. (OM, 2020.) Palvelulupaukseen sisältyvät seuraavat ehdot:

1. Sinulla on mahdollisuus tavata edunvalvojasi viimeistään kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta, ellei muuta sovita.
2. Suunnitteleme ja sovimme yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan, mihin asioihin tarvitset tukea, mitkä asiat voit hoitaa itse ja mitkä jäävät edunvalvojan hoidettaviksi.
3. Kannamme osaltamme vastuun taloudellisista asioistasi, mutta emme tarpeettomasti rajoita elämääsi.
4. Toimintaa valvotaan sinun oikeusturvasi varmistamiseksi.
5. Arvioimme edunvalvonnan tarvetta säännöllisesti. (Oikeus.fi, 2021b.)

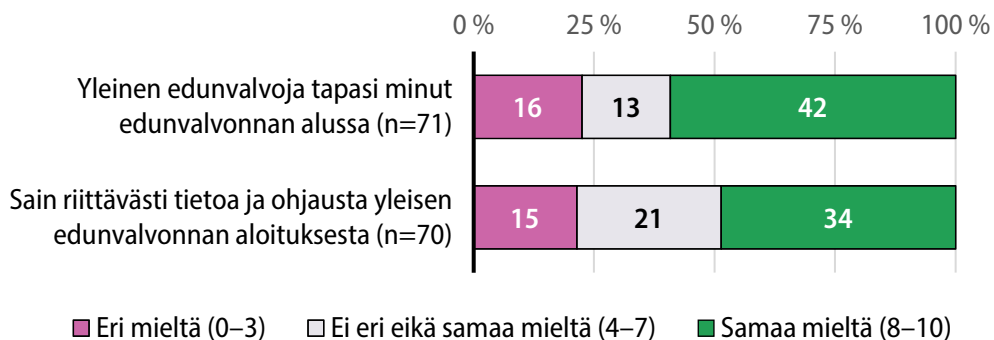
Sekä läheiset että päämiehet toivat esille niin positiivisia kuin negatiivisia kokemuksiaan ja havaintojaan yleisen edunvalvonnan palveluista. Kokemukset olivat yksilöllisiä kuten myös päämiesten tilanteet ja edunvalvontaan johtaneet syyt.

3.1.1 Palvelulupauksen toteutuminen päämiesten ja läheisten kokemana

Kyselyyn vastanneista yleisen edunvalvonnan päämiehistä moni koki, että edunvalvonnan aloittaminen on ollut heille hyvä asia ja edunvalvonta on helpottanut heidän taloudellista tilannettaan. Vastaajista suurin osa oli tavannut edunvalvojansa edunvalvonnan käynnistyessä (kuvio 16). Sen sijaan vastauksissa oli enemmän hajontaa, kun kysyttiin riittävän tiedon saannista edunvalvonnan alkamisesta. Osa

vastaajista kuitenkin kertoi olevansa pettynyt siihen, että heille on määrätty edunvalvoja, sillä he eivät näe sitä tarpeelliseksi tai koe saavansa siitä hyötyä. Osalle kyselyyn vastanneista päämiehistä edunvalvonnan sisältö oli epäselvä. Epäselvyyksiä liittyi myös siihen, milloin edunvalvonta alkaa tai kuka oma edunvalvoja on. Vastajat kertoivat kaipaavansa enemmän tietoa prosessin kulusta ja edunvalvonnan sisällöstä ennen edunvalvonnan alkamista.

Kuvio 16. Päämiesten vastaukset edunvalvonnan aloitusta koskeviin väittämiin: Arvioi seuraavia väittämiä kokemasi perusteella asteikolla 1 täysin eri mieltä – 10 täysin samaa mieltä

”Minä olin alusta asti pettynyt siihen, kun minulle määrättiin edunvalvonta. En ole kokenut saavani niiltä hyötyä.” (Päämiesten kysely)

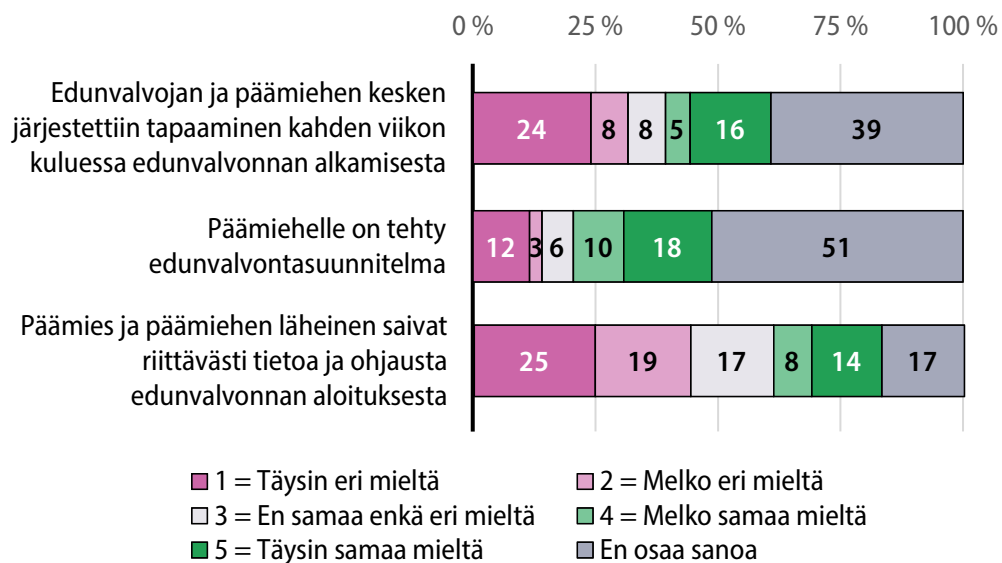
”Tämä päätös pelasti minut täydellisestä katastrofista taloudessa ja paransi myös psyykkistä kuntoani.” (Päämiesten kysely)

Haastateltujen läheisten mukaan vain muutama päämies oli tavannut edunvalvojansa viimeistään kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta. Kaksi läheisistä oli ollut mukana tapaamisessa, muut eivät. Suurin osa läheisistä olisi halunnut olla mukana, mutta tämä oli heidän mukaansa kielletty edunvalvojan taholta. Läheiset kokivat näin tapahtuneen, vaikka päämies itse oli selkeästi toivonut läheisensä olevan mukana tapaamisessa – joko ensimmäisessä tapaamisessa tai myöhemmissä tapaamisissa. Näissä kokemuksissa tyypillistä oli yleinen turhautuminen edunvalvojan toimintaan ja pettymys edunvalvojan taitoon kohdata päämies ja läheinen.

Suurin osa läheisistä ei tiennyt, mikä edunvalvontasuunnitelma on. Suunnitelmasta oli kuullut ainoastaan yksi läheinen, mutta hänkään ei tiennyt suunnitelman sisältöä. Sen sijaan lähes kolmannes päämiehistä oli tietoinen

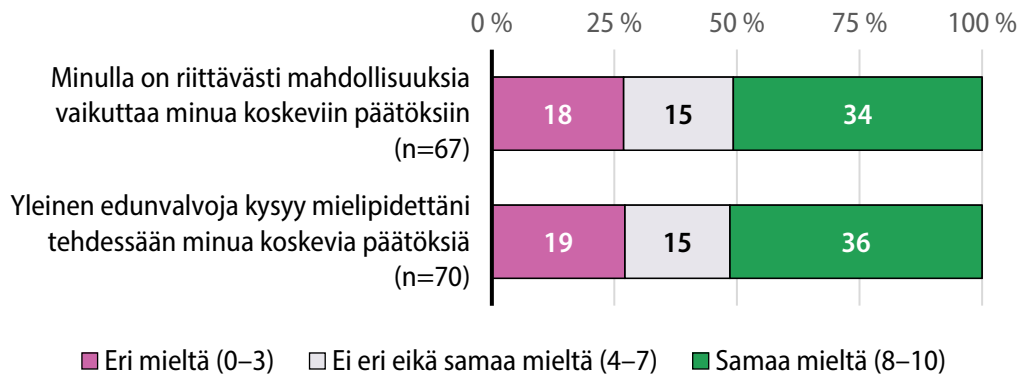
edunvalvontasuunnitelmastaan ja sen sisällöstä. Toisaalta neljännes kyselyyn vastanneista päämiehistä kertoi, ettei tiedä mitä edunvalvontasuunnitelmassa on sovittu tai mikä edunvalvontasuunnitelma on (kuvio 17).

Kuvio 17. Läheisten vastaukset kysymykseen: Arvioi seuraavia yleisen edunvalvonnan aloitusta koskevia väittämiä: (n=79–83)

Päämiesten kokemukset omasta itsemääräämisoikeudestaan vaihtelivat suuresti. Moni kyselyyn vastanneista päämiehistä koki, ettei heillä ole riittävästi tai lainkaan päätösvaltaa omiin asioihinsa, erityisesti rahan käyttöön liittyviin päätöksiin. Toisaalta osa koki, ettei edunvalvonta vaikuta lainkaan heidän päätösvaltaansa tai mahdollisuuteen elää itsenäistä elämää tai että he saavat mielestään vaikuttaa riittävästi heitä koskeviin päätöksiin. Hieman yli puolet kyselyyn vastanneista päämiehistä antoi hyvän tai melko hyvän arvosanan sille, kysyykö edunvalvoja hänen mielipidettään (kuvio 18). Näihin päätöksiin vaikuttamisen kokemukset sen sijaan vaihtelevat enemmän.

Kuvio 18. Päämiesten vastaukset päätöksentekoa koskeviin väittämiin: Arvioi seuraavia väittämiä kokemasi perusteella asteikolla 1 täysin eri mieltä – 10 täysin samaa mieltä

”Läheiseni edunvalvonta kattaa vain taloutta koskevat asiat hänen pienten tulojensa takia. Sen ansiosta ja muuten hän on itsenäinen toimija ja ylpeä siitä.”
(Läheisten kysely)

”Päämies on tosiaan muistisairas eikä enää ymmärrä asioita ja niiden tarkoitusta.” (Läheisten kysely)

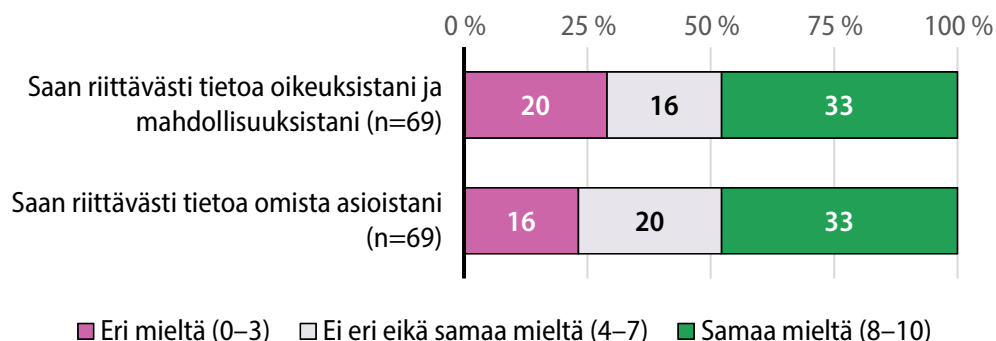
Myös haastateltujen läheisten havainnot päämiehen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta jakaantuivat. Osa läheisistä koki, että päämiestä ei kuulla riittävästi vaan edunvalvoja tekee päätöksiä kysymättä päämieheltä, vaikka päämies ymmärtäisi asian. Näille kokemuksille oli yhteistä, että läheisten mukaan edunvalvoja ei ymmärtänyt riittävästi päämiehensä yksilöllisiä haasteita tai yksilöllisiä voimavaroja. He kokivat, että edunvalvoja hoitaa päämiestensä asioita *”kuin liukuhihnalla”* eikä riittävästi perehdy päämiehen yksilölliseen tilanteeseen. Läheisten mukaan tällaisilla edunvalvojilla ei myöskään ollut riittävästi osaamista erilaisista päämiehistä vaan esimerkiksi *”kaikki kehitysvammaiset mielletään samanlaisiksi ettei kukaan kehitysvammaisen voi osata vaikkapa käyttää tietokonetta”*.

Osa läheisistä puolestaan koki, että edunvalvoja uskoo päämiestä myös tilanteissa, joissa ei pitäisi. Läheisen mukaan näissä tilanteissa päämies ei enää ymmärrä asiaa tai päämiehen päätös olisi selkeästi hänelle epäedullinen. Muutaman läheisen mielestä päämiehen itsemääräämisoikeutta pitäisi selkeämmin rajoittaa eikä edunvalvojan tarvitsisi kysyä päämiehen mielipidettä. Heidän mukaansa edunvalvojan kuuluisi puuttua esimerkiksi päämiehen *”järjettömiin ostoksiin”* ja *”turhiin hankintoihin”*. Näille läheisten kokemuksille olivat yhteistä läheisten vahvat negatiiviset

kokemukset siitä, että edunvalvonnan myötä heidän mahdollisuutensa vaikuttaa päämiehen taloudellisiin asioihin olivat lakanneet. Osa oli myös huolissaan päämiehen terveydestä ja toivoi edunvalvojan rajoittavan esimerkiksi päämiehen tupakan polttamista tai alkoholin nauttimista. Näillä läheisillä ei ollut tietoa siitä, etteivät tällaiset tehtävät kuulu edunvalvojan tehtäviin.

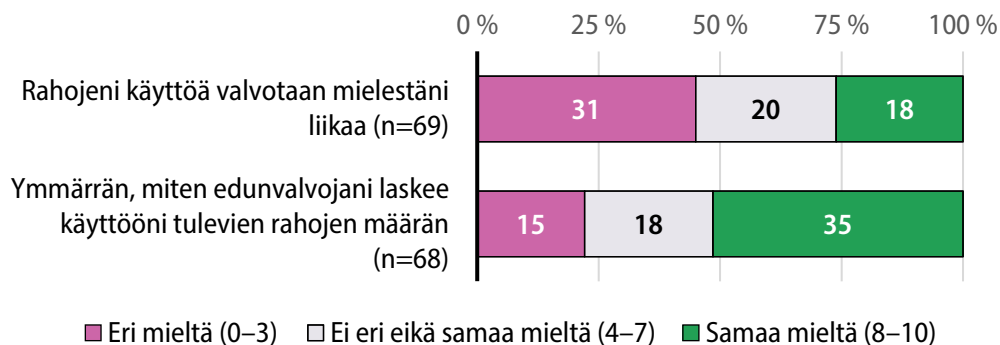
Suuri osa kyselyyn vastanneista päämiehistä oli sitä mieltä, että he saavat tietoa riittävästi (kuvio 19). Päämiesten kokemukset tiedon saamisesta omalta edunvalvojaltaan myös vaihtelivat. Päämiesten omista kokemuksista eroavasti päämiesten läheisten yleinen kokemus oli, ettei päämies saa edunvalvojaltaan riittävästi tai riittävän nopeasti tietoja omista asioistaan. Yhteydenpidon edunvalvojan kanssa koettiin olevan todella haasteellista. Yhteinen tekijä näissä tilanteissa oli edunvalvontapalvelujen digitalisoituminen. Useimpien päämiesten oli haastavaa tai mahdotonta käyttää tietokonetta tai älypuhelinta sähköposteihin vastaamiseen, ja muunlainen asioiden hoitaminen oli *”tehty käytännössä mahdottomaksi”*. Käytön haasteet liittyivät osalla kognitioon, osalla heikkoon taloustilanteeseen ja osalla asuinpaikasta johtuvaan nettiyhteyden puuttumiseen. Tyypillisiä olivat myös kokemukset edunvalvontapalvelujen siirtymisestä yhä kauemmas päämiehestä. Osa päämiehistä toivoi enemmän kasvokkaisia tapaamisia edunvalvojansa kanssa. Kasvokkainen tapaaminen edunvalvojan kanssa oli kuitenkin osalle mahdotonta pitkän välimatkan vuoksi. Toisaalta muutama läheisistä piti hyvin kannatettavana sitä, ettei päämies saanut tietoja asioistaan. Tätä perusteltiin päämiehen puutteellisella ymmärryskyvyllä tai kognitiolla, *”koska ei se mitään kuitenkaan tajuaisi”*.

Kuvio 19. Päämiesten vastaukset tiedonsaantia koskeviin väittämiin: Arvioi seuraavia väittämiä kokemasi perusteella asteikolla 1 täysin eri mieltä – 10 täysin samaa mieltä

Käyttövarat, niiden määräytyminen, käyttö ja varojen toimintatavat puhututivat sekä päämiehiä että läheisiä. Suurin osa kyselyyn vastanneista päämiehistä oli kuitenkin sitä mieltä, että he saavat riittävästi käyttövaroja tarpeisiinsa nähden ja että varoihin liittyvät käytännöt olivat heille selviä. Sen sijaan vastaukset hajaantuivat selkeästi, kun kysyttiin käyttövarojen määräytymisen perusteista ja niiden käytön valvonnasta (kuvio 20). Suurin osa haastatelluista läheisistä koki, ettei päämies saa riittävästi käyttövaroja tarpeisiinsa nähden. Osa läheisistä ymmärsi tämän johtuvan päämiehen talustilanteesta. Lähes puolet haastatelluista koki käyttövarojen toimittamisen käytännöt hyväksi ja toimiviksi, ja heillä oli mielestään riittävästi tietoa niistä. Läheiset pitivät erityisen tärkeänä, että heillä oli tietoa käyttövaroihin liittyvistä toimintatavoista ja käytännöistä, jotta he pystyivät tukemaan päämiestä tai esimerkiksi päämiehen hoitohenkilöstöä asiassa.

Kuvio 20. Päämiesten vastaukset käyttövarojen määräytymistä koskeviin väittämiin: Arvioi seuraavia väittämiä kokemasi perusteella asteikolla 1 täysin eri mieltä – 10 täysin samaa mieltä

”Toivoisin, että joskus saisin enemmän rahaa, että saisin ostaa jotain itselleni tärkeää.” (Päämiesten kysely)

”Kankeaa, erittäin kankeaa. Tunnen itseni rikolliseksi. Kädet liian sidotut.” (Päämiesten kysely)

”Käytännössä minulla on edunvalvonnan viikkoraha ja tarvittaessa saan hankintoihin rahaa perustellusti ottamalla yhteyttä edunvalvojaan. Systemi on toiminut hyvin monien vuosien ajan.” (Päämiesten kysely)

”Velkojen maksamisen jälkeen voin pyytää rahaa tarvittaviin vaate- ja kenkä-hankintoihin. Käytän siitä huolimatta harkintaa rahan pyytämiseen ja arkailen pyytää rahaa.” (Päämiesten kysely)

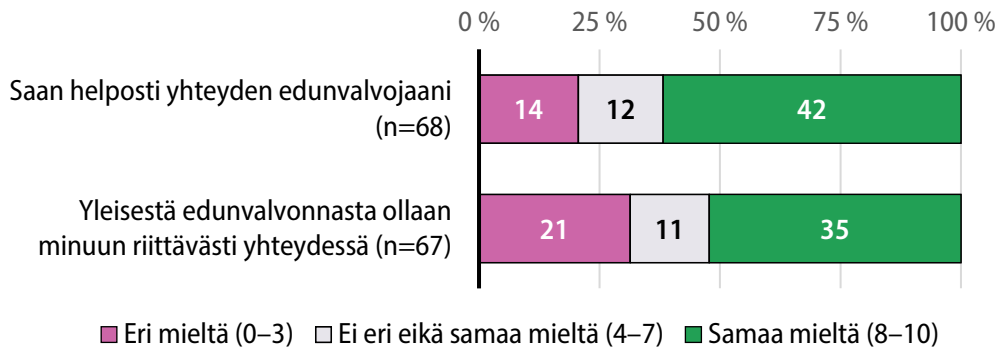
”Päämies kokee edunvalvonnan itselleen turvallisena ja selkeänä toimintamallina. Hän kokee elävänsä itsenäistä elämää arvokkaana yksilönä.” (Läheisten kysely)

Hieman yli puolet läheisistä kuitenkin kertoi kokemuksistaan, joiden mukaan tapa, jolla päämies saa käyttövarat käyttöönsä tai miten ne saatetaan päämiehen hoitohenkilöstölle, ei ole toimiva. Heidän mukaansa hoitohenkilöstölle annettu ohjeistus käyttövarojen säilytykseen ja käyttöön päämiehen puolesta ei ollut selkeä tai oli jopa olematon. Epäselvyyttä oli erityisesti siitä, kuka saa käyttää käyttövaroja päämiehen puolesta, millä tavoin ja mihin hankintoihin varoja voi käyttää ja miten tämä kaikki kirjataan. Tämä oli läheisten mukaan aiheuttanut lukuisia päämiesten etuja loukkaavia tilanteita. Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi, ettei päämies päässyt osallistumaan asumisyksikkönsä toimintaan, koska osallistumismaksua ei huolehdittu käyttövaroista, päämiehelle ei ostettu hänen tarvitsemiaan uusia vaatteita tai päämies ei saanut haluamiaan kampaamopalveluja.

Osa kyselyyn vastanneista päämiehistä koki hyvin positiivisesti edunvalvojan yhteydenpidon ja osa hyvin negatiivisesti. Sen sijaan suurin osa päämiehistä oli sitä mieltä, että he saavat helposti yhteyden edunvalvojaansa (kuvio 21). Myös yhteydenpidon sujuvuus sai päämiehiltä melko hyvän arvosanan 7,3 (asteikolla 1–10). Päämiesten vastauksissa kuitenkin korostui, että yhteydenpidon sujuvuus oli paljolti kiinni päämiehen omasta aktiivisuudesta. Huomattavaa oli, että moni päämies toivoi edunvalvojansa olevan yhteydessä myös hänen läheisiinsä. Toisaalta osa vastaajista korosti kyseessä olevan yksityisasia.

”Edunvalvonta on oma henkilökohtainen virka-asia, eikä se kuulu kenellekään muulle. Eikä varsinkaan sukulaisille.” (Päämiesten kysely)

Kuvio 21. Päämiesten vastaukset yhteydenpitoa koskeviin väittämiin: Arvioi seuraavia väittämiä kokemasi perusteella asteikolla 1 täysin eri mieltä – 10 täysin samaa mieltä

Kyselyyn vastanneista läheisistä yli puolet oli kohdannut yhteistyön haasteita yleisten edunvalvojien tai edunvalvontasihteerien kanssa. Tähän syinä kerrottiin, ettei läheisille annettu riittävästi tai minkäänlaista tietoa päämiehen tilanteesta ja että muuten yhteydenpito oli hyvin vähäistä. Läheisten näkemyksiä oli myös väheksytty.

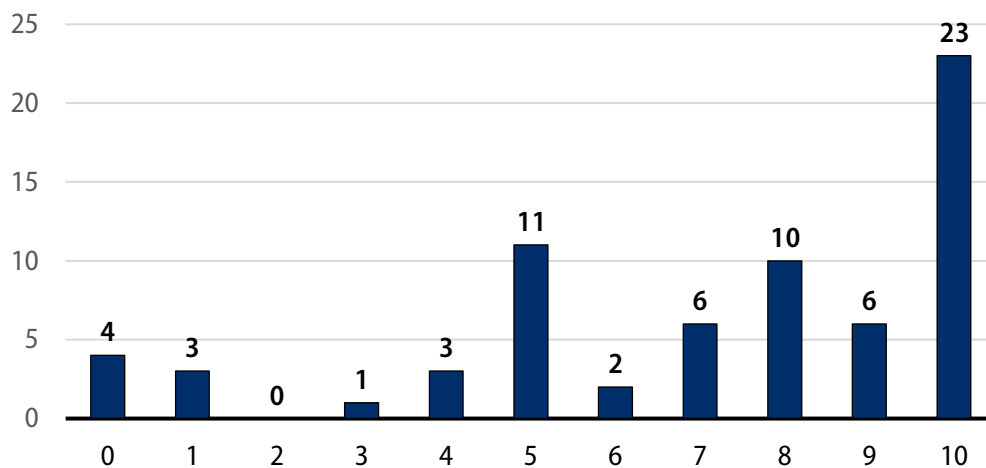
Muutama haastateltu läheinen raportoi erityisen negatiivisista kokemuksistaan yhteistyöstä edunvalvojan kanssa. Heidän mukaansa edunvalvoja oli käyttäytynyt epäasiallisesti tai loukkaavasti päämiestä tai läheistä kohtaan. Edunvalvojaa oli myös mahdotonta tavoittaa, tai mikäli edunvalvoja tavoitettiin, ei tämä osannut viestiä asioista ymmärrettävällä tavalla vaan *”piiloutui ammattijargonin taakse”*. Heidän mukaansa myös edunvalvojan vaihtaminen oli todella hankalaa, lähes mahdotonta, jos edunvalvoja oli itse sitä mieltä, ettei vaihtamiseen ollut aiheutta. Läheisten mukaan sen enempää päämiestä kuin läheistä ei uskota asiassa. Vaikka päämies itse toivoisi edunvalvojan vaihtamista ja osaisi perustella tämän, vaihtaminen ei onnistu. Näille kokemuksille oli yhteistä, että läheiset kokivat edunvalvojan asiakaspalvelutaitojen olevan hyvin vähäiset.

Sen sijaan useimmat haastatellut läheiset kokivat yhteistyön edunvalvontasihteerien kanssa toimivaksi. He kertoivat lukuisia kokemuksiaan siitä, kuinka edunvalvontasihteerien asiakaspalvelutaidot olivat edunvalvojaa kehittyneemmät. Näille kokemuksille yhteistä oli, että läheiset kokivat tullessaan edunvalvontasihteerin kuulemaksi. Heidän mukaansa edunvalvontasihteeri ymmärsi edunvalvojaa paremmin sekä läheisen merkityksen päämiehen arjessa että läheisen huolen päämiehen tilanteesta. Näissä tilanteissa läheiset olivat myös voineet joustavasti sopia edunvalvontasihteerin kanssa toimintatavoista tehdä päämiehelle hankintoja.

3.1.2 Kokemus yleisen edunvalvonnan palvelun laadusta

Päämiehet antoivat edunvalvonnalle yleisarvosanaksi 7,1. Suurin osa vastauksista sijoittui asteikon parempaan päähän, joskin negatiivisiakin kokemuksia oli (kuvio 22). Kyselyyn vastanneet läheiset antoivat kokonaisarvosanaksi hieman paremman, 7,5. Yleisin arvosana oli 8. Toisaalta kyselyyn vastanneista läheisistä 44 prosenttia oli sitä mieltä, ettei edunvalvonta ollut heidän odotuksiensa mukaista. He kokivat, ettei edunvalvoja tehnyt riittävästi työtä päämiehen etujen turvaamiseksi. Myös yhteistyö ja tiedon saaminen koettiin puutteellisiksi, ja lisäksi läheiset olivat kokeneet epäkunnioittavaa kohtelua.

Kuvio 22. Päämiesten vastaukset kysymykseen: Minkä kokonaisarvosanan antaisit yleiselle edunvalvonnalle (asteikolla 1–10) (n=74)

Kyselyyn vastanneista läheisistä noin kolmasosalle oli tullut vastaan tilanteita, joissa edunvalvoja oli toiminut päämiehen etujen vastaisesti. Nämä tilanteet liittyivät käyttövaroihin sekä asioiden hoidon viivästymiseen ja huonoon hoitamiseen. Osa oli kokenut erittäin epäkunnioittavaa kohtelua ja jopa uhkailua edunvalvojan taholta. Haastateltujen läheisten vastaaminen kysymykseen yleisen edunvalvonnan palvelun laadusta oli hyvin riippuvainen siitä, millainen tieto läheisellä oli edunvalvontapalvelujen sisällöstä. Suurin osa läheisistä tiesi ainakin suunnilleen edunvalvojan tärkeimmät tehtävät ja ymmärsi, miksi edunvalvojan oli toimittava tiettyjen sääntöjen mukaan. He olivat usein myös helpottuneita ja kiitollisia edunvalvojalle tämän tekemästä työstä. Helpotusta ja kiitollisuutta koki myös osa päämiehistä.

Merkittävä osa läheisistä kuitenkin koki, ettei edunvalvonta vastannut päämiehen palvelun tarpeita. Näille kokemuksille oli yhteistä, ettei läheisellä ollut riittävästi tietoa edunvalvojan tehtävistä tai siitä, kenen etua ja millä keinoin edunvalvojan tuli valvoa. Muutama läheinen oli tuohtunut päämiehen varallisuuden tuhlaamisesta tai siitä, etteivät he voineet vaikuttaa päämiehen varoja koskeviin päätöksiin.

3.1.3 Päämiesten ja läheisten kehittämistoiveet yleiselle edunvalvonnalle

Päämiesten kehittämistoiveet liittyivät tiedon saantiin, heidän kohtaamiseensa ja käyttövaroihin. He toivoivat omien toiveidensa ja mielipiteidensä parempaa huomiointia. Päämiehet toivoivat, että heidät kohdattaisiin kunnioittavammin ja että he saisivat asiallisempaa palvelua. Edunvalvojalta he toivoivat aktiivisempaa ja sujuvampaa palvelua. Käyttövaroihin liittyvät toiveet konkretisoituivat tiedon saamiseen käytössä olevista varoista ja niiden käytöstä. Osa ehdotti, että he saisivat nähtäväkseen vuosittaiset tiliotteet taloudellisesta tilanteestaan.

Läheisten haastatteluissa kysyttiin erityisen tarkkaan kehittämistoiveista edunvalvonnalle. Toiveet ja ideat yleisen edunvalvonnan kehittämiseksi olivat selkeitä ja jakaantuivat neljään merkittävään teemaan: 1) edunvalvojan osaamisen vahvistaminen (esimerkiksi vuorovaikutustaidot ja ymmärrys päämiehen tilanteesta, sosiaalipalveluiden tuntemus), 2) päämiesten keskittäminen, 3) yleisen tietouden edistäminen edunvalvonnasta ja 4) yhteistyökäytäntöjen kehittäminen.

Päämiesten läheiset toivoivat edunvalvojilta edemmän osaamista ja ymmärrystä erilaisten päämiesten tilanteista ja erilaisten päämiesten kohtaamisesta. He myös korostivat, että vaikka päämiesten diagnoosit olisivat samoja, heillä voi olla hyvin erilaisia haasteita ja voimavaroja. Eivät kaikki kehitysvammaiset ole samanlaisia kehitysvammaisia. Jokaisella mielenterveys- tai päihdeongelmia kohdanneella päämiehellä on erilainen tarina ja tilanne. Myös muistisairaat ihmiset ovat yksilöllisiä.

Kohtaamisen taitoa pidettiin erittäin keskeisenä tekijänä edunvalvontapalvelujen onnistumiselle. Esimerkiksi osaaminen muistisairauksista, muistisairauksiin liittyvästä sairautentunnotuudesta ja muistisairaiden kohtaamisen erityispiirteistä koettiin oleelliseksi. Näiden osaamisen osa-alueiden vahvistaminen tukisi läheisten mukaan myös edunvalvojan työssäjaksamista ja edunvalvojan ymmärrystä muistisairaaseen läheiseen näkökulmasta.

Usea läheinen ehdotti, että päämiehiä keskitettäisiin edunvalvojien osaamisen mukaan. Esimerkiksi kehitysvammaiset päämiehet keskitettäisiin tietyille alueen edunvalvojille. Näin olisi mahdollista myös vahvistaa näiden edunvalvojien osaamista kehitysvammaisuudesta ja kehitysvammaisten kohtaamisesta. Tämä vaikuttaisi läheisten mukaan palvelulupauksen toteutumiseen.

Läheiset toivoivat yleisen tietouden lisäämistä edunvalvonnasta. He toivoivat tietoa välitettävän erityisesti edunvalvonnan tarkoituksesta ja edunvalvojan tehtävistä. Tietoa tulisi välittää eri keinoin; pelkät verkkosivut eivät heidän mukaansa riitä. Läheiset toivoivat myös sosiaali- ja hoitotyön ammattilaisille koulutusta edunvalvonnasta. Myös vahvaa viestintää edunvalvonnan ja edunvalvontavaltuutuksen eroista toivottiin. Yksi haastateltu läheinen oli kuullut Omissa käsissä -kampanjasta. Vain muutamalla läheisellä oli tietoa edunvalvontavaltuutuksesta.

Erityisen merkityksellisenä kehittämistoiveena läheisten näkökulmasta esitettiin yhteistyökäytäntöjen kehittämistä. Näillä käytännöillä ja toimintatavoilla tarkoitettiin sekä edunvalvojan ja läheisen yhteistyötä että edunvalvojan ja päämiehen mahdollisen hoitohenkilön yhteistyötä. Yhteistyön kehittämisessä läheiset kokivat edunvalvojan asiakaspalvelutaitojen vahvistamisen merkittäväksi. Läheiset toivoivat edunvalvonnan alkaessa erityistä panostamista päämiehen verkoston kartoittamiseen ja läheisten kutsumista mukaan tähän kartoitukseen. Näin jo heti edunvalvonnan alkaessa muodostuisi selkeä yhteisymmärrys kunkin päämiehen lähiverkostosta. Samalla voitaisiin sopia päämiehen läheisen kanssa yhteydenpidon muodosta ja yhteistyön käytännöistä. Näillä käytännöillä läheiset tarkoittivat tyypillisesti läheisen tekemiä hankintoja päämiehelle päämiehen puolesta.

3.2 Sidosryhmät

3.2.1 Yleisen edunvalvonnan yhteistyötahot

Selvitykseen osallistuneet viranomaiset ja sidosryhmät koostuivat pääasiassa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista sekä paikallisista ja valtakunnallisista muistisairaiden, kehitysvammaisten, sairaiden, mielen-terveyskuntoutujien ja päihderiippuvaisten etujen valvontaa toteuttavista järjestöistä. Lisäksi kyselyillä ja haastatteluilla kuultiin Digi- ja väestötietoviraston, poliisin, Kelan, asumisneuvonnan, asumispalvelujen ja pankkien edustajia. Viranomaisten ja sidosryhmien näkemyksiä kartoitettiin sekä yksilö- ja ryhmähaastatteluilla että laajalla sähköisellä kyselyllä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, esimerkiksi sosiaalityöntekijät ja kotihoidon työntekijät, ovat keskeisiä yleisen edunvalvonnan sidosryhmiä, sillä he tekevät usein tiivistä asiakastyötä yleisen edunvalvonnan päämiesten kanssa. Lisäksi sosiaali- ja terveystoimella on keskeinen rooli edunvalvonnan tarpeiden tunnistamisessa ja edunvalvonnan määräämisprosessin käynnistämisessä. Sosiaalityöntekijät, lääkärit ja hoitajat ovatkin usein ensimmäisiä, jotka tunnistavat asiakkaan tarpeen yleiselle edunvalvonnalle ja tekevät aloitteen edunvalvonnan määräämiseksi. Sosiaalityöntekijät ja muut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset tekevät yhteistyötä edunvalvojan kanssa päämiehen varallisuutta tai henkilöä koskevissa asioissa, kuten laskujen maksamisessa tai etuuksien hakemisessa.

Paikallisten järjestöjen yhteistyö edunvalvojen ja edunvalvontasihteerien kanssa on selvityksen mukaan epäsäännöllistä, mutta järjestöillä on tärkeä rooli niin päämiesten oikeuksien ja etujen valvonnassa kuin kouluttajina ja osapuolina edunvalvonnan alueellisissa kehittämissäryhmissä. Järjestöt keskittyvät yleensä tiettyjen ryhmien, kuten muistisairaiden, ikääntyneiden, vammaisten tai mielenterveyskuntoutujien, tukemiseen ja voivat toimia päämiehen ja edunvalvojan tai muun viranomaisen välisenä sillanrakentajana tai neuvonantajana. Myös asiakasrajapinnassa toimivat järjestökentän toimijat voivat tunnistaa päämiehen tarpeen edunvalvonnalle.

Myös **asumisneuvonta ja asumisen palvelut** voivat tehdä yhteistyötä yleisten edunvalvojen kanssa tapauksissa, joissa päämiehet tarvitsevat apua asumiseensa liittyvissä asioissa, sillä edunvalvojat vastaavat asiakkaiden taloudellisten asioiden hoidosta, kuten vuokranmaksusta tai vuokravelkatilanteista. Asumisneuvonta voi tässä yhteydessä tarjota tietoja asumiskustannuksista ja tarvittavista toimenpiteistä, jolloin edunvalvoja voi tehdä päätöksiä asiakkaan etujen mukaisesti. Mikäli asiakkaan toimintakyky heikkenee niin, että hänen tarvitsee siirtyä tuettuun asumiseen tai muuhun palveluasumismuotoon, asumisneuvonta ja asumispalvelut voivat tehdä yhteistyötä edunvalvojan kanssa järjestelyjen sujuvuuden takaamiseksi.

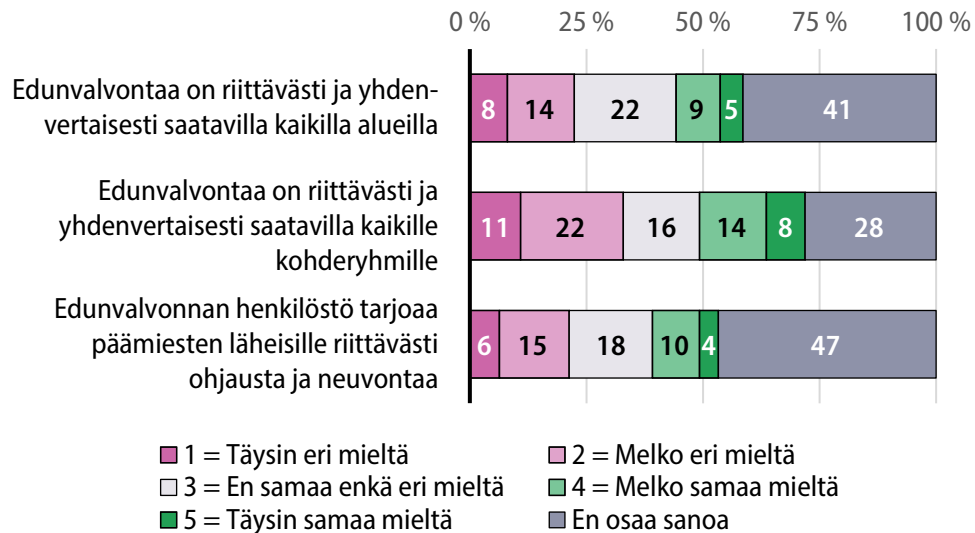
Edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit tekevät yhteistyötä **pankkien** kanssa päivittäisten taloudellisten asioiden hoitamiseksi. Tiedonkeruussa tuotiin esille, että yhteistyössä pankkien ja edunvalvojen kanssa on useita haasteita. Yksi keskeisimmistä haasteista on tunnistautumisprosessi, jossa edunvalvojen tulee joissakin tapauksissa käyttää omia henkilökohtaisia tietojään tunnistautuessaan sähköisissä pankkipalveluissa, mikä hidastaa edunvalvojen työtä ja edellyttää henkilö-tietojen käyttöä virka-asioiden hoidossa. Pankkien näkökulmasta tunnistautuminen on tärkeää, sillä niiden ensisijaisena tehtävänä on rahanpesulain noudattaminen ja väärinkäytösten ehkäiseminen. Pankeilla on erilaisia toimintatapoja ja tulkin-toja sääntelystä, minkä vuoksi käytännöt vaihtelevat jonkin verran pankkien välillä.

Vuonna 2023 voimaan astuneen uuden rahanpesulain (444/2023) myötä edunvalvojen henkilötietoja ei tulisi enää tallentaa pankin järjestelmään, mutta edunvalvojen mukaan jotkin pankit vaativat yhä henkilötietojen käyttämistä sähköisessä asiointissa tai asioimista paikan päällä. Edunvalvonnan kehittämisryhmän mukaan osa pankeista hyväksyy jo sähköisen allekirjoituksen (Oikeusministeriö, 2022).

Edunvalvonnan kehittämisryhmän kokouksen mukaan ainakin vielä vuonna 2022 pankkien käytännöt vaihtelevat myös siinä, tarvitsevatko päämiehelle toimitettavat kortit ja tunnukset edunvalvojan allekirjoituksen. Joissakin tapauksissa pankkijärjestelmä ei myöskään pysty erottamaan päämiehen käytössä olevaa tiliä edunvalvojan hallinnoimasta ns. hoitotilistä, vaan nämä ovat molemmat päämiehen nimissä. (Oikeusministeriö, 2022.) Edunvalvojat toivovat pankkien käytäntöjen olevan yhteneväisiä, ja sekä edunvalvojat että pankit toivovat molempien osapuolten sääntelyn mukaisia ratkaisuja. Selvityksen mukaan vuoropuhelu pankkien ja edunvalvonnan välillä on lisääntynyt ja yhteistyö on mennyt parempaan suuntaan (Oikeusministeriö 2022).

Viranomaisia ja sidosryhmiä pyydettiin arvioimaan yleisiä edunvalvontapalveluita koskevia väittämiä (kuviot 23). Väittämistä heikoiten arvioitiin toteutuneen edunvalvonnan riittävä ja yhdenvertainen saatavuus kaikille kohderyhmille. Erojen arvioitiin johtuvan edunvalvontatoimistojen resurssipulasta, edunvalvojen suuresta vaihtuvuudesta ja kasvavista asiakasmääristä, jotka vähentävät mahdollisuuksia yksilölliseen asiakastyöhön. Väittämien suuret en osaa sanoa -vastauksien määrät viestivät siitä, että viranomaisten ja sidosryhmien on haastava arvioida edunvalvojen ja päämiehen ja päämiesten läheisten välistä yhteistyötä tai edunvalvonnan saatavuutta eri alueilla.

Kuvio 23. Sidosryhmien edustajien vastaukset kysymykseen: Arvioi seuraavia yleistä edunvalvontaa koskevia väitteitä (n= 347–348)

Sidosryhmät pitävät yleisten edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien toimintaa pääasiassa asiantuntevana, ystävällisenä ja kunnioittavana. Muutamat sosiaalityöntekijöistä ovat kuitenkin havainneet epäkunnioittavaa kohtelua päämiestä kohtaan kuten myös tilanteita, joissa päämies kokee, ettei hän ole tullut kuulluksi tai että hänen itsemääräämisoikeuttaan ei ole huomioitu. Palvelun laadun kerrotaan vaihtelevan edunvalvojakohtaisesti.

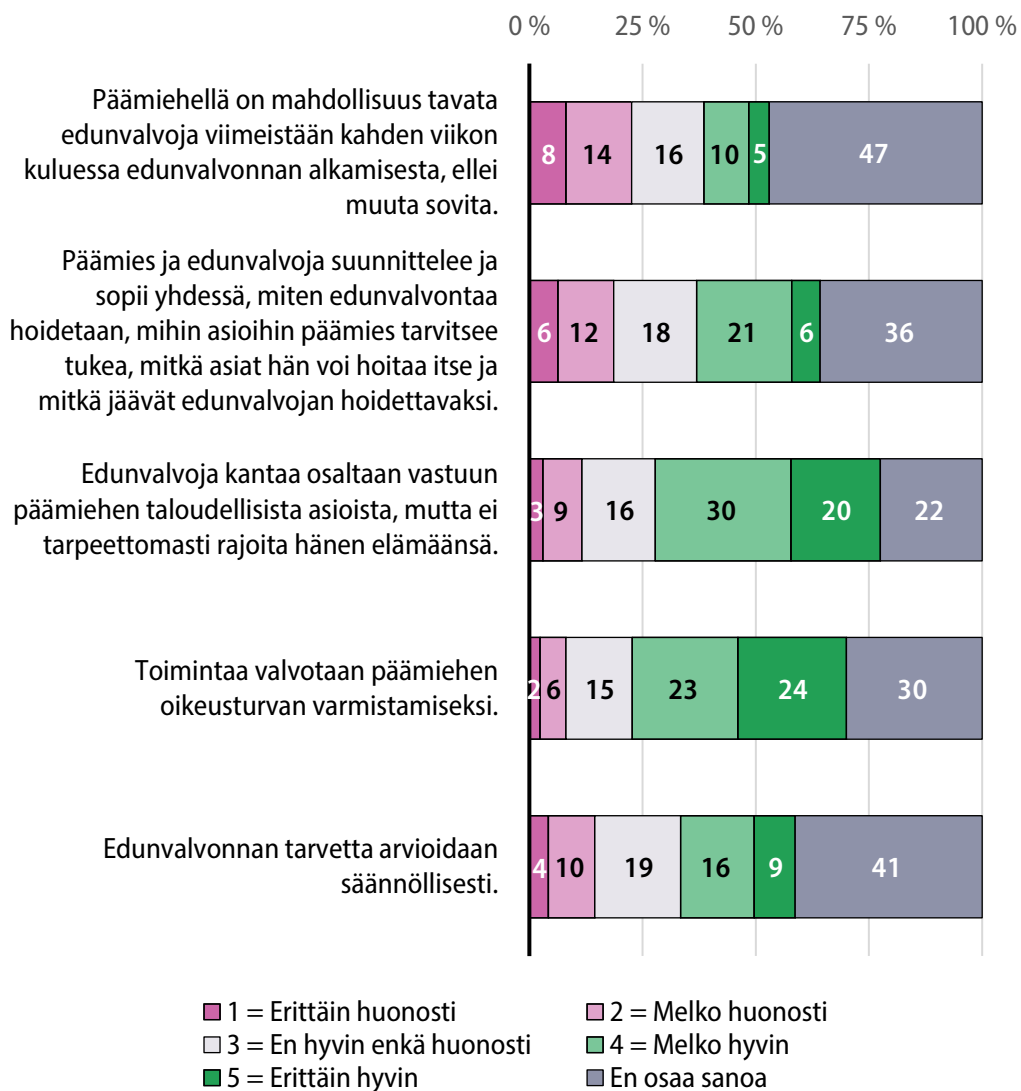
”Osa yleisistä edunvalvojista haluaa osallistua asiakkaan neuvotteluihin ja olla perillä asiakkaan tilanteesta. Osa ei osallistu ja ovat hyvin kasvottomia.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Voisiko sanoa hyvin ja huonosti. Osa toimii hyvin mallikkaasti. Ottaa ensikontaktin asiakkaaseen ja kuulee hänen ajatuksiaan. – Vaihtuvuus on suurta, ei ole koskaan tietoa meneekö viestit perille.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

3.2.2 Palvelulupauksen toteutuminen

Kyselyyn vastanneet sidosryhmien edustajat arvioivat palvelulupauksen kohdista parhaiten toteutuvan kohdan kolme: edunvalvoja kantaa osaltaan vastuun päämiehen taloudellisista asioista rajoittamatta hänen elämäänsä liikaa (kuvio 24). Puolestaan heikoiten arvioitiin toteutuvan päämiehen mahdollisuuden tavata edunvalvoja viimeistään kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta. Osa kyselyyn vastanneista kertoi osa-alueiden arvioinnin olevan haastavaa, mikä näkyy myös suuressa määrässä en osaa sanoa -vastauksia. Myös haastatteluissa tuotiin esille palvelulupauksen toteutumiseen liittyviä onnistumisia ja epäkohtia.

Kuvio 24. Viranomaisten ja sidosryhmien edustajien vastaukset kysymykseen: Kuinka hyvin arvioit seuraavien oikeusapu- ja edunvalvontapiirien palvelulupauksen osa-alueiden toteutuvan? (n= 332–334)

Sidosryhmät arvioivat palvelulupauksen kohdan *Sinulla on mahdollisuus tavata edunvalvojasi viimeistään kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta, ellei muuta sovita toteutuvan heikoiten.* Noin neljäsosa vastaajista oli sitä mieltä, että tämä toteutuu erittäin tai melko huonosti, ja vain 15 prosenttia arvioi lupauksen toteutuvan hyvin. Monien kokemusten mukaan tapaamisia ei järjestetä lähes koskaan kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta. Tässä ilmeni kuitenkin edunvalvontatoimistojen välisiä eroja, sillä osa kertoi tapaamisten järjestyvän lähes poikkeuksetta kahden viikon sisällä. Sidosryhmät arvioivat tapaamisten järjestymisen pitkittyvän suurten asiakasmäärien vuoksi tai siksi, ettei päämies itse halua tavata edunvalvojaansa, jolloin tapaamista ei järjestetä.

Sidosryhmien edustajat korostivat tapaamisten tärkeyttä, jotta päämies olisi paremmin tietoinen oikeuksistaan ja edunvalvonnan sisällöstä. Tapaamisilla on sosiaalityöntekijöiden mukaan suuri merkitys myös luottamuksen syntymisen kannalta, sillä epäluottamusta ja ristiriitatilanteita syntyy usein silloin, kun päämies ei ole päässyt keskustelemaan edunvalvojansa kanssa riittävästi. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan useat päämiehistä kokevat, etteivät näe edunvalvojaansa tarpeeksi usein.

”Asiakkaiden määrä on yhtä edunvalvojaa kohden kohtuuton. Olisi hyvä, jos päämiehiä olisi sen verran vähemmän, että ehtisi jokaisen päämiehen edes tavata.”
(Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

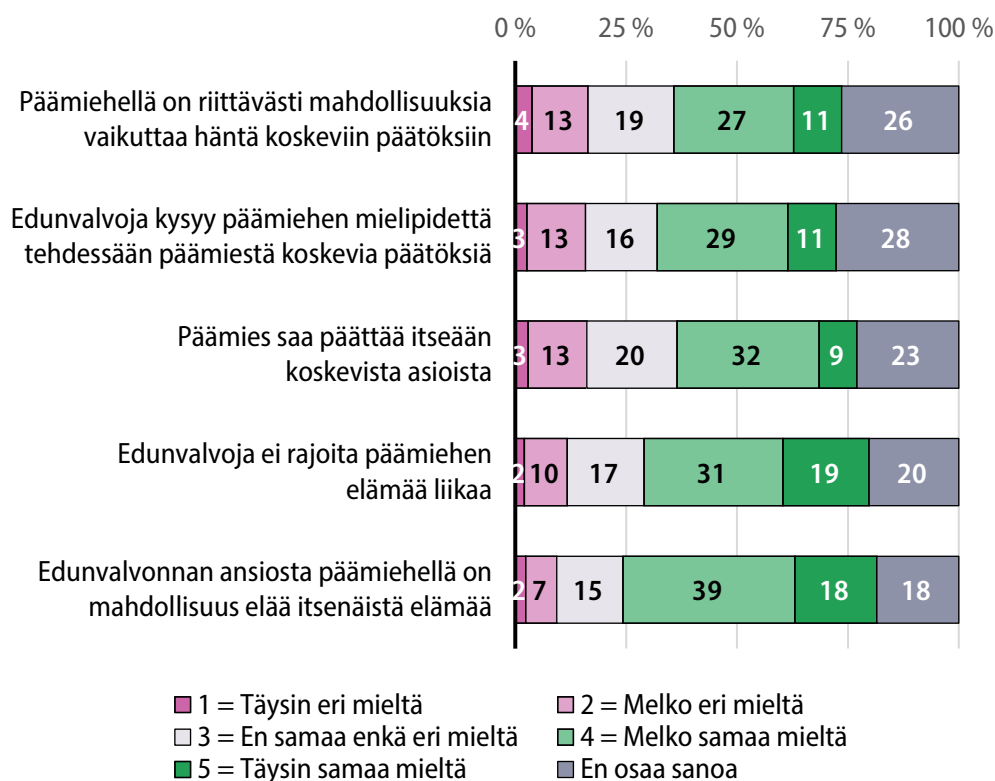
Hieman yli neljäsosa kyselyyn vastanneista sidosryhmien ja viranomaisten edustajista kokee, että palvelulupauksen kohta *Suunnitteleme ja sovimme yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan, mihin asioihin tarvitset tukea, mitkä asiat voit hoitaa itse ja mitkä jäävät edunvalvojan hoidettaviksi toteutuu melko tai erittäin hyvin.* Hieman alle viidesosa arvioi sen toteutuvan huonosti. Haastatteluissa ja kyselyissä tuotiin esille, että edunvalvonta ja sen suunnittelu on monissa tapauksissa vaikeaa, mikäli asiakas ei esimerkiksi muistisairaudesta tai kehitysvammasta johtuen ymmärrä, mitä edunvalvonnalla tarkoitetaan. Tästä huolimatta suurin osa sidosryhmistä kokee, että käytetään aikaa edunvalvonnan suunnitteluun, jotta päämies ymmärtää edunvalvojan roolin ja luottaa edunvalvojaan. Lisäksi edunvalvojien kouluttaminen eri asiakasryhmien tarpeista voisi lisätä ymmärrystä päämiesten erilaisista tilanteista, mikä voisi helpottaa edunvalvonnan suunnittelua yhdessä päämiehen kanssa.

Kyselyyn vastanneista viranomaisista ja sidosryhmistä noin puolet arvioivat palvelulupauksen kohdan *kannamme osaltamme vastuun taloudellisista asioistasi, mutta emme tarpeettomasti rajoita elämäsi toteutuvan hyvin ja*

vain hieman yli kymmenesosa huonosti. Kuitenkaan 17 prosenttia ei koe, että päämiehellä olisi riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin, ja 16 prosenttia, ettei edunvalvoja kysy päämiehen mielipidettä tätä koskevissa asioissa.

Itsemääräämisoikeuden toteutumista voitaisiin sidosryhmien mukaan varmistaa lisäämällä päämiesten ja edunvalvojen yhteydenpitoa ja osallistamalla päämiehet aktiivisemmin heitä koskevaan päätöksentekoon. Toisaalta osa sidosryhmien edustajista on sitä mieltä, ettei kaikissa tapauksissa ole mahdollista tai tarpeellista kuulla päämiehen mielipidettä, mikäli päämiehellä ei ole ymmärrystä omasta tilanteestaan tai päämies haluaisi toimia oman etunsa vastaisesti. Edunvalvojen toimintatapojen arvioitiin myös vaihtelevan jonkin verran. Kyselyyn vastanneet sidosryhmien edustajat kokivat päämiehen itsemääräämisoikeuden toteutuvan verrattain hyvin. Parhaiten arvioitiin toteutuvan päämiehen mahdollisuuden elää itsenäistä elämää edunvalvonnan ansiosta (kuvio 25).

Kuvio 25. Viranomaisten ja sidosryhmien edustajien vastaukset kysymykseen: Arvioi seuraavia päämiehen itsemääräämisoikeutta koskevia väittämiä: (n= 340–341)

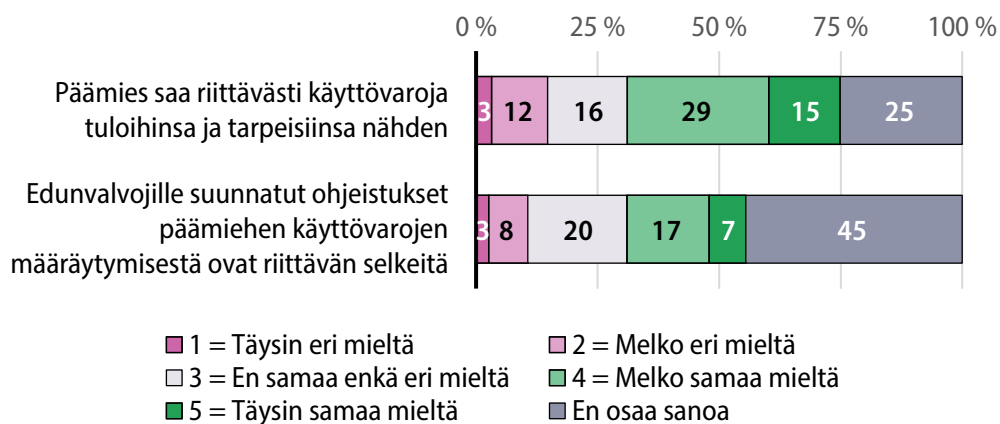
Suurin osa viranomaisista ja sidosryhmistä arvioi, että päämies saa riittävästi käyttövaroja tuloihinsa ja tarpeisiinsa nähden (kuvio 26). Sosiaalityöntekijöiden ja hyvinvointialueiden muiden työntekijöiden kokemusten mukaan monet päämiehistä ovat kuitenkin monesti huolissaan käyttövarojen määräytymisen oikeudenmukaisuudesta. Monesti tämän arvioidaan johtuvan siitä, että asiakkaiden odotukset käyttövarojen määrästä ovat sellaisia, joita ei käytettävissä olevilla varoilla ole mahdollista toteuttaa. Asiakastyötä päämiesten kanssa tekevät kertoivat esimerkiksi kohdanneensa tilanteita, joissa päämiehillä ei ole ymmärrystä käyttövarojen vähäisyydestä, mikä on vaikuttanut negatiivisesti siihen, millaisena päämies kokee itsemääräämisoikeutensa ja käyttövarojensa määräytymisen, vaikka edunvalvoja toimi tilanteessa oikeudenmukaisesti.

”Päämiesten tarpeet ovat erilaiset esim. jos päämiehellä on varoja tai on hyvin vähän varoja. Lisäksi mikä on omaisten ja läheisten vaikutus päämiehen tarpeisiin, aiheuttaa epäselviä tilanteita.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Haasteena on, ettei asiakkailta todella ole ymmärrystä taloudellisesta tilanteestaan/rahojen riittävydestä. Silloin heitä on pakko rajata, muuten vaarantuisi asuminen/lääkkeit yms.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Päämies ei ehkä aina ymmärrä talousrajoitteita, joita tulee, kun ei voi elää kuten haluaisi, koska taloustilanne rajoittaa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Kuvio 26. Viranomaisten ja sidosryhmien edustajien vastaukset kysymykseen: Arvioi seuraavia käyttövaroihin liittyviä väittämiä: (n= 347–348)

Osa sosiaalityöntekijöistä ja järjestöjen edustajista kertoi kohdanneensa tilanteita, joissa päämiehen käyttövaroja on tarpeettomasti rajoitettu. Eräässä tapauksessa edunvalvoja on esimerkiksi laiminlyönyt sellaisen etuuden hakemisen, johon asiakas olisi oikeutettu ja toisessa tapauksessa ilman päämiehen lupaa tai perusteltua syytä säästännyt päämiehen varoja, mikä oli johtanut siihen, ettei päämies ollut enää oikeutettu toimeentulotukeen ja oli saanut tämän seurauksena käyttöönsä vähemmän käyttövaroja kun olisi muutoin saanut. Vaikka tällaiset tilanteet eivät näyttäydä aineiston perusteella kovin yleisiltä, väärinkäytöksiä tai tahattomia virheitä tunnistetaan aika ajoin tapahtuvan ja katsotaan niillä olevan suuri merkitys yksittäisten päämiesten tilanteeseen.

”Erään asiakkaani kohdalla hänelle ei kuukausiin oltu haettu etuuksia. Kerran myös erälle asiakkaalle haettiin ruokarahaa, sillä käyttövaroja ei jäänyt kun oli priorisoitu eri laskuja.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Olemme valitettavasti huomanneet, ettei edunvalvojilla aina ole meidän näkökulmasta riittäviä käyttövaroja maksussa asiakkaille, esimerkiksi asiakkaalle on maksettu tilille niin pieniä summia, ettei voi ajatella sen riittävän kaikkeen.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

”Ongelmana on toistuvasti ollut se, että edunvalvoja säästää henkilön tilille rahaa, vaikka henkilö olisi perustoimeentulotuen varassa.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Enemmistö (62 %) kyselyyn vastanneista viranomaisista ja sidosryhmistä on sitä mieltä, että yleisten edunvalvontapalveluiden valvonta on riittävää. Yli kolmasosa vastaajista on kuitenkin sitä mieltä, ettei yleisten edunvalvojien toimintaa valvota riittävästi päämiehen oikeusturvan varmistamiseksi ja että edunvalvojat toimivat luotettavasti ja asiantuntevasti. Toisaalta myös monet toivat sekä kyselyvastauksissaan että haastatteluissa esille, etteivät osaa arvioida, miten hyvin valvonta toimii.

”Yleiseen edunvalvontaan voi luottaa. Asioita hoitavat ammattilaiset, joilla ei ole sukulaisuussuhdetta asiakkaaseen, eivätkä he hyödy asiakkaan varoista.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Valvonta sai kritiikkiä etenkin sen takautuvuudesta ja valvontaprosessien hitaasta kestosta. Sidosryhmien edustajat toivovat muun muassa, että vuositilien tarkastuksia voitaisiin nopeuttaa tai toteuttaa useammin, jotta väärinkäytös- tai virhetilanteisiin voitaisiin puuttua aikaisemmin. Osa sosiaalitoimen ja järjestöjen edustajista on kokenut, ettei heidän tekemillään valituksilla ole ollut merkitystä päämiehen tilanteeseen.

”Välillä vaikuttaa siltä, että edunvalvojen toiminta ei ole ollut päämiesten edunmukaista, mutta ei ole tietoa miten valvontaa suoritettaisiin.” (Viranomais- ja sidosryhmäkysely)

Viranomaisilta ja sidosryhmiltä kysyttiin myös, tietävätkö he miten toimia, jos yleinen edunvalvoja toimii päämiehen etujen vastaisesti. Vastaajista enemmistö (57 %) kertoi, ettei tiedä, mikä viestii siitä, ettei ymmärrys valvontaprosessista ole sidosryhmien keskuudessa riittävää. Osa viranomaisista ja sidosryhmistä ovat olleet tällaisissa tapauksissa yhteydessä johtavaan edunvalvojaan, Digi- ja väestötietovirastoon, oikeusasiamieheen tai joissakin tapauksissa ilmoittaneet asiasta päämiehen läheiselle. Sidosryhmien edustajat toivovat entistä selkeämpiä ohjeita siitä, miten tällaisissa tilanteissa tulisi tarpeen tullen toimia. Lisäksi toivottiin selkeämpiä ohjeita sekä päämiehelle, päämiehen läheisille että sidosryhmille siitä, mihin ottaa yhteyttä, mikäli kokee palvelun epäoikeudenmukaisena.

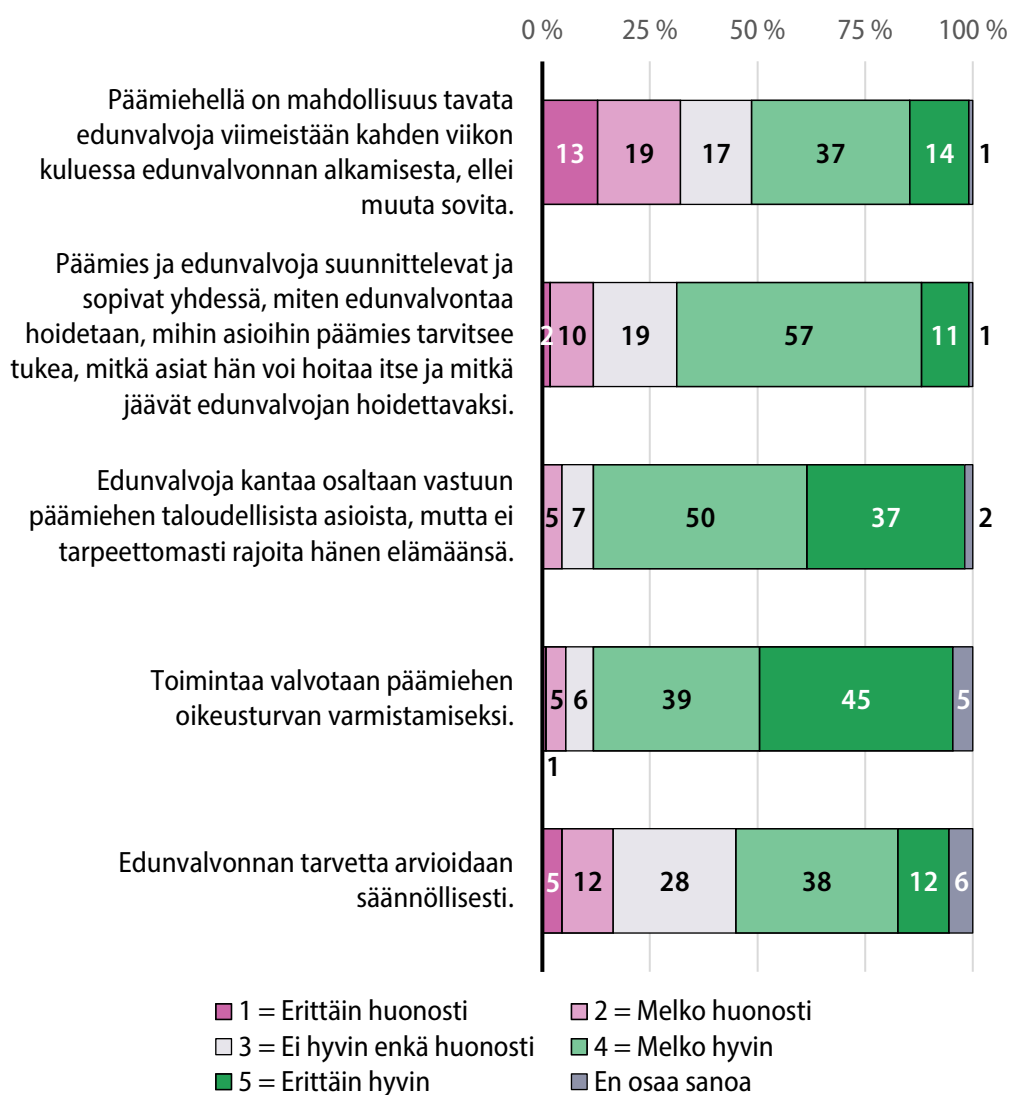
Noin puolet viranomais- ja sidosryhmäkyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että edunvalvonnan tarvetta arvioidaan säännöllisesti. Monet eivät kuitenkaan olleet asiasta varmoja. Edunvalvonnan tarpeen arvioimista ei nähdä tarpeellisenä, mikäli edunvalvonnan syy on pysyvä, esimerkiksi kun kyseessä on muistisairaus tai kehitysvammainen henkilö. Tarpeen arviointia pidetään kuitenkin tärkeänä, mikäli päämiehen tilanne on merkittävästi muuttunut tai päämies itse toivoo edunvalvonnan tarpeen uudelleenarvioimista.

Viranomaisilta ja sidosryhmiltä kysyttiin kokemuksia yleisen edunvalvojan vaihtamisesta tai edunvalvonnan lakkauttamisesta. Vastaajista yli kolmasosalla on tullut vastaan tilanteita, jossa päämiehen edunvalvojaa on vaihdettu. Tilanteet ovat kuitenkin harvinaisia. Edunvalvojan vaihtaminen johtui useimmiten edunvalvontatoimistojen henkilöstömuutoksista, ja vain harvoissa tapauksissa vaihtoon johti päämiehen oma pyyntö tai ristiriitatilanteet päämiehen ja edunvalvojan välillä. Edunvalvonnan lakkauttaminen on puolestaan liittynyt siihen, ettei päämiehellä ole ollut enää tarvetta edunvalvonnalle edunvalvontapäätöksen ollessa määräaikainen tai merkittävien terveydentilan tai toimintakyvyn muutosten myötä. Kyselyyn vastanneista viranomaisista ja sidosryhmistä reilu enemmistö ei osannut arvioida, miten hyvin edunvalvonnan lakkauttamisen tai vaihtamisen prosessit toimivat.

3.3 Yleiset edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit

Kyselyyn vastanneet yleisen edunvalvonnan edustajat arvioivat edunvalvontalupauksen toteutuvan pääosin hyvin (kuvio 27). Parhaiten arvioitiin toteutuvan edunvalvojan kantama vastuu päämiehen taloudellisista asioista kuitenkin tarpeettomasti rajoittamatta tämän elämää sekä toiminnan valvonta. Heikoimmmin arvioitiin toteutuvan päämiehen tapaaminen kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta.

Kuvio 27. Yleisen edunvalvonnan edustajien vastaukset kysymykseen: Kuinka hyvin arvioit seuraavien oikeusapu- ja edunvalvontapiirien palvelulupauksen osa-alueiden toteutuvan? (n=109)

Edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit kertoivat, että päämies pyritään tapamaan viimeistään kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta, mutta toteutuminen ei aina ole mahdollista. Syyksi tavoitteen täyttymättä jäämiseen kerrottiin rajalliset resurssit. Vaikka palvelulupauksen tavoite on hyvä, käytännön haasteet saattavat estää sen täysimääräisen saavuttamisen. Edunvalvonnan ensimmäisessä tapaamisessa täytetään lomake, joka toimii pohjana edunvalvojan ja päämiehen väliselle yhteistyölle. Tässä yhteydessä kartoitetaan ne asiat, joissa henkilö tarvitsee tukea, ja ne asiat, jotka hän voi hoitaa itsenäisesti. Samalla määritellään, mitkä tehtävät jäävät edunvalvojan hoidettaviksi. Tämä yhteistyö on keskeistä, jotta edunvalvonta toimii joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti.

”Ollaan yritetty muokata tämä meidän toimistoissa niin, että kahden viikon kuluessa sovitaan, milloin tavataan.” (Edunvalvonnan kysely)

Palvelulupauksessa määritellään, että edunvalvonnassa *”suunnittelemme ja sovimme yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan, mihin asioihin tarvitset tukea, mitkä asiat voit hoitaa itse ja mitkä jäävät edunvalvojan hoidettaviksi”.*

Edunvalvonnan edustajat kertoivat, että päämiehen mielipide otetaan aina huomioon edunvalvontaprosessissa. Aina päämiehen toiveita ei kuitenkaan voida toteuttaa sellaisenaan, sillä päämies ei välttämättä ymmärrä omia kykyjään tai taloudellisia rajoitteitaan. Edunvalvonnan edustajat kertoivat tilanteista, joissa päämiehen omat toiveet ovat olleet ristiriidassa käytettävissä olevien resurssien tai taloudellisen tilanteen kanssa. Edunvalvojan tehtävä on varmistaa, että päätökset tehdään realististen mahdollisuuksien puitteissa. Vaikka edunvalvonnan sisältö ja toteutustapa sovitaan yhdessä päämiehen kanssa, toimenpiteet ovat usein hyvin standardoituja. Usein edunvalvonta hoidetaan rutiininomaisesti ja omaisuutta otetaan haltuun laajasti, ilman että jokaisen päämiehen yksilöllinen tilanne huomioidaan tarpeeksi syvällisesti.

”Suunnittelemme ja sovimme yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan, mihin asioihin tarvitset tukea, mitkä asiat voit hoitaa itse ja mitkä jäävät edunvalvojan hoidettaviksi.” (Edunvalvonnan kysely)

Edunvalvonnan edustajien kokemuksen mukaan edunvalvontajärjestelmä toimii tehokkaasti varmistamalla, että päämiehen asiat hoidetaan vastuullisesti ja että hänen taloudellinen hyvinvointinsa on turvattu. Palvelulupauksen mukaan periaatteena on, että edunvalvonta kantaa osaltaan vastuun päämiehen taloudellisista asioista mutta ei tarpeettomasti rajoita tämän elämää. Kyselyn mukaan edunvalvojat pyrkivät kuulemaan ja ymmärtämään päämiehen toiveita, mutta käytännössä he eivät usein anna päämiehelle merkittävää vapautta toimia

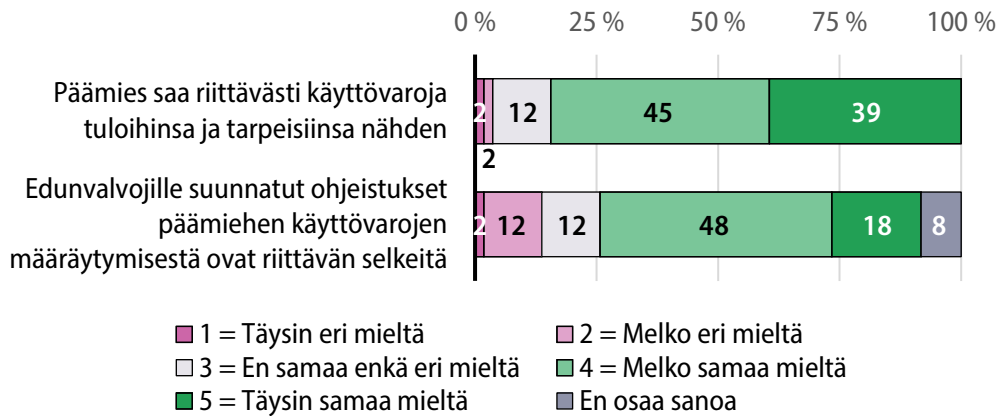
itsenäisesti. Tämä johtuu siitä, että edunvalvojan tehtävä on varmistaa asioiden hoituvan asianmukaisesti, vaikka se tarkoittaisi päämiehen toimintavapauden rajoittamista.

Kyselyn vastaajien mukaan ennen kuin edunvalvonta siirtyi valtiollisen toiminnan piiriin, edunvalvojat saattoivat nähdä itsensä moraalinvartijoina, joilla oli vastuu päämiehen toiminnasta laajemminkin kuin pelkästään taloudellisissa asioissa. Kun edunvalvonta siirtyi valtiolle, lähestymistavan on koettu muuttuneen ammattimaisemmaksi ja standardoidummaksi, mikä on yhtenäistänyt toimintatapoja.

”Tietyt asiat on hoidettava tietyllä tavalla, ja tämä voi jossain määrin rajoittaa päämiehen elämää. Ei ole mahdollista sopia yksilöllisesti jokaisen päämiehen kanssa, mitä hän hoitaa itse, vaan esimerkiksi lääkkeet, asuminen ja terveydenhuolto on hoidettava edunvalvojan toimesta. Näiden kulujen maksaminen ja perusasioiden varmistaminen on tärkeää. Joku saattaa kokea, että tämä rajoittaa tarpeettomasti heidän vapauttaan, mutta edunvalvonnan näkökulmasta tämä on välttämätöntä.” (Edunvalvonnan kysely)

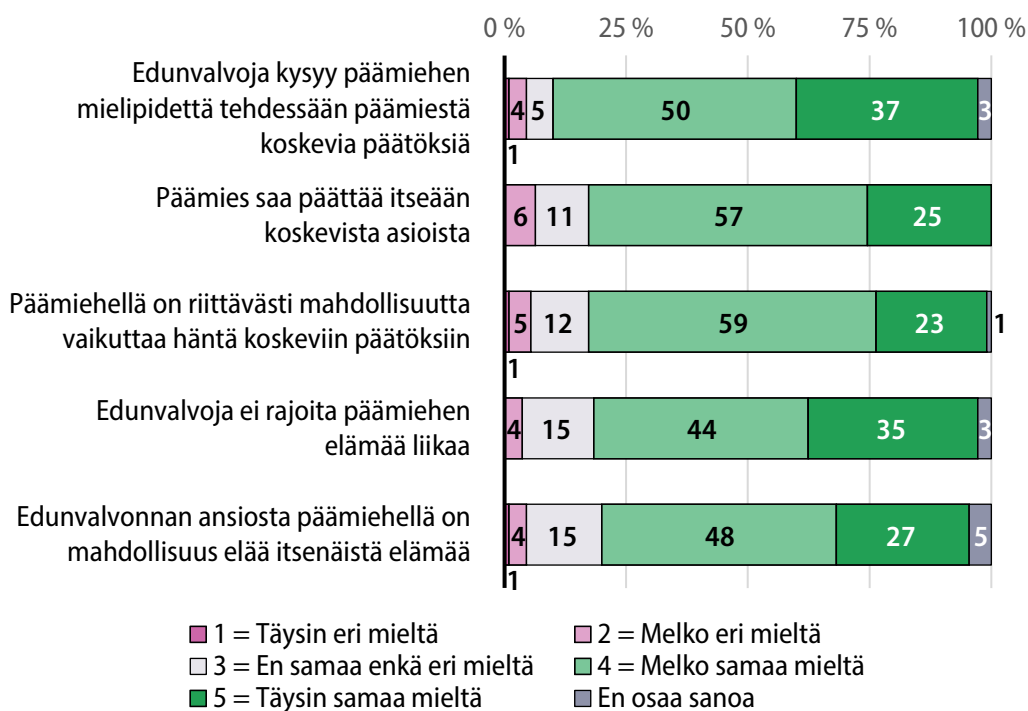
Suurin osa edunvalvojakyselyyn vastanneista arvioi, että päämies saa riittävästi käyttövaroja suhteessa tuloihinsa ja tarpeisiinsa (kuvio 28). Edunvalvojien mukaan käyttövarojen käyttö riippuu kuitenkin vahvasti päämiehen tuloista ja varallisuudesta. Monilla vähävaraisilla päämiehillä käyttövarat ovat pienet heidän tarpeisiinsa nähden, ja osa edunvalvojista toivoo voivansa tarjota päämiehilleen enemmän käyttövaroja kuin mikä on todellisuudessa mahdollista. Tämä korostaa, että taloudelliset resurssit asettavat rajoitteita sille, kuinka paljon käyttövaroja voidaan myöntää. Vastaajat kokivat myös, että edunvalvojille suunnatut ohjeistukset käyttövarojen määräytymisestä ovat riittävän selkeät. Vaikka edunvalvojille suunnatut ohjeistukset päämiesten käyttövarojen määräytymisestä koetaan pääosin selkeiksi, niitä pidetään myös jossain määrin tulkinnanvaraisina. Tämä saattaa aiheuttaa epäselvyyksiä käyttövarojen määrittelyssä ja jakamisessa.

Kuvio 28. Yleisen edunvalvonnan edustajien vastaukset kysymykseen: Arvioi seuraavia käyttövaroihin liittyviä väittämiä: (n=109)

Kyselyihin vastanneista edunvalvojista ja edunvalvontasihteereistä suurin osa oli samaa mieltä päämiesten itsemääräämisoikeutta koskevien väittämien kanssa. Tämä tarkoittaa, että he uskovat edunvalvonnassa otettavan huomioon päämiesten itsemääräämisoikeuden ja pyrittävän mahdollisuuksien mukaan tukemaan päämiesten omaa päätöksentekoa (kuvio 29). Edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit olivat erityisesti samaa mieltä siitä, että edunvalvoja kysyy päämiehen mielipidettä tehdessään päämiestä koskevia päätöksiä. Lisäksi he uskovat, että päämiehillä on riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Tämä viittaa siihen, että edunvalvojat pyrkivät aktiivisesti kuuntelemaan päämiesten näkemyksiä ja ottamaan ne huomioon päätöksenteossa.

Kuvio 29. Yleisen edunvalvonnan edustajien vastaukset kysymykseen: Arvioi seuraavia päämiehen itsemääräämisoikeutta koskevia väittämiä: (n=109–110)

Edunvalvonnan edustajien kyselyn mukaan he joutuvat usein tasapainottelemaan päämiehen toiveiden ja taloudellisen vastuun välillä. Edunvalvojat pyrkivät ottamaan huomioon päämiehen toiveet, mutta heidän on myös huolehdittava päämiehen taloudellisesta kestävydestä. Tämä voi tarkoittaa sitä, että päämiehen itsemääräämisoikeutta joudutaan rajoittamaan, mikäli taloudelliset resurssit eivät riitä kattamaan kaikkia päämiehen toiveita tai tarpeita. Tällaiset rajoitukset voivat vaikuttaa siihen, miten itsemääräämisoikeus koetaan käytännössä.

Palvelulupauksen mukaisesti edunvalvonnan toimintaa valvotaan päämiehen oikeusturvan varmistamiseksi. **Edunvalvonnan edustajat toivat esille, että vasta viime vuosina on alettu kiinnittää enemmän huomiota siihen, miten edunvalvontatoimintaa valvotaan ja miten varmistetaan päämiehen oikeuksien asianmukainen toteutuminen.** Kyselyyn vastanneet toivovat, että valvontaan panostetaan vielä enemmän. Edunvalvontatoimistojen sisäinen valvonta ja seuranta vaihtelevat vastaajien mukaan jonkin verran toimistojen ja yksittäisten työntekijöiden välillä.

Enemmistö edunvalvojakyselyn (83 %) vastaajista katsoo, että edunvalvonnan valvonta on tällä hetkellä riittävää. Kuitenkin niiden edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien mielestä, jotka eivät pidä valvontaa riittävänä, valvontaa tulisi kehittää useilla eri tavoilla. Yksi ehdotus on perustaa oma valvova yksikkö uuteen oikeusturvavirastoon, mikä loisi erillisen riippumattoman tahon edunvalvonnan valvontaa varten. Tämä voisi tuoda lisää asiantuntemusta ja erikoistumista valvontaan. Toinen kehitysehdotus on sisäisen valvonnan tehostaminen. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi omavalvontaohjelmien käyttöönottoa ja aktiivisempaa esimiestyötä, jossa esihenkilöt olisivat enemmän mukana valvomassa ja tukemassa edunvalvojien työtä. Tehostettu sisäinen valvonta voisi auttaa havaitsemaan mahdolliset ongelmat varhaisessa vaiheessa ja puuttumaan niihin nopeasti.

”Tähän asti valvonta on ollut pitkälti edunvalvojien omalla vastuulla, ja johtajat ovat luottaneet siihen, että asiat hoidetaan oikein. Omavalvontasuunnitelman käyttöönoton myötä johtavan edunvalvojan tehtävä on käydä valvonnan kohdat läpi ja raportoida piirin johtajalle. Tämä tuo lisää tarkkuutta ja vastuunjakoa valvontaprosessiin.”

Vastaajat mainitsivat useita tapoja, joilla edunvalvontatoimistojen sisäistä valvontaa nykyisin toteutetaan:

- Sisäiset tarkastukset ja ristiintarkastukset, joissa tarkastetaan esimerkiksi vuositilejä ja kirjanpitoa. Tarkastukset auttavat varmistamaan, että taloudellinen raportointi on tarkkaa ja että päämiesten varat ovat asianmukaisessa käytössä.
- Yhteiset toimisto- ja tiimipalaverit, joissa käsitellään edunvalvontaan liittyviä asioita ja varmistetaan, että kaikki työntekijät toimivat yhteisten periaatteiden mukaisesti. Palaverit tarjoavat mahdollisuuden jakaa tietoa ja kokemuksia, mikä voi parantaa valvonnan laatua ja yhtenäisyyttä.
- Omavalvonta ja valvonta esihenkilöiden toimesta ovat tärkeitä osia sisäistä valvontaa. Esihenkilöt valvovat, että edunvalvojat noudattavat ohjeistuksia ja toimivat lain mukaisesti. Tämä valvonta on keskeinen osa varmistettaessa, että edunvalvontatyö on laadukasta ja että päämiesten oikeudet ovat suojattuina.
- Asiakaspalautteet, valitukset ja kantelut antavat arvokasta tietoa siitä, miten edunvalvontapalvelut koetaan ja missä mahdollisesti on parantamisen varaa. Asiakaspalautteen avulla voidaan tunnistaa mahdollisia ongelmakohtia ja kehittää palveluja paremmin vastaamaan päämiesten tarpeita.

Oma- ja valvontasuunnitelma on vasta hiljattain otettu käyttöön. Kyseessä on uusi toimintatapa, joten siitä ei vielä ole kertynyt laajaa kokemusta tai palautetta. Suunnitelman käytännön vaikutuksia edunvalvontatoimintaan arvioidaan jatkossa tarkemmin, kun sen käyttö yleistyy. Ostopalvelutuottajat ovat käyttäneet oma- ja valvontakäytäntöjä jo pidempään. Heillä on ollut omat valvontamallit, joiden avulla toimintaa on seurattu ja kehitetty. Näistä käytännöistä on saatu hyödyllisiä oppeja myös edunvalvontatoimistojen toiminnan kehittämiseen.

Yleisen edunvalvonnan valvonta ja seuranta on perustunut edunvalvonnan kyselyn vastaajien mukaan pääasiassa Digi- ja väestötietoviraston (DVV) valvontaan. Tämä valvonta toteutetaan vuosittain tarkastusten ja lupaprosessien avulla, mikä varmistaa, että edunvalvojat toimivat lakien ja säädösten mukaisesti ja että päämiesten varat ovat asianmukaisessa käytössä. Lisäksi vastauksissa mainittiin oikeusministeriön ohjaus, joka tukee edunvalvonnan valvontaa ja ohjaa sen toteuttamista.

Palvelulupauksessa määritellään, että edunvalvonnan tarvetta arvioidaan säännöllisesti. Edunvalvonnan edustajien mukaan suurimmassa osassa tapauksia edunvalvonnan tarpeen arviointi toimii hyvin, mutta se ei aina toteudu kaikkien osalta yhtä sujuvasti. Vaikka järjestelmä pyrkii seuraamaan säännöllisesti tarvitseeko päämies edelleen edunvalvontaa, yksittäiset tilanteet voivat jäädä vähemmälle huomiolle. Erityisesti haasteeksi vastaajat nostivat asiakkaiden sairaudet. Joissakin tapauksissa sairauden luonne voi vaikeuttaa arviointia siitä, onko edunvalvonnan tarve edelleen olemassa. Päämiehen terveydentila voi muuttua ajan myötä, mikä vaikuttaa hänen kykyynsä hallita omia asioitaan, ja tämä vaatii tarkkaa seuranta.

”Lähtökohtana on, että holhousviranomaisen tulisi lain mukaan tehdä neljän vuoden välein selvityksiä ja tarkastuksia siitä, onko edunvalvonta edelleen tarpeen. Jos havaitsemme, että päämies ei enää hyödy edunvalvonnasta tai että alkuperäinen syy edunvalvonnalle, kuten sairaus tai muu terveydentila, on muuttunut, edunvalvontaa ei jatketa turhaan. Emme pidä ketään edunvalvonnassa ilman perusteltua syytä.” (Edunvalvonnan kysely)

Noin puolet edunvalvojakyselyyn vastanneista arvioi, että päämiehen yleisen edunvalvonnan lakkauttaminen kokonaan tai yleisen edunvalvojan vaihtaminen toiseen yleiseen edunvalvojaan toimii hyvin. Kuitenkin kolmasosa vastaajista ei osannut sanoa, miten hyvin yleisen edunvalvojan vaihtaminen omais- edunvalvojaan toimii. Edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien mukaan yleisimpiä syitä edunvalvonnan lakkauttamiseen ovat tilanteet, joissa päämiehellä ei enää ole tarvetta edunvalvonnalle. Tämä voi johtua esimerkiksi päämiehen terveydentilan

tai toimintakyvyn muutoksesta. Myös määräaikaiset edunvalvontapäätökset päättyvät sovitun ajan kuluttua. Päämies voi tarvittaessa tulla edunvalvontaan myös uudelleen.

Yleisimmät syyt edunvalvojan vaihtamiseen liittyvät vastaajien mukaan päämiehen muuttoon toiselle paikkakunnalle, jolloin edunvalvontapalveluiden tarjoaminen on käytännöllisempää järjestää uudella asuinpaikkakunnalla. Lisäksi vaihtoa saatetaan harkita, jos päämiehen ja edunvalvojan välillä esiintyy ristiriitoja tai huonoa henkilökemiala. Joissakin tapauksissa päämies itse voi toivoa vaihtoa, mikäli hän ei ole tyytyväinen saamaansa palveluun. Vastaajien mukaan on myös tilanteita, joissa päämiehen läheinen saattaa haluta ryhtyä edunvalvojaksi. Tämä voi tapahtua esimerkiksi silloin, kun läheinen kokee pystyvänsä paremmin ajamaan päämiehen etua ja ymmärtämään tämän tarpeita.

Edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit toivat esille huolen siitä, että edunvalvonnan vaihtaminen ja lakkauttaminen ovat hitaita prosesseja. He kokivat, että Digi- ja väestötietoviraston (DVV) tulisi nopeuttaa näiden prosessien käsittelyaikoja. Hitaat käsittelyajat voivat johtaa siihen, että päämiehen asiat jäävät roikkumaan ja tarpeelliset muutokset viivästyvät, mikä saattaa aiheuttaa haittaa päämiehen etujen hoitamiseksi. Vastaajat huomauttivat myös, että edunvalvojan vaihtaminen on suhteellisen nopeaa, jos se tapahtuu saman edunvalvontapiirin sisällä. Sen sijaan jos siirtymä tapahtuu eri piirien välillä, prosessi on hitaampi ja monimutkaisempi. Tämä voi johtua erilaisista hallinnollisista käytännöistä ja yhteistyön puutteesta eri piirien välillä, mikä hidastaa siirtymistä ja päätöksentekoa.

3.4 Yhteenveto kokemuksista

Päämiesten läheisten kokemukset yleisestä edunvalvonnasta olivat vaihtelevia. Kokemukset jakaantuivat melko tasan positiivisiin ja negatiivisiin kokemuksiin. Yhteinen nimittäjä näille kaikille kokemuksille oli, miten edunvalvoja näkee päämiehen läheisen roolin – joko edunvalvojan yhteistyökumppanina tai ulkopuolisena tahona ja hidasteena edunvalvojan työlle.

Negatiivisille kokemuksille oli yhteistä yleisen edunvalvojan osaamisen puutteet päämiehen tilanteesta ja hänen kohtaamisestaan ja yleisten asiakaspalvelutaitojen puute. Negatiivisia kokemuksia lisäsivät myös läheisen tiedonpuute edunvalvojan tehtävistä ja kokemus jäämisestä vaille tietoa päämiehen tilanteesta. Huomattavaa oli kuitenkin, ettei suurin osa läheisistä halunnut tarkkoja tietoja päämiehen taloustilanteesta. Läheisille oli merkityksellistä saada kuulla yleisesti

päämiehen tilanteesta, miten hänellä menee ja onhan hän turvassa. Huoli päämiehestä, joka oli usein hyvin tärkeä haastatellulle, oli suuri. Yksi haastateltu tiivisti kokemuksensa seuraavasti:

”Ei sitä kiinnosta veljen oikea tilanne, ei saa kiinni, jos vastaa, vastaa tosi tyylysti tai sitä jargonia.” (Läheisten haastattelu)

Positiivisille kokemuksille oli yhteistä läheisten mielestä edunvalvojan taito kohdata päämies yksilöllisesti ja yleiset asiakaspalvelutaidot. Näissä tilanteissa läheisellä oli tietoa edunvalvojan tehtävistä ja hän sai riittävästi tietoa päämiehen tilanteesta. Edunvalvoja ymmärsi läheisen huolen ja sen, että läheinen toivoi päämiehelle vain parasta. Läheinen nähtiin päämiehelle merkityksellisenä ja ymmärrettiin edunvalvojan yhteistyökumppaniksi. Yksi läheinen tiivisti kokemuksensa seuraavasti:

”Ei mun tartte tietää yksityiskohtia, mutta että onko veljellä asiat ok.” (Läheisten haastattelu)

Päämiesten kehittämistoiveet liittyivät tiedon saantiin, heidän kohtaamiseensa ja käyttövaroihin. Päämiesten läheiset toivoivat edunvalvojilta edemmän osaamista ja ymmärrystä erilaisten päämiesten tilanteista ja erilaisten päämiesten kohtaamisesta. Kohtaamisen taitoa pidettiin erittäin keskeisenä tekijänä edunvalvontapalvelujen onnistumiselle. Usea läheinen ehdotti, että päämiehiä keskitettäisiin edunvalvojien osaamisen mukaan. Läheiset toivoivat lisäksi yleisen tiedouden lisäämistä edunvalvonnasta. He toivoivat tietoa välitettävän erityisesti edunvalvonnan tarkoituksesta ja edunvalvojan tehtävistä. Erityisen merkitykselliseksi kehittämistoiveeksi läheisten näkökulmasta esitettiin yhteistyökäytäntöjen kehittämistä.

Taulukkoon 9 on koottu yleisen edunvalvonnan päämiesten ja näiden läheisten, edunvalvonnan sidosryhmien, viranomaisten ja edunvalvonnan henkilöstön kokemuksia yleisen edunvalvonnan palvelulupauksen toteutumisesta.

Taulukko 9. Kokemukset palvelulupauksen toteutumisesta käytännössä

Palvelulupaus	Päämiehet ja läheiset	Sidosryhmät	Edunvalvonta
1. Päämiehellä on mahdollisuus tavata edunvalvoja viimeistään kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta, ellei muuta sovita	<p>Suurin osa päämiehistä kertoi edunvalvojan tavanneen heidät edunvalvonnan alussa.</p> <p>Läheisten kokemuksen mukaan kahden viikon määräaika toteutui harvoin.</p> <p>Edunvalvonnan toimintatavat ovat osan mielestä epäselvät sekä päämiehelle että hänen läheisilleen. Päämies ei aina tiedä edunvalvonnan tarkoitusta tai tavoitetta.</p>	<p>Päämiehillä on vain harvoin mahdollisuus tavata edunvalvoja kahden viikon kuluttua edunvalvonnan alkamisesta.</p> <p>Usein edunvalvojat pitävät yhteyttä vain puhelimitse, ja fyysiset tapaamiset jäävät harvinaisiksi. Sidosryhmien edustajat korostivat tapaamisten tärkeyttä, jotta päämies olisi paremmin tietoinen oikeuksistaan ja edunvalvonnan sisällöstä.</p> <p>Osa asiakkaista ei halua olla yhteydessä edunvalvojaansa, osan mielestä yhteyttä pidetään liian vähän</p>	<p>Koetaan optimistisena, ei aina toteudu tai ole mahdollista, syynä rajalliset resurssit.</p> <p>Toteutumisessa on eroja valtakunnallisesti.</p> <p>Suunnitellaan ja sovitaan yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan, mihin asioihin tarvitsee tukea, mitkä asiat voit hoitaa itse ja mitkä jäävät edunvalvojan hoidettaviksi.</p>
2. Päämies ja edunvalvoja suunnittelevat ja sopivat yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan, mihin asioihin päämies tarvitsee tukea, mitkä asiat hän voi hoitaa itse ja mitkä jäävät edunvalvojan hoidettaviksi	<p>Suurin osa päämiehistä kokee, että edunvalvoja kuulee heidän mielipidettään eikä rajoita liikaa itsenäistä elämää.</p> <p>Edunvalvontaa tulisi suunnitella yksilöllisemmin kunkin päämiehen tarpeiden mukaisesti. Läheiset kokivat, että edunvalvojat tekevät päätöksiä ymmärtämättä täysin päämiehen tilannetta tai kykyä kantaa vastuuta omista päätöksistään.</p> <p>Kun läheinen on vilpittömästi ja tiiviisti mukana päämiehen arjessa, olisi sekä päämiehelle että ev:lle eduksi, että yhteistyö läheisen kanssa sujuisi.</p>	<p>Joissakin tapauksissa edunvalvoja suunnittelee ja sopii asioista yhdessä asiakkaan kanssa, mutta toisinaan päätökset tehdään ilman asiakkaan kuulemistä.</p> <p>Kokemuksen mukaan edunvalvonta ja sen suunnittelu on vaikeaa, mikäli asiakas ei esimerkiksi muistisairaudesta tai kehitysvammasta johtuen ymmärrä, mitä edunvalvonnalla tarkoitetaan. Tästä huolimatta aikaa tulisi käyttää edunvalvonnan suunnitteluun, jotta päämies ymmärtää edunvalvojan roolin ja luottaa edunvalvojaan.</p>	<p>Päämiehen mielipide kuullaan aina. Kaikkea ei aina voida toteuttaa, päämies ei aina ymmärrä omia kykyjään tai taloudellisia varojaan.</p> <p>Edunvalvojat pyrkivät kuulemaan ja ymmärtämään päämiehen toiveita, mutta käytännössä he eivät usein anna päämiehelle merkittävää vapautta toimia itsenäisesti.</p> <p>Nykyisellään voisi olla vähän yksilöllisempi tapa hoitaa tätä, ei otettaisikaan kaikkea omaisuutta vaan sovittaisiin päämiehen kanssa mitä hänen haltuunsa jää.</p>

Palvelulupaus	Päämiehet ja läheiset	Sidosryhmät	Edunvalvonta
<p>3. Edunvalvoja kantaa osaltaan vastuun päämiehen taloudellisista asioista mutta ei tarpeettomasti rajoita hänen elämäänsä</p>	<p>Suurin osa päämiehistä kokee, että käyttövarojen määrä on riittävän suuri. Käyttövarojen määräytymisen perusteet eivät kuitenkaan ole kaikille selviä.</p> <p>Osa läheisistä on sitä mieltä, että edunvalvoja on rajoittanut liikaa päämiehen itsemääräämisoikeutta esim. käyttövarojen käytössä.</p> <p>Osa läheisistä toivoi enemmän rajoittamista päämiehen varojen suojelemiseksi (kuten läheisen tulevan perinnön näkökulmasta).</p>	<p>Taloudellisten asioiden hoito on tärkeä osa edunvalvontaa.</p> <p>Kokemuksen mukaan asiakkaat kokevat joskus, että heille asetetaan liikaa rajoituksia ja että he eivät saa käyttää varojaan haluamallaan tavalla.</p> <p>E erityisesti käyttövarojen riittämättömyys on toistuva ongelma.</p> <p>Osa koki, ettei aina ole tarpeellista kuulla päämiehen mielipidettä, mikäli päämiehellä ei ole ymmärrystä omasta tilanteestaan tai päämies haluaisi toimia oman etunsa vastaisesti.</p>	<p>Edunvalvoja on viime kädessä vastuussa taloudellisista asioista, ja hänellä on vastuu tulkita päämiehen tahtoa ja valvoa tämän etua.</p> <p>Monilla vähävaraisilla päämiehillä käyttövarat ovat pienet heidän tarpeisiinsa nähden.</p> <p>Ennen valtiollista toimintaa oli hyvin yksilöllisiä eroja siinä, miten rooliin suhtauduttiin: joku saattoi ajatella, että tehtävänä on olla moraalinvartija. Valtiolle siirtymisen myötä on tullut ammattimaisempi ajattelutapa.</p>
<p>4. Toimintaa valvotaan päämiehen oikeusturvan varmistamiseksi</p>	<p>Läheisten on vaikea arvioida valvonnan riittävyttä, eikä moni heistä tiedä, miten edunvalvontaa valvotaan. Osa toivoi, että valvonta olisi tarkempaa.</p>	<p>Toiminnan valvonta koetaan tärkeäksi, mutta sen riittävyys koetaan vaikeaksi arvioida.</p> <p>Osa sidosryhmistä kokee, että valvontaa tulisi kehittää ja tehdä asiakkaille läpinäkyvämmäksi (esim. asiakkaan tulisi saada nähtäville käyttötilinsä).</p>	<p>Vasta viime vuosina tämä asia on nostettu esille. Tähän toivotaan panostettavan jatkossa enemmän.</p> <p>Omavalvontasuunnitelma on otettu vasta äskettäin käyttöön. Ostopalvelutuottajilla se on ollut jo pidempään käytössä.</p> <p>Edunvalvontatoimistojen asianhallintajärjestelmä Edvardiin on tehty paljon eri keinoja, joilla voi valvoa itse.</p>
<p>5. Edunvalvonnan tarvetta arvioidaan säännöllisesti</p>	<p>Tarve edunvalvonnalle ei joissain tapauksissa muutu, jolloin sen tarvetta ei ole tarpeen arvioida säännöllisesti (esim. kehitysvamma, muistisairaus).</p> <p>Osalla läheisistä oli se kokemus, että edunvalvojaa on lähes mahdotonta vaihtaa, vaikka päämies toivoisi sitä ja ymmärtäisi asian.</p> <p>Osalla hyvin negatiivisia kokemuksia edunvalvojan asiakaspalvelutaidoista.</p>	<p>Edunvalvonnan tarvetta arvioidaan harvoin säännöllisesti, ellei päämies itse pyydä sitä.</p> <p>Edunvalvonnan tarpeen arvioimista ei nähdä tarpeellisenä, mikäli edunvalvonnan syy on pysyvä, esimerkiksi kun kyseessä on muistisairas tai kehitysvammainen henkilö.</p>	<p>Edunvalvonnan tarvetta arvioidaan säännöllisesti mutta ei aina kaikkien osalta. Haasteena tässä ovat erityisesti asiakkaiden sairaudet.</p>

4 Johtopäätökset ja suositukset

Tässä luvussa esitetään yhteenveto selvityksen keskeisistä tuloksista, johtopäätökset ja suositukset. Johtopäätökset ja suositukset perustuvat tässä selvityksessä annettuihin tutkimuskysymyksiin, käytössä oleviin aineistoihin ja niiden rajoitteisiin.

4.1 Yhteenveto

Selvityksen tavoitteena oli selvittää, kuinka hyvin edunvalvonnan päämiesten oikeudet toteutuvat nykyisessä palvelujärjestelmässä, millaisia muutoksia palvelurakenteessa on tapahtunut viime vuosina ja millaisia alueellisia eroja edunvalvonnan palveluissa on havaittavissa. Selvitys toteutettiin monimenetelmällisesti. Yleisen edunvalvonnan päämiesten ja näiden läheisten, edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien sekä viranomaisten ja muiden edunvalvonnan sidosryhmien kokemuksia kartoitettiin kyselyin ja haastatteluin. Kyselyihin saatiin yhteensä 929 vastausta eri kohderyhmistä. Päämiesten läheisiä, edunvalvojia ja sidosryhmiä kuultiin myös temaattisilla haastatteluilla. Selvityshankkeen aikana toteutettiin yhteensä 53 haastattelua, joissa kuultiin yli sataa henkilöä. Lisäksi tilastollisen analyysin ja dokumenttianalyysin avulla tarkasteltiin yleisen edunvalvonnan asiakasmääriä ja niiden alueellisia eroja ja kehitystä.

Holhoustoimilain mukaan edunvalvojan tehtäviä ovat päämiehen edustaminen, päämiehen omaisuuden hoitaminen, huolenpito ja kuuleminen. Yleisen edunvalvonnan tehtävissä korostuu taloudellisten asioiden hoitaminen. Kyselyn mukaan yleiset edunvalvojat ja edunvalvontasihteerit ovat pääosin tyytyväisiä työnjakoon ammattiryhmien välillä. Edunvalvojat vastaavat yleisesti ottaen isoimmista linjoista ja päätöksistä. Edunvalvontasihteerit keskittyvät päivittäisiin ja rutiininomaisiin tehtäviin. Sekä edunvalvonnan edustajat että viranomaiset ja sidosryhmät toivat kyselyssä esille, että suurimmat yleisen edunvalvonnan haasteet liittyvät asiakasmäärien kasvuun ja koettuun resurssipulaan.

Yleisen edunvalvonnan edustajat, sidosryhmät, viranomaiset ja päämiesten läheiset kokivat, että edunvalvonnan määräämisprosessi kestää liian pitkään. Edunvalvonnan yhteistyö eri sidosryhmien kanssa on tärkeää erityisesti edunvalvonnan aloittamisen kannalta, sillä aloitteet edunvalvonnan tarpeesta tulevat usein

asiakastyötä päämiehen kanssa tekeviltä tahoilta. Sekä haastatteluiden että kyselyn perusteella yhteistyö sidosryhmien ja edunvalvojien välillä on ollut pääosin toimivaa. Yhteistyötä ja yhteydenpitoa edunvalvonnan ja sidosryhmien välille toivottiin kuitenkin nykyistä enemmän.

Yleisen edunvalvonnan asiakkuudet ovat lisääntyneet kaikkien oikeusapu- ja edunvalvontapiirien alueilla. Kasvua oli koko maan tasolla kuusi prosenttia vuosina 2018–2023. Kasvu tulee pääasiassa alaikäisistä päämiehistä, joiden lukumäärä on vuosina 2018–2023 kasvanut 47 prosenttia. Ikäluokan kokoon nähden alaikäisten asiakkaiden määrän kasvu on koko maassa ollut 52 prosenttia. Täysi-ikäisten asiakkaiden kohdalla moniongelmaisten päämiesten määrän koetaan kasvaneen. Asiakkaiden ongelmissa korostuvat velkaongelmat ja mielenterveys- ja päihdeongelmat. Alaikäisten päämiesten määrän kasvun syiksi arvioitiin tiedonkeruussa muun muassa tiukentunutta laintulkintaa, vähentyneitä sopimuksia sosiaali- ja terveystalouden kanssa ja elatussopimusasioiden lisääntymistä.

Yleistä edunvalvontaa kevyemmät keinot voivat olla hyviä ratkaisuja henkilöille, jotka eivät pysty huolehtimaan taloudellisista asioistaan täysipainoisesti mutta jotka eivät myöskään ole edunvalvonnan piirissä. Kevyempien ratkaisujen käyttö edellyttää usein riittäviä sosiaalisia verkostoja, ja näiden puuttuessa vastuu jää sosiaalitoimelle. Monimutkaisempien taloudellisten asioiden hoitaminen vaatii osaamista, jota läheisiltä ei välttämättä löydy. Yleisistä edunvalvojista moni kokee välitystilien olevan paras vaihtoehto, mikäli edunvalvontaa tarvitsevan henkilön asioiden hoitaminen on yksinkertaista tai tilapäistä ja hän on kykenevä antamaan suostumuksen välitystilin käyttöön. Välitystilien käyttöä on kuitenkin vähennetty, sillä niiden käytännön toteutus on koettu hankalana. Suurin osa edunvalvojista, edunvalvontasihteereistä ja edunvalvonnan sidosryhmätahoista pitää edunvalvontavaltuutusta toimivana ja tehokkaana vaihtoehtona järjestää valtuuttajan asioiden hoito. Vuonna 2023 alkaneista täysi-ikäisten asiakkuuksista lähes 59 prosenttia perustui edunvalvontavaltuutukseen.

Kyselyyn vastanneista yleisen edunvalvonnan päämiehistä moni koki, että edunvalvonnan aloittaminen on ollut heille hyvä asia ja että edunvalvonta on helpottanut heidän taloudellista tilannettaan. Päämiesten kokemukset omasta itsemääräämisoikeudestaan kuitenkin vaihtelivat suuresti. Myös haastateltujen läheisten havainnot päämiehen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta jakaantuivat. Käyttövarat, niiden määräytyminen ja niihin liittyvät toimintatavat puhututtivat sekä päämiehiä että läheisiä. Suurin osa kyselyyn vastanneista päämiehistä oli kuitenkin sitä mieltä, että he saavat riittävästi käyttövaroja tarpeisiinsa nähden ja että varojen käyttöön oli selkeät käytännöt. Sen sijaan vastaukset hajaantuivat, kun kysyttiin käyttövarojen määräytymisen perusteista ja niiden käytön valvonnasta.

Sidosryhmät pitävät yleisten edunvalvojien ja edunvalvontasihteerien toimintaa pääasiassa asiantuntevana, ystävällisenä ja kunnioittavana. Palvelun laadun kerrotaan vaihtelevan edunvalvojakohtaisesti. Sidosryhmien edustajat korostivat päämiehen ja edunvalvojan tapaamisten tärkeyttä, jotta päämies olisi paremmin tietoinen oikeuksistaan ja edunvalvonnan sisällöstä.

Kyselyyn vastanneet yleisen edunvalvonnan edustajat arvioivat edunvalvontalupauksen toteutuvan pääosin hyvin. Edunvalvonnan edustajien mukaan päämiehen mielipide otetaan aina huomioon edunvalvontaprosessissa, mutta päämiehen toiveita ei aina voida toteuttaa sellaisenaan. Edunvalvonnan edustajat joutuvat usein tasapainottelemaan päämiehen toiveiden ja taloudellisen vastuun välillä.

4.2 Johtopäätökset

Yleinen edunvalvonta on ammattitaitoista ja asiantuntevaa

Päämiesten kokemusten mukaan edunvalvonta mahdollistaa heille itsenäisen elämän ja antaa varmuuden heidän asioidensa ammattitaitoisesta hoitamisesta. Myös keskeisten sidosryhmien edustajien mukaan yleisen edunvalvonnan henkilöstö on ammattitaitoista. Edunvalvojien substanssiosaamisen koettiin olevan pääsääntöisesti riittävää. Havainnot osaamisen puutteista koskivat yksittäisiä edunvalvojia.

Edunvalvojien osaamisessa on kuitenkin puutteita muun muassa sosiaalihuollon palveluiden ja palvelurakenteen osalta. Ymmärrys sosiaalihuollon palveluista auttaa edunvalvojia ymmärtämään paremmin päämiestensä tarpeita ja tarjoamaan näille tarkoituksenmukaisempia ja enemmän tukea tarjoavia palveluita. Tämä tukee päämiesten hyvinvointia ja elämänlaatua merkittävästi. Edunvalvonnan ja sidosryhmien edustajat kuitenkin totesivat, että tällä hetkellä ymmärrys päämiesten käyttämistä muista palveluista ei ole riittävällä tasolla.

Kohtaaminen ja asiakaspalvelu ovat merkittävimpiä asioita palvelulupauksen toteutumisessa

Kokemukseen siitä, kuinka hyvin palvelulupaus toteutuu, vaikuttavat merkittävästi edunvalvojan yleiset asiakaspalvelutaidot ja kyky kohdata asiakas. Yleisen edunvalvojan ja edunvalvontasihteerin osaamisen puutteet asiakaspalvelutaidoissa koettiin keskeisenä ongelmana päämiesten ja läheisten aineistossa. Myös sidosryhmien edustajat kertoivat tilanteista, joissa edunvalvonnan henkilöstön

taidossa kohdata asiakas oli haasteita. Päämiehillä on yleensä useita erilaisia haasteita yhtäaikaisesti, mikä haastaa edunvalvonnan henkilöstön osaamista. Asiakastilanteissa pitäisi pystyä huomioimaan erilaisten asiakasryhmien erityistarpeet, mikä tiedonkeruun perusteella ei tällä hetkellä toteudu.

Asiakkaan saamaa palvelua ei koeta asiakaslähtöiseksi. Kokemus päämiesten mahdollisuudesta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon vaihteli alueiden välillä. Eroja on myös yksittäisten edunvalvojien välillä. Edunvalvonnassa ei ole riittäviä resursseja laatia yksilöllisiä edunvalvontasuunnitelmia, ja päämiesten omaisuutta hallitaan usein hyvin kaavamaisesti. Tiedonkeruun perusteella päämiesten kokemusta edunvalvonnan toteutumisesta parantaisi laajempi tapauskohtainen tarkastelu ja harkinta.

Yhteistyö toimii, mutta yhteistyön käytäntöjä ei ole

Suurin osa sidosryhmien edustajista koki yhteistyön edunvalvonnan kanssa toimivaksi. Selkeitä ja yhdenmukaisia käytäntöjä edunvalvonnan toimijoiden yhteistyölle eri sidosryhmien tai läheisten kanssa ei kuitenkaan ole olemassa, vaan yhteistyö on usein riippuvainen yksilöistä. Yhteistyökäytännöissä on myös eroja alueiden ja yksiköiden välillä. Osalla sidosryhmistä ei ole selkeää käsitystä edunvalvojien roolista tai odotuksista yhteistyölle. Osa sidosryhmien edustajista koki, ettei sidosryhmien ja yleisen edunvalvonnan välillä tehdä riittävästi yhteistyötä.

Päämiesten läheisten kokemukset yhteistyöstä edunvalvonnan työntekijöiden kanssa olivat vaihtelevia. Yhteinen nimittäjä läheisten kokemuksille oli, miten edunvalvoja näkee päämiehen läheisen roolin: joko edunvalvojan yhteistyökumppanina tai ulkopuolisena tahona ja hidasteena edunvalvojan työlle. Osa läheisistä kokee yhteistyön edunvalvojan kanssa erittäin vaikeaksi.

Tietous yleisestä edunvalvonnasta ei ole riittävä

Osalle sidosryhmistä ja läheisistä edunvalvojan tehtävät ja rooli eivät ole selkeästi tiedossa tai niistä on erilaisia käsityksiä. Sidosryhmillä ei ole riittävästi tietoa yleisen edunvalvonnan määrittämisprosessista ja edunvalvojan tehtävistä, mikä vaikeuttaa toimivien yhteistyörakenteiden muodostamista. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen on usein se henkilö, joka tosiasiallisesti antaa asiakkaalleen ja potilaalleen perusneuvontaa edunvalvonnasta. Suurimmalla osalla päämiehehdokkaista on kontakti sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilaisiin.

Päämiesten läheisten ja päämiesten odotukset edunvalvonnalle ylittävät usein sen, mitä yleisellä edunvalvonnalla tarkoitetaan. Päämiehet eivät ole aina tietoisia siitä, mitä edunvalvonnalla tarkoitetaan tai mitä se pitää sisällään. Läheisillä tiedon puute liittyy erityisesti tiedonsaantioikeuteen päämiehen asioista ja läheisen rooliin osana edunvalvontaa.

Käyttövaroihin, niiden määräytymiseen ja käyttöön liittyy epäselvyyksiä

Päämiehille, sidosryhmille ja läheisille ei ole aina selvää, miten käyttövarojen määrä määräytyy tai kuinka niitä voi käyttää. Tiedonkeruussa nousi esiin tilanteita, joissa edunvalvojan koettiin säästelevän päämiehen varoja turhaan. Epätietoisuutta lisäävät toisaalta käyttövarojen määräytymiseen liittyvät epäselvyydet ja päämiehen varallisuutta koskevan tiedon puute. Päämiehet, läheiset ja sidosryhmien edustajat toivoivat, että päämiehet saisivat säännöllisemmin tietoa omien varojensa kehityksestä ja käytöstä. Lisäksi sidosryhmät ja läheiset kertoivat, että epäselvyyttä liittyy tilanteisiin, joissa päämies asuu asumispalvelumuodossa ja käyttövarat ovat hoitohenkilöstön takana.

Määräämisprosessi kestää pitkään ja on päämiehen oikeusturvan näkökulmasta ongelmallinen

Yleisen edunvalvonnan määräämisprosessi kestää liian kauan. Pitkä kesto on päämiehen oikeusturvan näkökulmasta vahingollinen ja lisää yhteiskunnalle aiheuttuvia kustannuksia. Edunvalvonnan tarpeen arvioinnissa hyväksytään tällä hetkellä vain lääkärin lausunto, vaikka laki sallii myös muiden asiantuntijoiden lausuntojen käytön. Tämä hidastaa prosessia, sillä lääkäriaikoja on vaikea saada tai päämies voi kieltäytyä lääkäristä. Usein muu asiantuntija, esimerkiksi sosiaalityöntekijä, tuntee päämiehen tilanteen ja edunvalvonnan tarpeen jopa lääkäriä paremmin.

Valvonnassa on kehittämistarpeita

Edunvalvojen valvonta koetaan tällä hetkellä nimellisenä. DVV valvoo edunvalvojen toimintaa, ja laissa on määritelty tarkka valvontavelvollisuus, mutta jälkipainotteista ja käytännön valvontaa on vähemmän. Valvonta ei tällä hetkellä ulotu päämiehen tarpeiden tarkasteluun. Edunvalvontapiirien omavalvontasuunnitelma on otettu juuri käyttöön, eikä sen vaikutus näy vielä selvityksen tuloksissa.

4.3 Suositukset

Suositus: Erilaisten asiakasryhmien tarpeet ja asiakaspalvelutaidot tulee huomioida jo rekrytointivaiheessa. Olemassa olevalle yleisen edunvalvonnan henkilökunnalle tulee järjestää koulutusta eri asiakasryhmien kohtaamisesta.

Asiakkaiden kohtaaminen ja asiakaspalvelutaidot ovat keskeisessä asemassa siinä, kuinka päämiehet kokevat edunvalvonnan palvelun. Edunvalvonnan työntekijöitä rekrytoitaessa tulee kiinnittää huomiota asiakaslähtöiseen työskentelytapaan ja halukkuuteen työskennellä erilaisten ihmisten kanssa. Olemassa olevalle henkilöstölle tulee tarjota koulutusta erilaisten asiakasryhmien kohtaamisesta.

Suositus: Alaikäisten edunvalvontaan liittyviä, erityisesti elatussopimuksien yhteydessä käytettävän yleisen edunvalvonnan käytäntöjä tulee kehittää ja yhdenmukaistaa.

Yleisen edunvalvonnan asiakasmäärä on kasvanut viime vuosina. Kasvusta merkittävä osa selittyy alaikäisten päämiesten määrän lisääntymisellä. Alaikäisten päämiesten edunvalvonnan tehtävät ovat pääasiassa erityistehtäviä. Näistä merkittävän osan muodostavat elatussopimukseen liittyvät edunvalvonnan tehtävät. Tiedonkeruun perusteella hyvinvointialueiden välisiä eroja on siinä, millaisissa tapauksissa lapselle haetaan yleinen edunvalvoja. Alaikäisten yleistä edunvalvontaa tulisi kehittää yhdessä sosiaalitoimen asiantuntijoiden kanssa ja harkita, onko yleisen edunvalvojan käyttö esimerkiksi elatussopimusasioiden käsittelyn yhteydessä tarpeellista. Alaikäisten erityistehtävien hoitoa yleisessä edunvalvonnassa tulisi myös keskittää.

Suositus: Edunvalvojien erityisosaamista tulee hyödyntää keskittämällä asiakasryhmiä.

Päämiehillä on aikaisempaa enemmän erityistarpeita, mikä edellyttää myös edunvalvojilta erityisosaamista. Päämiesten erityisryhmiä tulisi keskittää edunvalvojille erityisosaamisen kertymisen tukemiseksi. Esimerkiksi kehitysvammaisia päämiehiä voisi keskittää alueen tietyille edunvalvojille. Näin olisi mahdollista myös vahvistaa edunvalvojen osaamista kehitysvammaisuutta koskeissa asioissa ja kehitysvammaisten kohtaamisessa. Lisäksi päämiesten keskittäminen saattaisi tehostaa palveluiden tuottamista, mikä vapauttaisi aikaa asiakkaiden kohtaamiselle.

Suositus: Palveluita tulee kehittää asiakaslähtöisemmiksi mahdollistamalla päämiesten laajempi osallistuminen.

Lisäämällä päämiesten mahdollisuuksia osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon tuetaan päämiesten vaikutusmahdollisuuksia heidän omiin asioihinsa. Samalla varmistetaan, että päämiesten tarpeet ja toiveet otetaan huomioon edunvalvonnassa. Nykyistä edunvalvontamallia tulisi pyrkiä viemään yksilöllisempään suuntaan huomioimaan tapauskohtaiset erityistilanteet. Yksilöllisempi palvelute todennäköisesti vaatisi kuitenkin nykyistä suurempia resursseja tai tehtävien uudelleenjärjestelyjä, sillä edunvalvojen ja edunvalvontasihteerien työaikaa menisi nykyistä enemmän perehtymiseen päämiesten tilanteeseen ja asiakaspalveluun.

Suositus: Yhteistyötä tulee lisätä. Yhteistyökäytäntöjä tulee yhdenmukaistaa ja luoda niitä alueille, joilla niitä ei vielä ole.

Päämiehen läheisiin tulisi suhtautua edunvalvonnan yhteistyökumppaneina niissä tilanteissa, joissa se on päämiehen etujen mukaista ja tilanteen kannalta mahdollista. Edunvalvonnan ja läheisten yhteydenpidon käytänteitä tulee selkeyttää. Edunvalvonnan käynnistyessä päämiehen lähiverkoston kartoittamiseen tulee panostaa, jotta päämiehen kannalta keskeiset henkilöt tunnistetaan heti edunvalvonnan alkaessa.

Viranomaisten ja edunvalvonnan välistä yhteistyötä tulee lisätä. Tiiviimpi yhteistyö päämiehen kannalta keskeisten toimijoiden välillä parantaa tiedonkulkua ja auttaa koordinoimaan yhteydenpitoa koskevia toimia paremmin. Tämä puolestaan voi johtaa tehokkaampiin ja yhtenäisempiin palveluihin päämiesten eduksi. Erityisesti sosiaalityöntekijöiden toiveena on aktiivisempi yhteistyö ja yhteydenpito yleisen edunvalvonnan kanssa.

Suositus: Yleistä edunvalvontaa koskevaa tiedotusta ja viestintää tulee vahvistaa.

Edunvalvonnan keskeisillä sidosryhmillä ja edunvalvonnan päämiesten läheisillä on merkittävää epätietoisuutta yleisen edunvalvonnan tehtävistä ja roolista. Epätietoisuus heikentää luottamusta tuotettavaan palveluun. Päämiehille, näiden läheisille ja edunvalvonnan sidosryhmille tulee tarjota entistä laajempaa viestintää edunvalvonnan palveluista ja eri toimijoiden rooleista. Viestinnällä ja tiedottamisella on mahdollista tukea kaikkien osapuolten toimintaa. Samalla voidaan varmistaa edunvalvontaprosessin läpinäkyvyys ja johdonmukaisuus.

Suositus: Määräämisprosessia tulee kehittää ja nopeuttaa.

Yleisen edunvalvojan määräämisprosessissa tulisi hyödyntää lääkärin lausunnon ohella myös muiden asiantuntijoiden lausuntoja edunvalvonnan tarpeesta. Muiden asiantuntijoiden lausuntojen hyväksyminen voisi nopeuttaa prosessia ja tukea heikommissa asemassa olevan päämiesehdokkaan oikeusturvaa. Laki mahdollistaa jo myös muun kuin lääkärin lausunnon käyttämisen, mutta mahdollisuutta ei hyödynnetä käytännössä.

4.4 Jatkotutkimusaiheet

Päämiesten läheisten ja muiden sidosryhmien roolia osana yleisen edunvalvonnan palvelukokonaisuutta tulisi tutkia vielä tarkemmin. Tämän selvityksen puitteissa ei ollut mahdollista perehtyä riittävästi läheisten ja sidosryhmien rooliin. Läheiset ja sidosryhmät ovat keskeisessä osassa yleisen edunvalvonnan määräämisprosessin käynnistymisessä. Selvityksen mukaan määräämisprosessin koetaan kestävän liian pitkään. Olisi tärkeää tutkia tarkemmin määräämisprosessin keston vaikutuksia päämiehen elämäntilanteeseen kuten myös sidosryhmien roolia osana määräämisprosessia.

Lisää tutkimusta tarvitaan myös eri päämiesryhmien itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Lisäksi tulisi tutkia, millaisia yhteistyömuotoja päämiehet pitävät toimivina ja kuinka niitä olisi mahdollista kehittää. Oleellista on arvioida digitalisaation vaikutuksia edunvalvonnan asiakasnäkökulmasta.

Selvityksen perusteella käyttövarojen määräytymiseen ja käyttöön liittyy paljon epäselvyyttä ja epävarmuutta. Käyttövarojen määräytymistä ja käyttöä tulisi tutkia tarkemmin asiakasnäkökulmasta.

Liitteet

Liite 1 Kyselyvastaajat

Yleisen edunvalvonnan palvelut, kysely edunvalvonnan päämiehille

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Auttaako joku sinua vastaamaan tähän kyselyyn?		
Ei	60	77 %
Kyllä, läheinen tai ystävä	7	9 %
Kyllä, sosiaali- tai terveydenhuollon työntekijä	6	8 %
Kyllä, järjestön työntekijä	0	0 %
Kyllä, edunvalvoja	2	3 %
Kyllä, joku muu, kuka?	3	4 %
Vastaajia yhteensä	78	
Minkä kunnan alueella asut? (Vastaukset ryhmitelty hyvinvointialueittain)		
Ahvenanmaa	0	0 %
Etelä-Karjalan hyvinvointialue	5	6 %
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue	0	0 %
Etelä-Savon hyvinvointialue	1	1 %
Helsingin kaupunki	5	6 %
Itä-Uudenmaan hyvinvointialue	0	0 %
Kainuun hyvinvointialue	2	3 %
Kanta-Hämeen hyvinvointialue	0	0 %
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	0	0 %
Keski-Suomen hyvinvointialue	10	13 %
Keski-Uudenmaan hyvinvointialue	1	1 %
Kymenlaakson hyvinvointialue	4	5 %
Lapin hyvinvointialue	2	3 %

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue	4	5 %
Pirkanmaan hyvinvointialue	3	4 %
Pohjanmaan hyvinvointialue	1	1 %
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue	0	0 %
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue	21	27 %
Pohjois-Savon hyvinvointialue	7	9 %
Päijät-Hämeen hyvinvointialue	0	0 %
Satakunnan hyvinvointialue	3	4 %
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue	0	0 %
Varsinais-Suomen hyvinvointialue	8	10 %
Vastaajia yhteensä	77	
Minkä ikäinen olet?		
18–39-vuotias	23	30 %
40–64-vuotias	34	44 %
65–75-vuotias	13	17 %
76–89-vuotias	7	9 %
Yli 90-vuotias	-	0 %
Vastaajia yhteensä	77	
Mikä on sukupuolesi?		
Mies	38	49 %
Nainen	36	47 %
Muu	2	2,60 %
En halua sanoa	1	1,30 %
Vastaajia yhteensä	77	
Kuinka kauan sinulla on ollut yleinen edunvalvoja?		
Alle 2 vuotta	10	13 %
2–5 vuotta	23	30 %
Yli 5 vuotta	36	47 %
En tiedä / En osaa sanoa	7	9 %
Vastaajia yhteensä	76	

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Mihin tarpeeseen sinulle määrättiin yleinen edunvalvoja?		
En tiedä / En osaa sanoa	1	1 %
Johonkin muuhun, mihin?	3	4 %
Terveydellisiin asioihin	4	5 %
Taloudellisiin ja terveydellisiin asioihin	15	20 %
Taloudellisiin asioihin	53	70 %
Vastaajia yhteensä	76	

Kysely yleisen edunvalvonnan palveluista henkilöille, joiden läheiselle on määrätty yleinen edunvalvoja

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Suhteesi yleisen edunvalvonnan päämieheen (läheiseesi)		
Puoliso	4	3 %
Sisarus	27	23 %
Lapsi	38	32 %
Muu perheenjäsen	14	12 %
Ystävä	8	7 %
Muu, mikä?	28	24 %
Vastaajia yhteensä	119	
Mikä seuraavista kuvaa sinun ja päämiehen (läheisesi) välistä asumistilannetta parhaiten:		
Asun yhdessä päämiehen kanssa	7	6 %
Asun erillään päämiehestä	107	94 %
Vastaajia yhteensä	114	
Millä hyvinvointialueella päämies (läheisesi) asuu?		
Etelä-Karjalan hyvinvointialue	0	0 %
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue	2	2 %
Etelä-Savon hyvinvointialue	4	3 %

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Helsinki	4	3 %
Itä-Uudenmaan hyvinvointialue	1	1 %
Kainuun hyvinvointialue	2	2 %
Kanta-Hämeen hyvinvointialue	1	1 %
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	5	4 %
Keski-Suomen hyvinvointialue	19	16 %
Keski-Uudenmaan hyvinvointialue	2	2 %
Kymenlaakson hyvinvointialue	3	3 %
Lapin hyvinvointialue	6	5 %
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue	5	4 %
Pirkanmaan hyvinvointialue	11	9 %
Pohjanmaan hyvinvointialue	5	4 %
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue	2	2 %
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue	22	19 %
Pohjois-Savon hyvinvointialue	6	5 %
Päijät-Hämeen hyvinvointialue	2	2 %
Satakunnan hyvinvointialue	4	3 %
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue	3	3 %
Varsinais-Suomen hyvinvointialue	8	7 %
Vastaajia yhteensä	117	
Kuinka paljon sinulla on kokemusta yleisen edunvalvonnan palveluista?		
1 = Ei lainkaan	8	7 %
2 = Vähän	22	18 %
3 = Jonkin verran	36	30 %
4 = Melko paljon	39	33 %
5 = Erittäin paljon	13	11 %
En osaa sanoa	1	1 %
Vastaajia yhteensä	119	

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Kuinka kauan päämies (läheisesi) on ollut yleisten edunvalvontapalvelujen piirissä/edunvalvottavana?		
Alle puoli vuotta	3	3 %
0,5–1 vuotta	12	12 %
2–5 vuotta	32	33 %
6–10 vuotta	17	18 %
Yli 10 vuotta	30	31 %
En tiedä	3	3 %
Vastaajia yhteensä	97	
Mikä seuraavista kuvaa parhaiten päämiehen nykyistä edunvalvojaa?		
Edunvalvontatoimiston yleinen edunvalvoja	78	85 %
Ostopalveluna tuottavan kunnan, yrityksen tai asianajotoimiston yleinen edunvalvoja	1	1 %
En tiedä	13	14 %
Vastaajia yhteensä	92	
Mihin tehtäviin edunvalvoja on päämiehelle (läheisellesi) määrätty?		
Edunvalvoja on määrätty hoitamaan päämiehen taloudellisia ja varallisuutta koskevia asioita	70	71 %
Edunvalvoja on määrätty hoitamaan päämiehen terveydellisiä asioita	0	0 %
Edunvalvoja on määrätty hoitamaan sekä taloudellisia ja varallisuutta koskevia että terveydellisiä asioita	22	22 %
Edunvalvoja on määrätty tiettyä oikeustoimea varten	2	2 %
En tiedä	2	2 %
Johonkin muuhun, mihin?	2	2 %
Vastaajia yhteensä	98	
Mikä on keskeisin syy läheisesi yleiselle edunvalvonnalle? (Voit valita useamman vaihtoehdon)		
Heikentynyt toimintakyky etenevän muistisairauden vuoksi	28	29 %
Heikentynyt toimintakyky kehitysvamman vuoksi	36	37 %
Heikentynyt toimintakyky päihteiden käytön vuoksi	3	3 %
Heikentynyt toimintakyky mielenterveydellisten syiden vuoksi	18	18 %

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Päämies on alaikäinen, eikä huoltaja voi toimia edunvalvojana	1	1 %
En tiedä / en osaa sanoa	2	2 %
Jokin muu, mikä?	16	16 %
Vastaajia yhteensä	98	

Kysely yleisen edunvalvonnan palveluista edunvalvojille, edunvalvontasihteereille ja johtaville edunvalvojille

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Valitse pudotusvalikosta oikeus- ja edunvalvontapiiri, jolla toimit:		
Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri	33	18 %
Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri	29	16 %
Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri	15	8 %
Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri	31	17 %
Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri	44	24 %
Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri	32	17 %
Vastaajia yhteensä	184	
Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tehtävänimikettäsi ja työnkuvaasi?		
Yleinen edunvalvoja	71	39 %
Edunvalvontasihteeri	102	56 %
Johtava yleinen edunvalvoja	10	5 %
Jokin muu, mikä?	0	0 %
Vastaajia yhteensä	183	

Kysely yleisen edunvalvonnan palveluista sidosryhmille ja viranhaltijoille

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Valitse pudotusvalikosta alue, jolla toimit:		
Helsinki	53	10 %
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue	35	7 %
Itä-Uudenmaan hyvinvointialue	19	4 %
Keski-Uudenmaan hyvinvointialue	14	3 %
Kainuun hyvinvointialue	10	2 %
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue	8	2 %
Pohjois-Savon hyvinvointialue	32	6 %
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue	22	4 %
Etelä-Savon hyvinvointialue	17	3 %
Päijät-Hämeen hyvinvointialue	28	5 %
Etelä-Karjalan hyvinvointialue	13	2 %
Kymenlaakson hyvinvointialue	11	2 %
Kanta-Hämeen hyvinvointialue	8	2 %
Satakunnan hyvinvointialue	47	9 %
Varsinais-Suomen hyvinvointialue	11	2 %
Keski-Suomen hyvinvointialue	47	9 %
Pohjanmaan hyvinvointialue	41	8 %
Pirkanmaan hyvinvointialue	37	7 %
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue	22	4 %
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	5	1 %
Lapin hyvinvointialue	34	6 %
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue	16	3 %
Vastaajia yhteensä	530	
Mikä seuraavista kuvaa rooliasi parhaiten?		
Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen	325	62 %
Muu kunnan/hyvinvointialueen viranomainen	116	22 %
Järjestön edustaja	11	2 %
Muu	74	14 %
Vastaajia yhteensä	526	

Kysymys	Vastaajat	Osuus
Miten hyvin tunnet yleistä edunvalvontaa?		
1 = Erittäin huonosti	12	2 %
2 = Melko huonosti	50	10 %
3 = En hyvin enkä huonosti	117	22 %
4 = Melko hyvin	282	54 %
5 = Erittäin hyvin	63	12 %
En osaa sanoa	1	0 %
Vastaajia yhteensä	525	

Liite 2 Palvelulupaus

Palvelulupaus

Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä on valmistellut palvelulupauksen, johon kaikki oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ovat sitoutuneet.

Edunvalvontatoimisto lupaa tarjota asiakkailleen ammattimaista, yksilöllistä ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa edunvalvontaa ilman tarpeettomia rajoituksia.

Edunvalvontatoimiston asiakkaana

1. Sinulla on mahdollisuus tavata edunvalvojasi viimeistään kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta, ellei muuta sovita.

2. Suunnitteleme ja sovimme yhdessä, miten edunvalvontaa hoidetaan, mihin asioihin tarvitset tukea, mitkä asiat voit hoitaa itse ja mitkä jäävät edunvalvojan hoidettaviksi.

Halutessasi saat suunnitelman kirjallisesti.

Miten tämä toteutetaan:

- edunvalvontatoimiston henkilökunta on sinua varten ja ottaa asiasi hoidettavaksi edunvalvontatoimistossa viivytyksettä yhden yhteydenoton perusteella
- tärkeitä päätöksiä asioissasi ei tehdä kuulematta sinua
- saat tiedot omista asioistasi kuten ennen edunvalvontaa, ja päätät itse, kenelle tietojasi voidaan antaa
- itsemääräämisoikeutesi säilyy.

3. Kannamme osaltamme vastuun taloudellisista asioistasi, mutta emme tarpeettomasti rajoita elämääsi.

Miten tämä toteutetaan:

- hoidamme sovitut laskut, haemme sinulle kuuluvat etuudet, huolehdimme sinulle kuuluvien oikeuksien toteutumisesta
- sovimme sinulle jäävän käyttövaran suuruuden oman taloutesi puitteissa ja toimitamme sen sinulle sopimuksen mukaan
- hoidamme omaisuuttasi niin, että siitä saadaan kohtuullinen tuotto ja se on turvallista.

4. Toimintaa valvotaan sinun oikeusturvasi varmistamiseksi.

Miten tämä toteutetaan:

- holhousviranomainen tarkastaa edunvalvojan tekemän vuositilin asioiden hoidosta ja ratkaisee, voiko edunvalvoja tehdä puolestasi isompia oikeustoimia, kuten esimerkiksi myydä asunnon
- voit ilmoittaa holhousviranomaiselle, jos katsot edunvalvojan toimivan etujesi vastaisesti
- valvomme itse omaa toimintaamme edunvalvontatoimistossa erilaisin menetelmin.

5. Arvioimme edunvalvonnan tarvetta säännöllisesti.

Miten tämä toteutetaan:

- edunvalvontasi on voimassa vain niin kauan kuin on tarpeen etujesi turvaamiseksi
- edunvalvojasi neuvoo sinua edunvalvontasi lakkauttamisessa, kun edunvalvonta on tullut tarpeettomaksi
- holhousviranomainen arvioi joka neljäs vuosi edunvalvonnan tarpeellisuuden.

Liite 3 Käytetyt tilasto- ja rekisteriaineistot

Asianhallintajärjestelmä Edvard, seurannan tiedot

Päämiehet yhteensä

Täysi-ikäisten määrä

Edunvalvojan tehtävät: Taloudelliset asiat

Edunvalvojan tehtävät: Taloudelliset ja henkilöä koskevat asiat

Edunvalvojan tehtävät, erityistehtävät: Taloudelliset asiat

Edunvalvojan tehtävät, erityistehtävät: Henkilöä koskevat asiat

Edunvalvojan tehtävät, erityistehtävät: Taloudelliset ja henkilöä koskevat asiat

Sijaisuus

Toimintakelpoisuus: Ei rajoitettu

Toimintakelpoisuus: Rajoitettu yhteisvalintamääräyksellä

Toimintakelpoisuus: Rajoitettu rajoitusmääräyksellä

Edunvalvonnan peruste: Heikentynyt terveydentila

Edunvalvonnan peruste: Alaikäisyys

Edunvalvonnan peruste: Muu peruste

Tilastokeskus

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolleet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-2529. Helsinki:

Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/kuol>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkojulkaisu].

ISSN=1797-6413. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/ssaaty>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-

8121. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/tjt>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ulosottovelalliset [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-

1514. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/uloa>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-

5379. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/vaerak>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sotkanet

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Asunnottomat yksin asuvat / 1 000 asukasta (-2017) (ind. 2618).

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Asunnottomat yksin asuvat / 1 000 asukasta (2018-) info (ind. 483).

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Elatusvelvolliset (joilla elatusapuvelkaa), lkm (ind. 3758).

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Elatustukea saaneet lapset, % 0–17-vuotiaista (ind. 1563).

- Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin Alzheimerin taudin vuoksi oikeutettuja alle 65-vuotiaita (ind. 4220).
- Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin psykoosin vuoksi oikeutettuja, % väestöstä (ind. 685).
- Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (THL) (ind. 191).
- Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Alueella työssä käyvät, toimiala sosiaali- ja terveydenhuolto / 10 000 asukasta info (ind. 5389).
- Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15–64-vuotiaista (ind. 3071).

Muut

- Oikeusministeriö (2024) Oikeusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 150) tilinpäätös vuodelta 2023. <https://oikeusministerio.fi/seurannan-asiakirjat>
- Oikeusministeriö (2023) Oikeusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 150) tilinpäätös vuodelta 2022. <https://oikeusministerio.fi/seurannan-asiakirjat>
- Oikeusministeriö (2022) Oikeusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 150) tilinpäätös vuodelta 2021. <https://oikeusministerio.fi/seurannan-asiakirjat>
- Oikeusministeriö (2021) Oikeusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 150) tilinpäätös vuodelta 2020. <https://oikeusministerio.fi/seurannan-asiakirjat>

Lähteet

Lait ja asetukset

Asetus valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (4.7.2016/608)
 Asetus oikeuspalveluvirastosta (OM/2024/155)
 Esitutkintalaki (22.7.2011/805)
 Kansaneläkelaki (8.7.2022/577)
 Laki edunvalvontavaltuutuksesta (25.5.2007/686)
 Laki eläkkeensaajan asumistuesta (11.5.2007/571)
 Laki holhoustoimesta (1.4.1999/442)
 Laki oikeuspalveluvirastosta (15.12.2023/1133)
 Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (28.6.2017/444)
 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812)
 Laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (17.6.2016/477)
 Lastensuojelulaki (13.4.2007/417)
 Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301)
 Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
 Työttömyysturvalaki (30.12.2002/1290)
 Vammaispalvelulaki (14.4.2023/675)

Muut lähteet

Aalto-Heinilä, M., Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (2021). "Päämiehen itsemääräämisoikeuden tukeminen: filosofisesta ideaalista käytännön edunvalvontatyön tarkasteluun." Teoksessa Weckström, Katja, Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna, Niemi, Matti. I. (toim.) *Modernit perhesuhteet ja oikeus*. AlmaTalent.

Allison, P. D. (2011). Introduction In: *Fixed Effects Regression Models*. SAGE Publications, Inc.

Digi- ja väestötietovirasto (DVV) (2020). Edunvalvojan sijaisen määrääminen. <https://www.suomi.fi/palvelut/edunvalvojan-sijaisen-maaraaminen-digi-ja-vaestotietovirasto/93df07d1-7005-43ed-9533-c52eaa7c04c8>.

Digi- ja väestötietovirasto (DVV) (2023a). Alaikäisen lapsen edunvalvonta. <https://dvv.fi/alaikaisen-edunvalvonta>

Digi- ja väestötietovirasto (DVV) (2023b). Digi- ja väestötietoviraston tilinpäätös 2022.

Digi- ja väestötietovirasto (DVV) (2024a). Edunvalvontavaltuutus ja varautuminen: <https://dvv.fi/edunvalvontavaltuutus-eli-tuen-tarpeen-ennakointi>

- Digi- ja väestötietovirasto (DVV) (2024b). Digi- ja väestötietoviraston tilinpäätös 2023.
- Digi- ja väestötietovirasto (DVV). Alaikäisen omaisuuden edunvalvonta. <https://dvv.fi/alaikaisen-omaisuuden-edunvalvonta>
- Heikkilä, M. & Rantaeskola, S. (2022). Suunnitelma lapsen edunvalvonnan kehittämiseksi valtakunnallisesti rikosasioissa ja lastensuojeluasioissa. THL.
- Heino, S. (2016). Täysi-ikäisten edunvalvonta. FINE. <https://www.fine.fi/media/julkaisut-2016/taysi-ikaisten-edunvalvonta.pdf>
- Hyrri, E. (2021). Gerontologinen sosiaalityö ja yleinen edunvalvonta – työntekijöiden kokemuksia edunvalvontaprosessista ja näkemyksiä sen kehittämiseen. Käytäntötutkimusraportti. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. https://www.socca.fi/files/9321/Gerontologinen_sosiaalityo_ja_yleinen_edunvalvonta_tyontekijoiden_kokemuksia_ja_nakemyksia_Kaytantotutkimusraportti.pdf
- Kolehmainen, A. (2019). Edunvalvojan edustusvalta ja päämiehen itsemääräämisoikeus. Lakimies 3–4/2019 s. 289–312.
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue (2023). Asiakkaan raha-asioiden hoito (välytystili): <https://www.luvn.fi/fi/palvelut/sosiaalipalvelut/taloudellinen-tuki/asiakkaan-raha-asioiden-hoito-valitystili>
- Matikainen, T.-M. (2012). Yleinen edunvalvonta. Työnjaon käytännöt edunvalvonta-toimistoissa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Mikkilä, T. (2023). Päämiehen etu edunvalvojan päätöksenteossa. Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (2018). Päämies rationaalisen toimijana – teoriaa ja käytäntöä edunvalvonnassa olevan ihmisen itsemääräämisoikeudesta. Lakimies 1/2018, s. 3-28.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (2022). Autonomy of a person under guardianship: Self-determination in the theory and practice of guardianship law in Finland. In Harding, O'Donnely, Tascioglu: *Supporting Legal Capacity in Socio-Legal Context*. Onati International Series in Law and Society. Hart publications.
- Nikumaa H, Koponen E. (2016). *Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli*. Suomen muistiasiantuntijat ry:n julkaisut 5/2016.
- Nikumaa, H., Koponen, E. (toim.) (2016). *Miten turvaan tahtoni toteutumisen? Opas oikeudelliseen ennakointiin*. Suomen muistiasiantuntijat ry:n julkaisut 1/2016. Helsinki: Lönnberg Painot Oy.
- Näkki, K., Mäki-Petäjä-Leinonen, A., Ervasti, K., Solje, E. (2024a). Evaluating the need for legal guardianship in people with dementia: gaining insight into professionals' assessment criteria. *International Journal of Law, Policy and The Family*. 2024(38).
- Näkki, K., Mäki-Petäjä-Leinonen, A., Ervasti, K., Halkoaho, A., Nurmi, S., Suhonen, N., Portaankorva, A., Krüger, J., Solje, E. (2024b). Diverging medical and legal perceptions of the need for legal guardianship in people with dementia: A qualitative study. *European Journal of Neurology*. First published: 10 May 2024.

- Oikeus.fi (2021a). Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit. Julkaistu 19.2.2021. https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index/organisaatio_0/oikeusapu-jaedunvalvontapiirit.html
- Oikeus.fi (2021b). Palvelulupaus. <https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index/edunvalvonnantoimintatavat/palvelulupaus.html>
- Oikeus.fi. (2022) Edunvalvonta ostopalveluna. <https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index/edunvalvonnantoimintatavat/tietoaostopalveluntuottajille.html>
- Oikeusministeriö (2009). Yleisen edunvalvonnan tilastoinnin ja mittareiden kehittäminen. Toiminta ja hallinto 2009:19.
- Oikeusministeriö (2016). Edunvalvonnan ostopalvelujen valvonta ja kehittäminen. Mietintöjä ja lausuntoja 45/2016. Oikeusministeriö (2009). Yleisen edunvalvonnan tilastoinnin ja mittareiden kehittäminen. Toiminta ja hallinto 2009:19.
- Oikeusministeriö (2017). Valtion edunvalvontatoimiston palvelulupaus. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän 13.12.2017 tekemä malli. <https://oikeus.fi/material/collections/20210324163540/7P35UqeRI/PALVELULUPAUS-MALLI.pdf>
- Oikeusministeriö (2020). *Edunvalvonnan käsikirja. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän suosituksset*. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:7
- Oikeusministeriö (OM) (2019). Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän asettamispäätös. 18.3.2019. VN/1394/2019
- Oikeusministeriö (OM) (2022). Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kokous 15/2021, 1-2/2022. https://oikeus.fi/material/collections/20220311145017/7X-gPWqDiT/Yleisen_edunvalvonnan_kehittamistyoryhman_kokouksen_yhteenveto_15_2021_ja_1-2_2022.pdf
- Oikeusministeriö (OM) (2024). Oikeusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 150) tilinpäätös vuodelta 2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-017-8>
- Pohjois-Karjalan hyvinvointialue (2023). Välitystilipalvelu. <https://www.siunsote.fi/valitystilipalvelu>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2023). Kysely välitystileistä hyvinvointialueille.
- Suomi.fi-sivusto (2023). Edunvalvonnan hakeminen. Viitattu: 3.9.2024. <https://www.suomi.fi/oppaat/edunvalvonta/kun-laheinen-tarvitsee-edunvalvojan/edunvalvonnan-hakeminen>
- Suomi.fi. Edunvalvonta ja edunvalvontavaltuutus. <https://www.suomi.fi/oppaat/edunvalvonta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2023). Lastensuojelun käsikirja. Luettavissa: <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-edunvalvonta>
- Torres-Reyna, O. (2007). *Panel Data Analysis Fixed and Random Effects using Stata* (v.4.2.) Princeton University.
- Tuominen, M. (2014). Lapsen edunvalvonta esitutkinnan näkökulmasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 111.

- Törnberg, J. (2012). *Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu*. Lapin yliopistokustannus.
- Törnberg, J., Kuuliala, M. (2015). *Suomen edunvalvontaoikeus*. Talentum.
- Vanhatapio, S. (2018). Lapsen etu holhoustoimen edunvalvontajärjestelmässä. Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta.
- Virta, M., Rautio, M., Toljamo, M. (2013). *Muistikoordinaattorin työ pintaa syvem- mältä. Sukellus työhön, voimavaroihin ja vaatimukseen. Muistisairaana ihmisen hoidon kehittäminen*. Julkaisu n:o 14/2013. Suomen muistiasiantuntijat ry ja Työterveyslaitos.
- Välimäki, P. (2008). *Holhoustoimen pääpiirteet*. Helsinki: Talentum Media.
- Välimäki, P. (2013). *Edunvalvontaoikeus*. Sanoma Pro.
- Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä (2021). Edunvalvontapalvelujen omavalvontasuunnitelma. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän (VN 33705/2021) malli ja ehdotus toiminnan omavalvontaan 20.9.2023. https://oikeus.fi/material/sites/oikeus_edunvalvonta/yleisen-edunvalvonnan-kehittamis-ryhman-poytakirjat/zlubm7isz/Edunvalvontapalvelujen_omavalvontasuunnitel- mamalli.pdf

tietokayttoon.fi

ISBN PDF 978-952-383-176-6
ISSN PDF 2342-6799